

Тема

Драгана Грујић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет – Катедра за
библиотекарство и информатику

dragana.gr@gmail.com

ПОВОДОМ ЈУБИЛЕЈА

Српска периодика, зачета Орфелиновим *Славено сербским маџазином*, с временом прераста од важног средства информисања у носиоце културног напретка. Након Другог светског рата српска, посебно стручна, гласила доживљавају успон. У тим послератним годинама, само годину дана након оснивања Друштва библиотекара, покренут је часопис *Библиоџекар* са јасном визијом уређивачке политике и жељом да „помогне да се наше младо библиотекарство постави на чврсте темеље и да му се омогући правилан даљи развој према новим условима и новим потребама културно-политичког живота у нашој земљи”. Први бројеви који одишу ентузијазмом и жељом да се размене искуства, унапреди библиотекарство, развије кадар... директно су утицали на обликовање струке.

Упркос прекидима у излажењу, *Библиоџекар* има не само за наше прилике већ и шире гледано озбиљну зрелост, те је и одговорност уредника и редакције утолико већа, посебно када имамо на уму да су се овим послом бавиле колеге попут Милице Продановић, Наде Стевин, Смиље Мишић, Љубице Којић, Радмиле Перишић, Браниславе Стајић, Лидије Суботин, Лазара Чурчића, Браниславе Пешаковић, Богомиле Живковић... Током вишедеценијског постојања концепција часописа се није битно променила – објављују се оригинални научни, стручни и прегледни радови, прикази, документа из области библиотекарства... Незнатне промене које су се одвијале у различитим облицима и временским секвенцама резултат су промене уредништва, редакције, периодичности излажења...

Уређивање часописа, начин обликовања и достављања научних и стручних прилога у складу су са узусима *Акџа о уређивачкој њолиџици*.

Сваки приспели рад пролази двоструку анонимну рецензију, а аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у *Уређивачкој њолиџици часописа*, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа – Библиотекарско друштво Србије. Уређивачка политика базира се на циркулацији идеја, објављивању актуелних и историјских тема, доносећи притом примере из праксе и пружајући увид у актуелна дешавања, како на пољу конференција, скупова тако и на пољу издаваштва из области библиотекарства код нас и у свету. Руковођени начелом Доналда Уркарта *да библиотеке нису осџрво* тежимо да објединимо радове колега, стручњака из земље и иностранства, као и интелектуалне напоре библиотекара, библиографа и архивиста у систематском раду на представљању струке, верујући да тиме доприносимо и њеној афирмацији.

Од броја 1–2 из 2016. године уведена је рубрика *Тема* која садржи радове по позиву. Тема се из броја у број мења, а настојимо да се у том сегменту бавимо актуелним, интригантним питањима која ће бити занимљива не само колегама из струке већ и ширем кругу читалаца. Како је овај број посвећен обележавању годишњице покретања првог броја *Библиотекара* (децембар 1948 – децембар 2018) и концепција је нешто другачија. Цео број је посвећен периодици, тематски су радови подељени у две целине – прва се односи на стручна гласила, акценат је на периодици из области библиотекарства и друга која обухвата текстове о серијским публикацијама на чијим страницама се осликавају културне, историјске и друштвене прилике једног времена и народа, али и животи појединаца. Уз приказ издања Библиотекарског друштва Србије, број је заокружен библиографијом која открива садржину *Библиотекара* у последњих пет година (2013–2018).

Од 2010. године Матични и научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој доделио је *Библиотекару* статус научног часописа, а према најновијој категоризацији (2018) Министарство је потврдило научну категорију (М53). Од 2016. године започета је сарадња са Емпорија Универзитетом и њиховом Школом за библиотекарство и информациони менаџмент која је била спонзор три броја и чија се реклама за мастер студије из области библиотекарства налазила на корицама часописа. Објављивање *Библиотекара*, који од 2017. излази два пута годишње, подржава Министарство културе и информисања. Часопис се од 2017. реферише у једном од најзначајнијих међународних агрегатора целих текстова зборника, часописа и других извора – EBSCO, као и у CEEOL бази (Central and Eastern European Online Library) која је водећи провајдер е-часописа и е-књига у области хуманистичких и друштвених наука из

Централне и Источне Европе. Заједно са истакнутим часописима из овог дела Европе *Библиоџекар* је, у сарадњи са СЕЕОЛ-ом, представљен и на овогодишњем Сајму књига у Франкфурту. У жељи да се часопис индексира и у другим светским базама података уведене су измене у навођењу литературе – у фуснотама се јединице, како библиографска правила и налажу, наводе језиком и писмом публикације, међутим, у литератури се наводе на латиници уз напомену на *ћирилицы* за ћирилична издања.

Доступност информација данас је императив. Као библиотекар, аутори, уредници имамо одговорност да подржимо концепт доступности информација у отореном приступу. Следећи ту идеју, бројеви *Библиоџекара* доступни су у електронском облику у оквиру сајта Библиотекраског друштва Србије (bds.rs). Самим тим што часопис постоји у штампаном и електронском облику и што је део релевантних база података, испуњени су услови да се као референтни часопис укључи у CrossRef и да сваки чланак добије јединствен алфанумерички број – DOI (Digital Object Identifier), који се од бр. 1/2018 додељује. Уз бољу медијску презентацију на глобалној мрежи обезбеђује се већи утицај часописа, као и цитираност аутора. Из тог разлога ауторима је дозвољено, најраније пола године након објављивања у *Библиоџекару*, да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података, као и да га објаве на личним веб-страницама, на друштвеним мрежама за научнике или на сајту институције у којој су запослени, с тим да је неопходно навести издавача као носиоца ауторских права и комплетне библиографске податке.

Иако библиотекарство има дугу традицију, чини се да нема те професије која стално мора да се доказује попут нас. Зато хвала свима који су допринели, између осталог и на страницама *Библиоџекара*, у афирмацији библиотекарства. Уз захвалност ауторима који су до сада одабрали часопис *Библиоџекар* да у њему објаве своје радове, позивамо све потенцијалне ауторе на сарадњу како би наредни прилози били још разноврснији. Захвалност дугујемо и рецензентима који су својим стручним, аргументованим коментарима и сугестијама допринели квалитету радова.

Појава *Библиоџекара*, нажалост, довела је и до гашења појединих листова, попут часописа *Књижничар*. Како је уредништво *Књижничара* у последњем броју (год. 7, бр. 27/28) из 1958. навело, часопис је престао са излажењем „услед тога што је одлучено да у НР Србији буде само један часопис за библиотекарство. Зато ће убудуће часопис ‘Библиотекар’ обухватати питања и за научне и за популарне библиотеке”. Данас на стручној и научној сцени има места за све. Ипак, верујемо да је својим трајањем и

радовима *Библиоџекар*, модерно речено, постао бренд струке. Пожелимо му још много успешних бројева, добрих сарадника и квалитетних текстова како би тај статус задржао.

Мирко Дрманац
Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис”, Чачак
drmanac@gmail.com

СТРУЧНИ БИБЛИОТЕКАРСКИ ЧАСОПИС ЗАЈЕДНИЦА БИБЛИОТЕКА 1970–1997

Сажетак: У раду је представљен библиотекарски часопис *Заједница библиотека* који је издавала Заједница матичних библиотека Србије у периоду од 1970. до 1997. године. Овај часопис заузима важно место у историји националне библиотекарске периодике, јер је у једном врло динамичном периоду развоја пружао изузетно корисне стручне информације и упутства библиотекама СР Србије. Овај часопис представља и релевантан показатељ напретка српског библиотекарства, које је у то време имало велики потенцијал и успешно пратило савремена светска стручна достигнућа.

Кључне речи: *Заједница библиотека*, Заједница матичних библиотека Србије, матичне службе, Милош Стојановић, Љуба Јањетовић, библиотекарство, закони, стандарди, прописи, извештаји.

У Крагујевцу је 27. и 28. октобра 1967. године одржано VII Саветовање матичних библиотека СР Србије на коме се опширно дискутовало о актуелним стручним питањима. Учесници су се сложили да у том тренутку постоје многи проблеми које треба решавати: доследно спровођење одредби Закона о библиотекарству, квалитетно обнављање фондова јавних библиотека, као и недовољно одвајање материјалних средстава за рад библиотека. Закључено је да „ови нерешени проблеми упућују библиотеке да међусобно више сарађују и да се удружују [...] како би заједничким снагама могле да реше наведена питања”. У том смислу учесници Саветовања „једногласно су одлучили да се оснује Заједница матичних библиотека

Србије и да се Саветовање прогласи за Оснивачку скупштину заједнице”.¹ Та одлука је спроведена у дело 16. децембра 1968. године, када је одржана Прва редовна скупштина Заједнице матичних библиотека Србије.

Заједница матичних библиотека Србије, која 2018. године пуни пола века постојања, оформљена је у циљу развоја и унапређења библиотечке делатности и изградње јединственог библиотечко-информационог система у Републици Србији. Убрзо по оснивању, Заједница матичних библиотека Србије почела је да издаје билтен *Заједница библиотека*. Већ у уводнику првог броја из 1970. године наведено је да главни циљеви информативног органа Заједнице матичних библиотека Србије проистичу из основних задатака Заједнице. Назначени циљеви били су:

- да подстиче и потпомаже остварење основних задатака библиотека у складу са потребама друштвене заједнице;
- да подстиче и организује разне облике сарадње и размену искустава међу библиотекама;
- да прати развој библиотека и да о појединим питањима и проблемима даје предлоге за решавање;
- да указује на значајније стручне радове из области библиотекарства;
- да истиче и помаже позитивне примере рада библиотека и библиотечких радника, укључујући и систем образовања, школовања и стручног усавршавања кадрова.²

Шездесетих година 20. века под утицајем идеја „оца менаџмента” Питера Дракера (Peter Ferdinand Drucker, 1909–2005), амерички теоретичар библиотекарства Џеси Шир (Jesse Hauk Shera, 1903–1982) изнео је мишљење да библиотекама треба „организационо знање” које подразумева: унутрашњу организацију и управљање библиотекама као установама са специфичним циљевима и окружењем, сарадњу библиотека на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу, разумевање структуре добровољног професионалног удруживања, као и разумевање историјске улоге библиотека у друштву. Наведени циљеви часописа као да носе далеки одјек идеја Дракера и Шири. Такође, у поменутом уводнику наведено је да „свака библиотека треба да буде активан чинилац, или бар посредник у образовном и научноистраживачком раду у једном месту, крају или региону”.³ Шир се залагао за статус библиотекарства као

¹ Адем Блаца, „Основана Заједница матичних библиотека Србије”, *Библиошкар* год. 19, бр. 5–6 (1967): 368.

² Редакција, [„Предговор”], *Заједница библиотека* год. 1, бр. 1 (1970): [3].

³ Редакција, [„Предговор”], [4].

трансдисциплинарне друштвене и хуманистичке науке у којој могу да се примене методе емпиријског научног истраживања путем прикупљања и анализе мерљивих статистичких вредности као што су: величина фонда, однос појединих делова фонда на основу стручних група, по предмету или по формату, набавка публикација и праћење савремене издавачке продукције у одређеној области, квалитет каталога и других врста библиографских услуга, трошкови радних операција у библиотеци, квалитет база података којима библиотека располаже и њихова претраживост, брзина услуге, радни учинак запослених, везе са сродним институцијама, праћење интересовања различитих категорија корисника итд. Сасвим је јасно да су иницијатори покретања *Заједнице библиотеке* били веома добро упознати са актуелним дешавањима у светском библиотекарству.

Задатак часописа био је: „да публикује документа која доноси Заједница матичних библиотека Србије, библиотечке прописе које доносе републички органи, као и рад свих матичних библиотека и Заједнице.”⁴ Часопис је по уређивачкој концепцији представљао „живу документацију” рада Заједнице, библиотечке праксе и стручних пројеката, чиме је директно утицао на ток промена библиотечке делатности у Србији.

Већ у прва три броја билтена види се отвореност рада Заједнице матичних библиотека Србије. Објављени су изводи из дискусије на седницама Извршног одбора и Скупштине Заједнице, као и изводи седница Просветно-културног већа скупштине СР Србије. Поред тога објављени су и радни материјали: *Пројам развоја Народне библиотеке СР Србије 1970–1980*, *Полазне основе пројекције развоја библиотекарства у СР Србији за период 1971–1975*, *Делатност и развој матичних библиотека и мера за унапређивање њиховог рада*, *Развој школских библиотека у СР Србији*, *Закључци Просветно-културног већа Скупштине СР Србије о мерама за унапређење матичних и школских библиотека и Методологија израде концепције плана рада матичних библиотека*. Већ 1972. године објављени су планови пројекта изградње Централног каталога СР Србије и стандардизације библиотечке статистике. Према речима Драгутина Никчевића, објављене материјале карактерише, практично, једна одредница „Библиотеке – Србија – Развој”.⁵

⁴ Уредништво, „Поводом 10 година излагања ‘Заједнице библиотека’”, *Заједница библиотека* год. 10, бр. 2 (1982): [5].

⁵ Драгутин Никчевић, „Две године часописа ‘Заједница библиотека’ 1970–1971”, *Библиотекар* год. 24, бр. 1/2 (1972): 203.

Часопис током двадесет година излажења није мењао карактеристично двобојно сиво-бело графичко решење корица које је креирао Нико Милошевић, а текстови су на ћириличном писму. У свакој свесци налазио се садржај, подаци о редакцији, главном и одговорном уреднику, лектору и коректору, као и креатору корица. Са унутрашње стране задњих корица налазиле су се информације о слагачу, метеру и типомашинисти, штампарии или подаци везани за претплату. Часопис је 1970. штампало предузеће „Графичар” из Ковина, а каснијих година Штампариија и књиговезница „Шид”, „Србоштампа”, „Просветина” штампариија, ГРО „Димитрије Давидовић” Смедерево, „Нови дани” и „Вук” Београд, као и штампариија Народне библиотеке Србије.

Билтен је у почетку уређивао одбор од пет чланова. Од првог броја 1970. до свеске 3 у 1973. главни и одговорни уредник био је Светислав Ђурић. Остали чланови редакције били су Адем Блаца, Станија Глигоријевић, Јелка Ивановић и Драгутин Никчевић. Почев од свеске 4 за 1973. главни и одговорни уредник је Мирослава Бошковић, а остали чланови Наста Младеновић и Борислав Радовић (до свеске 2 за 1974). Почев од двоброја 3–4 за 1974, па до свеске 1–2 за 1975. главни и одговорни уредник је непромењен и члан је Издавачког савета, који обавља функцију редакције, а остали чланови су: Вера Бранковић-Сечански, Светислав Ђурић, Синиша Јовановић и Борислав Радовић. Вршилац дужности главног и одговорног уредника приликом изласка свески 3 и 4 за 1975. је Борислав Радовић. Главни и одговорни уредник свеске 1–4 за 1979. је др Милорад Најдановић, који је и члан Издавачког савета у коме су: мр Милан Пражић, Бранка Пешаковић, др Владимир Јокановић и Миленко Радовић. Почев од свеске 1 за 1980. главни и одговорни уредник је др Владимир Јокановић, који је и члан Издавачког савета кога сачињавају: др Милорад Најдановић, др Никола Цветковић, Мирослав Чомић и Миленко Радовић. Владимир Јокановић обављао је дужност главног и одговорног уредника до 1986, након чега је на дужност дошао Мирослав Чомић и обављао је до броја за 1988/89. Уредник двоброја за 1993/94. био је Добривоје Младеновић, а 1995/96. и 1997. Владимир Шекуларец. Остали чланови редакције били су и Милица Катић (1984–1987), мр Жељко Вучковић (1988/89–1993/94), мр Бранислава Поповић (1993/94), Драган Којић (1997), мр Србислав Миленковић (1997) и мр Мила Стефановић (1997). Подаци за 1995/96. нису наведени. Секретари редакције након 1987. биле су Лепосава Чукић (1987–1988/89) и Милица Савић (1993/94–1997).

Мада је почетком 80-тих година цена *Заједнице библиотека* била 200 динара за иностранство, 100 динара за библиотеке и установе, а 60 динара

за појединце, часопис је углавном бесплатно дељен матичним библиотекама у СР Србији, националним библиотекама у републикама, а одређен број примерака је слат библиотекарима и друштвенополитичким радницима у сектору културе СР Србије. Отежано финансирање је повремено доводило до прекида у излажењу и проблема у одржавању континуитета нумерације година и годишта часописа. Први прекид излажења услед недостатка средстава био је у периоду од 1976. до 1978. Број за 1988/89. штампан је 1991, бројеви од 1990. до 1992. нису изашли, а двоброј за 1993/94. штампан је тек 1995. Такође, у нумерацији је прескочено осамнаесто годиште.

Основана 1968. као Заједница матичних библиотека Србије, асоцијација је неколико пута мењала назив. Пошто су уставно аутономне покрајине имале широке прерогативе, прво преименовање било је 1979. у Заједница матичних библиотека СР Србије без/ван социјалистичких аутономних покрајина. Под утицајем политичких промена 1989. уједињена је као стручно удружење на нивоу целе републике под називом Заједница матичних библиотека СР Србије. Распадом бивше Југославије 1992. је трансформисана у „јединствену стручну асоцијацију свих библиотека у Србији” као Заједница библиотека Србије, а овај назив поново је промењен 2005. у Заједница матичних библиотека Србије. Као гласило Заједнице матичних библиотека Србије часопис је у бројевима од 1970. до 1983. имао поднаслов „Информативни орган Заједнице матичних библиотека Србије”, затим од 1984. до 1988/89. поднаслов „Информативни орган Заједница матичних библиотека Србије”. Пошто је 1992. асоцијација променила име у Заједница библиотека Србије, поднаслов је укинут.

Заједница библиоџека представљала је специјализован стручни часопис који се бавио проблемима управљања и развоја библиотека, док је шира питања библиотечке делатности, као и данас, обрађивао часопис *Библиоџекар*. Лепосава Чукић и Ана Церанић из Одељења за унапређење библиотечке делатности Народне библиотеке Србије приредиле су 1987. изузетно значајан прилог „Стандарди за народне библиотеке”⁶ који је годинама био основна смерница стандардизације рада јавних библиотека у Србији. Стандарди полазе од минимума услова неопходних за нормално функционисање народних матичних библиотека, исказују потребне услове за рад, као и перспективе њиховог даљег развоја за одређен временски период. Пошто су јавне библиотеке дужне да се придржавају прописаних стандарда, овај број *Заједнице библиоџека* годинама је коришћен као

⁶ Лепосава Чукић и Ана Церанић, „Стандарди за народне библиотеке: Београд 1986. године”, *Заједница библиоџека* год. 15, бр. 1/4 (1987): [37]–73.

обавезна стручна литература у тој мери да је постао асоцијација на сам часопис.

Поводом десетогодишњице излажења часописа редакција је у бр. 1 (1983) објавила ретроспективне *Кумулативне рејстйре „Заједнице библиотеке” (1970–1980!)* које је приредио Милош Стојановић.⁷ Прилози су библиографски сређени у оквиру хронолошког, ауторског, географског и предметног регистра. Обрађено је 25 свезака са укупно 2.843 стране, које су објављене у периоду од 1970. до 1983. Хронолошки регистар садржи попис 308 објављених прилога редоследом којим су публиковани и са свим подацима неопходним за идентификацију. Свака јединица хронолошког регистра нумерисана је текућим бројем који у осталим регистрима замењује библиографске податке текста на који се односи. Хронолошки регистар није само препис садржаја сваке свеске овог гласила, већ су пописани и прилози који нису наведени, при чему су и исправљене грешке у пагинацији. У ауторском регистру наведена су имена свих лица која се појављују као аутори прилога, дискусија, извештаја и закључака. Географски регистар садржи све географске појмове који се спомињу у прилозима, и урађен је са намером да буде од користи завичајним одељењима библиотека.⁸ Рад Милоша Стојановића наставила је Љуба Јањетовић која је урадила аналитичку библиографију часописа *Заједница библиотеке* за период од 1983. до 1997. Библиографија је доступна у електронском облику преко сервиса COBIB.SR или преко интернет сајта Народне библиотеке Србије.⁹ Пописано је 168 библиографских јединица распоређених по систему Универзалне децималне класификације. Библиографију прате регистар наслова, именски и предметни регистар. Регистри Милоша Стојановића и аналитичка библиографија Љубе Јањетовић представљају изузетно корисну референсну литературу за истраживање развоја српског библиотекарства.

Мада је основни задатак *Заједнице библиотеке* био да публикује документа која доноси Заједница матичних библиотека Србије, библиотечке прописе које доносе републички органи, као и текуће активности Заједнице и матичних библиотека, часопис је с временом почео да све чешће објављује тематске прилоге који одступају од почетне концепције и тиме је

⁷ Милош Стојановић, „Кумулативни регистри ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”, *Заједница библиотеке* год. 11, бр. 1 (1983): [71]–107.

⁸ Стојановић, „Кумулативни регистри ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”, 74.

⁹ Љуба Јањетовић, *Zajednica biblioteka 1983–1997* (Београд: Народна библиотека Србије, [s. a.]), <http://bibliografije.nb.rs/bibliografija/bibliotekarstvo/zajednica-biblioteka/> (приступљено 10. 8. 2018).

све више постајао стручни часопис општег типа. Иако је објављено више квалитетних ауторских стручних текстова посвећених јубилејима, значајним личностима и култури, ова промена није била позитивна. Смањивање броја прилога посвећених практичним аспектима професије, упутствима и другим корисним информацијама је показатељ застоја и замирања активности на остваривању друштвених циљева и матичних функција, односно први симптом организационе кризе у српском библиотекарству. Услед великих друштвених и стручних промена часопис је од краја 80-тих година све теже излазио. Према речима уредника Добривоја Младеновића томе је допринело „сиромаштво као трајно стање, с једне, и несређени услови (најблаже речено!) у којима смо радили и животарили”.¹⁰ У *Програму рада Заједнице библиотеке Србије за 1998. годину*¹¹ предвиђено је да буде објављена једна годишња свеска *Заједнице библиотеке*, али то није остварено и тихо је нестао један од водећих националних стручних часописа.

Осим одређених идеолошких дискурса у виду промовисања тадашњих социјалистичких друштвених вредности, часопису *Заједница библиотеке* се у стручном погледу нема шта замерити. Доследно је поштовао смернице Заједнице матичних библиотека Србије, подстицао размену искустава, давао увид у рад библиотека на подручју Србије и подизао квалитет рада на виши ниво. Може се рећи да је часопис представљао пример институционалног заједништва. Посебна пажња посвећена је проблемима „малих” библиотека које су добијале упутства за обуку кадрова, заштиту библиотечке грађе, културну делатност и научноистраживачки рад.

Приметно је да домаћој стручној јавности данас недостаје часопис који би се бавио методичним праћењем развоја библиотечно-информационог система Србије као што је то радила *Заједница библиотеке*. Транскрипти разговора на састанцима и скупштинама Заједнице, транспарентно изложени финансијски подаци предрачуна и анализе трошкова пројеката, увид у обим и структуру фондова библиотека чланица Заједнице и исцрпни извештаји претварају часопис у детаљну хронику напора да српско библиотекарство добије већи друштвени значај. Непостојање специјализованог гласила које би се искључиво бавило проблемима менаџмента библиотека представља озбиљан пропуст и упозорење о недовољној друштвеној видљивости рада библиотека, али и о недостатку стручних ресурса биб-

¹⁰ Добривоје Младеновић, „Заједница библиотека поново пред Вама”, *Заједница библиотеке* год. 17, бр. 1–2 (1993/94): [5].

¹¹ Заједница библиотека Србије, „Програм рада Заједнице библиотека Србије за 1998. годину”, *Заједница библиотеке* год. 20, бр. 1–2 (1997): 154.

лиотекарске заједнице. Часопис ове концепције би данас, у штампаној или електронској форми, могао да буде сабирник добрих иницијатива, сведок важности библиотекарства за друштво, средство стручне сарадње, извор података о организационом и стручном раду, и користан инструмент даљег развоја библиотечно-информационог система Србије.

Literatura:

1. Blaca, Adem. „Osnovana Zajednica matičnih biblioteka Srbije”. *Bibliotekar* god. 19, br. 5–6 (1967): 367–368. (na ćirilici)
2. Ćukić, Leposava i Ana Ceranić, prir. „Standardi za narodne biblioteke: Beograd 1986. godine”. *Zajednica biblioteka* god. 15, br. 1/4 (1987): [37]–73. (na ćirilici)
3. Janjetović, Ljuba. *Zajednica biblioteka 1983–1997*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, [s. a.], <http://bibliografije.nb.rs/bibliografija/bibliotekarstvo/zajednica-biblioteka/> (pristupljeno 10. 8. 2018).
4. Mladenović, Dobrivoje. „Zajednica biblioteka ponovo pred Vama”. *Zajednica biblioteka* god. 17, br. 1–2 (1993/94): [5]. (na ćirilici)
5. Nikčević, Dragutin. „Dve godine časopisa ‘Zajednica biblioteka’ 1970–1971”. *Bibliotekar* god. 24, br. 1/2 (1972): 202–203. (na ćirilici)
6. Redakcija. [Predgovor]. *Zajednica biblioteka* god. 1, br. 1 (1970): [3–4]. (na ćirilici)
7. Simović, Dubravka. „Građa za istraživanje stručne bibliotekarske periodike u Srbiji 1940–2005”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 7, br. 1 (2005): 137–158. (na ćirilici)
8. Stojanović, Miloš. „Kumulativni registri ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”. *Zajednica biblioteka* god. 11, br. 1 (1983): [71]–107. (na ćirilici)
9. Uredništvo. „Povodom 10 godina izlaženja ‘Zajednice biblioteka’”. *Zajednica biblioteka* god. 10, br. 2 (1982): [5]. (na ćirilici)
10. Zajednica matičnih biblioteka Srbije. „Materijal sa Skupštine zajednice matičnih biblioteka Srbije”. *Zajednica biblioteka* god. 2, br. 2 (1971): [55]–71. (na ćirilici)
11. Zajednica biblioteka Srbije. „Program rada Zajednice biblioteka Srbije za 1998. godinu”. *Zajednica biblioteka* god. 20, br. 1–2 (1997): 154–155. (na ćirilici)

Mirko Drmanac

Public Library „Vladislav Petkovic Dis”, Čačak

drmanac@gmail.com

PROFESSIONAL LIBRARY JOURNAL ZAJEDNICA BIBLIOTEKA (1970–1997)

Abstract: This paper presents the library journal *Zajednica biblioteka* (Library Community), published by the Parent Library Community of Serbia in the period from 1970 to 1997. This journal takes an important place in the history of Serbian periodicals in the field of librarianship, because in a very dynamic period of development it provided extraordinarily useful professional information and instructions to the libraries in SR Serbia. This journal is also a relevant indicator of the Serbian librarianship development, which at that time had a great potential and successfully followed the modern professional achievements in the world.

Keywords: *Zajednica biblioteka* (Library Community), Parent Library Community of Serbia, parent services, Miloš Stojanović, Ljuba Janjetović, libraries, laws, standards, regulations, reports.

Примљено: 15. септембра 2018.

Прихваћено: 28. октобра 2018.

Милена М. Максимовић

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале – Катедра за
општу књижевност и библиотекарство
maksimovicm@sbb.rs

СВЈЕДОЧАНСТВО ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА Библиотекарство: часопис Друштва библиотекара Босне и Херцеговине (Сарајево, 1955–2001)

Сажетак: У раду је дат приказ званичног гласила Друштва библиотекара Босне и Херцеговине – *Библиоџекарсџво*, који представља наставак *Билџена Друшџва библиоџекара и Народне библиоџеке НР Босне и Херџеџовине*. *Библиоџекарсџво* се сврстава међу боља стручна гласила у СР Југославији. Часопис је уз уреднике који су били истакнути културни радници окупио и најпознатије југословенске библиотекарџе и теоретичаре.

Кључне речи: *Библиоџекарсџво*, Друштво библиотекара Босне и Херцеговине, *Билџен Друшџва библиоџекара Босне и Херџеџовине*, часописи.

Часопис *Библиоџекарсџво* може се посматрати са одређене временске дистанце, пошто је његово излажење већ закључено. Излазио је у Сарајеву од 1960. до 2001. године, као наставак *Билџена Друшџва библиоџекара и Народне библиоџеке НР Босне и Херџеџовине*, покренутог 1955. године у Сарајеву. *Билџен* је био веома скромно опремљен лист и намијеђен интерној употреби. То потврђује и напомена на крају листа у којој се каже да „*Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine izlazi mjesečno. Bilten se izrađuje na geštetneru u ograničenom broju primjeraka za potrebe bibliotečkih radnika i ne nalazi se u prodaji*”.¹ Без праве ликовне опреме и са чланцима који су имали елементарну информативну улогу, *Билџен* је, како на то упуђује

¹ *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NRBiH* god. 5, br. 3–4 (1959).

и његов назив, био најосновније интерно гласило. Главни и одговорни уредници *Билџена* били су истакнути културни радници који су уједно били и његови редовни сарадници: Радмила Беговић, Војо Крецо, Богдан Лековић и др Коста Грубачић. Сигурно да је избор за уредника др Косте Грубачића (1909–1968), познатог научног радника, педагога и публицисте, допринијело и његовом бољем квалитету. С временом су у *Билџену* почели да се објављују озбиљни радови и расправе, како из библиотекарства тако и из културне историје, па се осјетила потреба за штампањем квалитетнијег и универзалнијег часописа за библиотечке раднике у БиХ. Донијета је зато и одлука да се од 1960. године приступи оснивању часописа *Библиоџекарсџиво* као наставка *Билџена*, који је имао нову концепцију и наслов.

Када се у овом тренутку смирено и разложно подсећамо часописа *Библиоџекарсџиво*, који припада већ једном прошлом времену, онда уочавамо најприје његове уреднике и сараднике, као и институције чије је гласило био. Његов добар почетак, а и осјећање потребе да се припрема и објављује шире, садржајније и стручније гласило, резултирали су прерастањем интерног гласила у квалитетан часопис. Док је *Билџен* излазио сваког мјесеца, часопис *Библиоџекарсџиво* од 1960. године почиње излазити тромјесечно (четири пута годишње). Због финансијских проблема, а вјероватно и других околности, од 1980. године до 1990. излази једном годишње, са ванредним и редовним бројевима. Одговорни уредници часописа *Библиоџекарсџиво* били су: др Коста Грубачић, Зринка Вранић, Добрила Бокан, др Љубинка Петрић-Башовић, Адела Леота, др Фахрудин Календер, др Емир Жуљевић, др Татјана Праштало, др Ламија Хаџиосмановић и мр Неда Ђукац до распада Југославије. То је на неки начин гарантовало и научни приступ у уређењу часописа.

Ванредни бројеви часописа *Библиоџекарсџиво* били су посвећени разним темама и поводима. Тако је двоброј часописа 2–3 за 1975. годину посвећен библиографији *Библиоџекарсџиво у босанскохерцеговачким љубликацијама: библиографска траћа 1945–1975*. Садржи 3.477 библиографских јединица распоређених према UDK (Универзалној децималној класификацији), са *Рејисџром ауџора и љреводилаца*, *Рејисџром личносџи и мјесџа* и *Појисом љрељеганих љериодичних љубликација*. Библиографија је драгоцијена за изучавање библиотечких токова у БиХ, а саставили су је угледни библиотекари који су вриједни помена: др Љубинка Башовић, Седика Дервишевић, Адела Леота, Катица Тадић, Жељка Врдољак и Зумрета Захировић. У уводу ове библиографије пише: „Прије свега, ова библиографија је скроман прилог обиљежавању тридесетогодишњице босанскохерцеговачког библиотекарства у новим, социјалистичким

друштвеним условима. Осим тога, она би требала да послужи свим оним посленицима књиге и библиотека који изучавају и истражују најновији период развоја библиотека и библиотекарства на овом тлу”.² Поводом изложбе *Дјела Вука Стјепановића Караџића – одјеци у Босни и Херцеговини*, која је одржана у аули Народне и универзитетске библиотеке БиХ 13. марта 1987. године у Сарајеву, а поводом 200-годишњице Вуковог рођења, у часопису *Библиотекарство* објављен је тематски блок текстова угледних научних радника др Војислава Максимовића, др Светозара Кољевића, др Татјане Праштало. О садржају изложбе је писао библиотекар Душко Тохољ. Ванредни бројеви часописа били су посвећени и неуобичајеним годишњицама. Пошто је часопис и идеолошки усмјерен, то је и резултирало штампањем ванредног броја часописа (1957), у коме на корицама стоји *Посвећен 50-годишњици Октобарске револуције (1917–1967)*.³ Скоро све је било у служби социјалистичке идеологије која је усмјеравала друштво, па и библиотекарство. Часописи су на крају доносили и разне издавачке прегледе књига и сличне додатке.⁴

Основна структура часописа била је са устаљеним рубрикама: *Историја библиотекарства*, *Библиотекарство у теорији и пракси*, *Из наших библиотека*, *Хроника* и *Прикази*. Понеки бројеви су доносили и нове рубрике: *Из организације библиотека*, *Рад на библиографији*, *Библиотекарство у иностранству*, *Библиотекарство у теорији и пракси* и слично, што говори да су се по потреби уврштавали и нови називи рубрика. Све до 1990. године, када је прије почетка рата у БиХ припремљен и задњи број *Библиотекарства*, може се примијетити да је часопис прошао кроз различите фазе доживљавајући на крају и финансијске потешкоће. То се види и у разликама у његовом излажењу. Осим текстова који су се односили на теме везане за библиотекарство, у њему су се налазили и прилози из наше културне историје, књижевности и преводи текстова страних, а најчешће руских теоретичара библиотекарства.

Часопис *Библиотекарство* се сврстава међу боља стручна гласила у СР Југославији. У прилог томе говори и чињеница да су у часопису сарађивали, осим домаћих и најпознатији југословенски библиотекарски и теоретичари, као што су: др Љубица Ђорђевић, др Десанка Стаматовић, Ева Верона, Бреда Фило, Светислав Ђурић, Богомила Живковић, др Владимир

² *Bibliotekarstvo: časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* god. 21, br. 2–3 (1975): III.

³ *Bibliotekarstvo: časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* god. 13, br. 4 (1967).

⁴ Милена Максимовић, *Библиографија часописа Библиотекарство (Сарајево, 1955–1990)* (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2011).

Јокановић, Ана Церанић, др Нада Синдик, Јанез Логар, Душан Мартиновић, Матко Ројнић, др Пирошка Чаки и многи други.

Распадом Југославије долази и до подјела у Босни и Херцеговини. БиХ се прекидом рата (1992–1995) и Дејтонским споразумом успоставља као федерација сачињена од двије административне и територијалне јединице, коју чине Федерација БиХ и Република Српска. Тако долази до стварања два струковна удружења библиотекара, као и њихових нових гласила. Часопис *Библиотекарство* према СОBISS бази НУБ БиХ излазио је од 1990:

God 43/46	1998/2001
God. 43	1998
God. 42	1997
God. [37/41]	1997

Није ми намјера, а ни циљ овог текста није да представљам тај период излажења часописа у Сарајеву послје распада Југославије. Појавом новог часописа *Bosniaca*, god. 1, br. 1 (1996), престало је са изласком *Bibliotekarstvo* 2001. године. У Републици Српској излази часопис *Библиотекарство Српске* (год. 1, бр. 1 (2008–)). Подјеле су у свему, па и у библиотекарству и библиотечко-информационом систему. Глобализација је на овим просторима дотакла само неке сегменте у библиотекарству. О квалитету нових библиотечких часописа у БиХ говориће се неким другим поводом.

Могу закључити да је часопис *Библиотекарство* представљао одраз свих библиотечких дешавања у БиХ и шире и да је био квалитетно стручно гласило намијењено библиотекама. У часопису су праћена сва значајна дешавања у библиотекарству код нас и у свијету, а намјена му је била да служи унапређењу струке и новим сазнањима из историје библиотека и културне баштине. Уредништво се трудило да од почетка његовог излажења постигне висок ниво и сврста га не само у стручне него и научне часописе. То говоре његови садржаји, а и високообразовани уредници.

Literatura:

1. *Bibliotekarstvo: časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* god. 13, br. 4 (1967).
2. *Bibliotekarstvo: časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* god. 21, br. 2–3 (1975).
3. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH* god. 5, br. 3–4 (1959).
4. Maksimović, Milena. *Bibliografija časopisa Bibliotekarstvo (Sarajevo, 1955–1990)*. Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2011. (na ćirilici)

Milena M. Maksimović

University of East Sarajevo

Faculty of Philosophy Pale – Department of General

Literature and Library Science

maksimovicm@sbb.rs

TESTIMONY OF A TIME

Bibliotekarstvo: časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine (Sarajevo, 1955-2001)

Abstract: The paper presents the official journal of the Association of Librarians of Bosnia and Herzegovina – *Bibliotekarstvo* (Librarianship), which is a continuation of the *Bilten* (Bulletin). *Bibliotekarstvo* was among the best professional journals in the Federal Republic of Yugoslavia. The journal gathered editors, who were prominent cultural workers, and the most distinguished Yugoslav librarians.

Keywords: *Bibliotekarstvo*, Association of Librarians of Bosnia and Herzegovina, *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, journals.

Примљено: 24. септембра 2018.

Прихваћено: 8. октобра 2018.

Svjetlana Mokriš

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Hrvatska
marendic@gskos.hr

Sanda Hasenay

Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek, Hrvatska
sanda.hasenay@ptfos.hr

KNJIŽNIČARSTVO: GLASNIK DRUŠTVA KNJIŽNIČARA SLAVONIJE I BARANJE OD 1997. DO ELEKTRONIČKE INAČICE

Sažetak: Osnovni je motiv objavljivanja znanstvenih i stručnih radova što šira diseminacija autorovih spoznaja i dostignuća, o kojima u najvećoj mjeri ovisi njegov status, ugled i priznanje u znanstvenim i stručnim krugovima. Razvoj interneta i ostalih mehanizama izravnog izdavanja stvara novu paradigmu u znanstvenoj i stručnoj komunikaciji. Povećava se broj članaka koji se postupno pretvaraju u elektroničke inačice. U ovome radu prate se faze u osmišljavanju i oblikovanju stručno-znanstvenog časopisa *Knjižničarstvo*, od trenutka donošenja odluke o njegovom objavljivanju, prvo u papirnom, a potom i u elektroničkom obliku.

Ključne riječi: časopis, elektronička inačica, *Knjižničarstvo*.

Uvodno

Primarna uloga znanstvenih i stručnih časopisa jest prenijeti pouzdanu, recenzirane rezultate znanstvenoga istraživanja što širem krugu mogućih korisnika.¹ Prema Šemberu znanstvene informacije u suvremenom poimanju znanosti nisu relevantne ako nisu odmah objavljene i tako stavljene na uvid

¹ Open Society Institute, *Guide to Business Planning for Launching a New Open Access Journal*, Edition 2 (July 2003) URL: http://www.soros.org/openaccess/oajguides/business_planning.pdf (preuzeto 1. 6. 2011).

znanstvenoj zajednici. Na taj se način one mogu provjeriti, vrjednovati, i ono najvažnije, koristiti za daljnja istraživanja.²

Znanstvena i stručna zajednica smatraju elektroničke publikacije načinom da se poveća njihova vidljivost, olakša komunikacija među znanstvenicima i stručnjacima, ubrza razvoj znanosti i pojedinih struka, te šire rezultati znanstvenih i stručnih istraživanja, koji se smatraju zajedničkim nasljeđem čovječanstva. U *Kriterijima o novčanoj potpori znanstveno-izdavačkoj djelatnosti* Ministarstva znanosti i visokog obrazovanja iz 2011. časopisom se smatra „serijska publikacija otvorenog tipa, koja izlazi barem jedanput godišnje u papirnatom ili elektroničkom obliku, u uzastopnim dijelovima, s brojčanim i kronološkim oznakama i namjerom trajnog izlaženja. Časopisi su svrstani u sljedeće skupine: znanstveni i znanstveno-stručni časopisi, časopisi namijenjeni promicanju znanosti.”³ Sukladno navedenom, vidimo da su znanstvenoj i stručnoj zajednici danas jednako relevantni kako papirni, tako i elektronički časopisi.

U različitim izvorima nailazi se na različite definicije elektroničkih časopisa, te se u ovome radu navode samo neke od njih:

- elektronički časopis serijska je publikacija koja je dostupna kao pojedinačan naslov putem elektroničkog medija, tipično putem www-a⁴;
- elektronički časopis – napravljen u elektroničkom mediju i koji je dostupan jedino u tom mediju⁵;
- časopis dostupan isključivo putem mreže, bez obzira na to postoji li samo u elektroničkom obliku ili je elektronička inačica tiskanog časopisa⁶;

² Marijan Šember, „Vrjednovanje biomedicinskih časopisa u otvorenom pristupu s pomoću citatnih pokazatelja“, magistarski rad (Zagreb, 2007), 4. http://medlib.mef.hr/296/01/Sember_mag_mef.pdf (preuzeto 1. 6. 2011).

³ „Kriteriji o novčanoj potpori znanstveno-izdavačkoj djelatnosti (znanstvenim i znanstveno-stručnim časopisima i časopisima za promicanje znanosti)“, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11124&sec=2127> (preuzeto 1. 6. 2011).

⁴ Linda A. Rich and Julie L. Rabine, „How libraries are providing access to electronic serials: A survey of academic library web sites“, *Serials Review* 25, 2(1999): 35.

⁵ Linda Langschieb, „The Changing Shape of the Electronic Journal“, *Serials Review* 17, 3 (1991): 7, <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=17c2e3ab-3941-4617-b503-b7f8323ba630%40sessionmgr115&vid=1&hid=113&bdata=Jmxhbmc9aHIImc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=f5h&AN=9610293391> (preuzeto 15. 6. 2011).

⁶ Sofija Konjević i Ivana Pažur, „Korištenje i prihvaćanje elektroničkih časopisa: istraživanje korisnika knjižnice Instituta 'Ruder Bošković'“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 45, 3–4 (2002): 170.

• elektroničke publikacije su programski sadržaji koje fizičke ili pravne osobe prenose putem informacijsko-komunikacijskih veza na način da su dostupni širokoj javnosti bez obzira na njihov opseg.⁷

Razlika između elektroničkog i tiskanog časopisa je u tome što je elektronički časopis organiziran kao baza podataka, što znači da je svaki članak koji se nalazi u časopisu opisan setom podataka (autor, naziv časopisa, ISSN broj, stranica, ustanova autora itd.), što olakšava njihovo pretraživanje i listanje.⁸

Papirna inačica Knjižničarstva

Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje (ISSN 1331-145X) stručni je časopis u kojem se objavljuju originalni stručni i znanstveni radovi s područja knjižničarstva s temama zanimljivim za širi krug knjižničnih djelatnika i stručnjaka. Časopis se sastoji iz dva dijela: stručni dio i obavijesni dio. Stručni dio časopisa nije lokalno/regionalno ograničen, poželjni su stručni članci s iskustvima, istraživanjima, programima i projektima iz drugih sredina, tj. s područja čitave Hrvatske. Na samom početku izlaza časopisa obavijesni dio sastojao se od nekoliko stalnih rubrika: *Iz povijesti slavonsko-baranjskog knjižničarstva*, *Predstavljamo slavonsko-baranjske knjižnice*, *Prilozi za bibliografiju Slavonije i Baranje*, *Ocjene i prikazi*, *Vijesti iz knjižnica*, *Kronologija događaja*, *Osobne vijesti*. Časopis je počeo izlaziti 1997. godine. Tijekom izlaza izmijenili su se brojni članovi uredništva⁹ i tri glavna urednika: Dragutin Katalenac (1997–2000), Silva Pavlinić (2003–2004), te Marina Vinaj (2005/2006 – 2007/2008).

Stručni dio časopisa *Knjižničarstvo*

U stručnom dijelu broj 1 iz 1997. godine donosi izlaganja sa stručnog skupa „Obvezni primjerak u Republici Hrvatskoj: povijest, stanje i problemi, perspektive”, koji je u organizaciji Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Društva

⁷ „Pravilnik o sadržaju prijave te sadržaju i načinu vođenja očevidnika nakladnika elektroničkih publikacija”, <http://www.e-mediji.hr/zakoni/Ocevidnik.pdf>. (preuzeto 15. 6. 2011).

⁸ „Elektronički časopisi i knjige”, <http://www.carnet.hr/tematski/onlinebaze/casopisi.html> (preuzeto 15. 6. 2011).

⁹ Jasenka Bešlić, Renata Bošnjaković, Andrea Božić, Vera Bulat, Vesna Burić, Marija Erl-Šafar, Galic Sanja, Sanda Hasenay, Kata Ivić, Srećko Jelušić, Dragutin Katalenac, Ivana Knežević, Snježana Laksar, Silva Pavlinić, Kornelija Petr, Emilija Pezer, Ljuba Radman, Jelena Vukelić, Marina Vinaj.

knjižničara Slavonije i Baranje, a u povodu 35. godina obaveznog primjerka Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek održan u travnju 1996. godine u Osijeku. Na Skupu su predstavljena četiri izlaganja. U stručnom dijelu objavljena su i dva rada predstavljena na 30. skupštini HBD-a u Primoštenu vezana uz srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje knjižničara u Osijeku. Prvi broj posvećen je u cijelosti uspomeni na prof. Mariju Malbašu.

U skladu s utvrđenim uređivačkim opredjeljenjem časopisa i broj 2 iz 1997. godine bio je tematski određen, te posvećen tada aktualnoj temi – integralnom programu za knjižnično poslovanje CROLIST (Croatian Library and Information System) Nacionalne i sveučilišne knjižnice Zagreb i tvrtke „3A” Zagreb. U pet izvornih stručnih članaka razmatrali su se različiti problemi primjene CROLIST-a u različitim knjižničnim praksama i na obradi različite građe, razvojnih mogućnosti, otvorenosti međunarodnim standardima, kao i problemi i poteškoće vezane uz ovaj vjerojatno najzastupljeniji i najsporniji hrvatski program za knjižnično poslovanje.

U sklopu obilježavanja Mjeseca hrvatske knjige 1997. u Osijeku je u studenom 1997. godine u organizaciji Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek održan stručni skup pod nazivom: „Ni jedna knjižnica nije otok : narodne knjižnice i njihove mreže”. Cilj ovoga skupa bio je ukazati na značaj povezivanja narodnih knjižnica i stvaranje njihovih mreža na lokalnoj, županijskoj i državnoj razini, te utvrđivanje osnovnih načela, principa i modela povezivanja. Na skupu je podneseno šest priopćenja koja su u cijelosti objavljena u drugoj godini izlaženja *Knjižničarstva*, 1998. u broju 1.

Drugi broj iz 1998. godine u stručnom dijelu donosi izlaganja održana na Hrvatsko-mađarskoj knjižničnoj konferenciji održanoj u okviru tradicionalnih „Dana Pečuha” u rujnu 1998. godine. Organizatori ove manifestacije bili su Gradska knjižnica Pečuh, Županijska knjižnica „Csorba Győző” i Knjižnica Sveučilišta Janusa Panoniusa, te udruženje knjižničara Mađarske i Udruženje knjižničara Pečuha i Baranje. Ovaj broj sadrži još dva stručna članka vezana uz izobrazbu korisnika u knjižnicama, te suradnju školske knjižnice i dječjeg odjela gradske knjižnice.

U trećoj godini izlaženja časopisa, 1999, u broju 1–2 izašla su dva stručna članka – jedan vezan uz ulogu interneta u sveučilišnim knjižnicama, a drugi uz skupni katalog serijskih publikacija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te izvod iz UDK tablica – skupina 8 s osvrtom o promjenama u UDK.

U četvrtoj godini izlaženja časopisa, 2000, u broju 1–2 u stručnom dijelu bilo je riječi o suvremenim sustavima sadržajne obrade, te strukturi i korištenju tezaurusa, mogućnosti primjene Benchmarkinga u knjižnicama. U ovome broju pozornost je bila obrađena osobito na rad s djecom i mladima, odnosno

ulogu knjižničara u usvajanju znanja kod djece i mladeži, te su predstavljene i dvije radionice Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek – o ekologiji i dječjem doživljaju pravde i nepravde. Brojevi za 2001. i 2002. godinu nisu izdani. Broj 1–2 iz 2003. godine (sedma godina izlaženja) donosi dva rada – dijelove magistarskih radnji o starim osječkim novinama, te o primjeni autorskog prava u knjižnicama.

Godina osma, broj 1 iz 2004. godine donosi devet članaka s Hrvatsko-mađarske konferencije održane u Pečuhu u listopadu 2004. godine. Tekstovi su objavljeni dvojezično, na hrvatskom i mađarskom jeziku. Dvobroj za 2005. i 2006. godinu (deveta i deseta godina izlaženja) slijedi koncepciju ranijih brojeva i ideje bivše urednice Silve Pavlinić, kojoj je i posvećen. U stručnom dijelu donio je pristigle radove s 2. Hrvatsko-mađarske konferencije knjižničara održane u Osijeku u listopadu 2006. godine, te rad u kojemu se donose iskustva u obnovi mreže narodnih knjižnica u Istočnoj Slavoniji i Baranji.

Broj 1–2 iz 2007/2008 (godina jedanaesta i dvanaesta) donosi niz zanimljivih i korisnih radova. U stručnom dijelu to su radovi sa Stručnog skupa posvećenog Mariji Malbaši, održanog u studenom 2009. u organizaciji Društva knjižničara Slavonije i Baranje i Muzeja Slavonije Osijek. Stručni dio nastavljen je radom o pravnim aspektima javne posudbe u knjižnicama, novom načinu komunikacije u visokoškolskim knjižnicama preko Portala Sveučilišnog knjižničnog sustava, zaštiti knjižničnih zbirki, digitalizaciji građe, čitateljskim interesima mladih, te ulozi knjižnice u promicanju čitanja kod mladih.

Obavijesni dio *Knjižničarstva*

U obavijesnom dijelu *Knjižničarstva* u rubrikama *Iz povijesti slavonsko-baranjskog knjižničarstva*, te *Predstavljamo slavonsko-baranjske knjižnice* dati su prikazi povijesti i rada brojnih knjižnica u Slavoniji i Baranji – narodnih, fakultetskih, gimnazijskih, specijalnih. Ovom prilikom navode se slijedom pojavljivanja njihovih prikaza u *Knjižničarstvu*: Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Knjižnica Požeške gimnazije, Gradska knjižnica i čitaonica Požega, Hrvatska narodna knjižnica i čitaonica Našice, Gradska knjižnica Županja, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, Narodna knjižnica Dalj, Gradska knjižnica Orahovica, Knjižnica i čitaonica u Donjem Miholjcu, Knjižnica Pravnog fakulteta u Osijeku, Knjižnica Muzeja Slavonije – Odjel muzealnih tiskopisa, Knjižnica III Gimnazije Osijek, Knjižnica umjetničke akademije u Osijeku, Gradska knjižnica i čitaonica Ilok, Knjižnica i čitaonica Arheološkog muzeja u Osijeku, te pojedine zbirke u sastavu navedenih knjižnica, primjerice Knjižnica Julija Kempfa kao dio Zavi-

čajne zbirke „Possegana” Gradske knjižnice i čitaonice Požega, te legat Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek.

U dijelu *Vijesti iz knjižnica, Iz rada društva, te Ocjene i prikazi* predstavljene su brojne radionice, okrugli stolovi, predavanja i stručni skupovi organizirani u slavonsko-baranjskim knjižnicama, te u cijeloj Hrvatskoj, a kojima su članovi Društva knjižničara Slavonije i Baranje prisustvovali. Također, dati su i brojni prikazi stručne literature, iznimno značajne za knjižničarsku teoriju i praksu.

U obavijesnom dijelu dio *Prilozi za bibliografiju Slavonije i Baranje* izlazio je od 1997. do 2000. godine.

U dijelu *Osobne vijesti* u ime knjižničarske zajednice Slavonije i Baranje čestitali smo brojnim kolegicama i kolegama na stručnom i znanstvenom napredovanju, na zasluženim nagradama i priznanjima. U ovome dijelu opraštali smo se od onih kolegica i kolega koji su nas zauvijek napustili, a svojim su radom ostavili neizbrisiv stručni, znanstveni i ljudski trag.

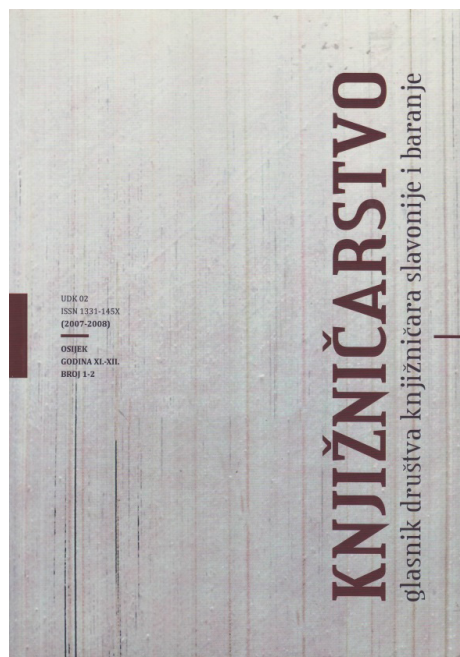
Elektronička inačica Knjižničarstva

Godine 2005. *Knjižničarstvo* se prvi put pojavljuje u elektroničkom obliku. Digitalizirani su pojedini članci objavljeni od 1997. do 2003. godine, a za koje su autori dozvolili izdavanje u elektroničkom vidu. Objavljena su 24 članka u PDF obliku. Digitalizirani članci dostupni su na mrežnoj stranici Društva knjižničara Slavonije i Baranje.¹⁰ Kasnije izašli brojevi nisu digitalizirani niti objavljavani u elektroničkome obliku.

Nakon dugogodišnjih problema vezanih uz izdavanje časopisa *Knjižničarstvo* u papirnom obliku došlo se do spoznaje da bi redovitost izlaženja mogla biti postignuta prelaskom na elektroničku inačicu. Pri donošenju ove odluke uzeli su se u obzir i određeni nedostaci¹¹ koje elektroničke inačice časopisa još

¹⁰ *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*, http://www.dksb.hr/?id=26&PH_PSESSID=aa6cefaa541c3984cbebb743465269f7 (preuzeto 30. 5. 2011).

¹¹ Nedostaci arhiviranja (pohrane) digitalnih dokumenata; nedovoljno regulirano pitanje autorskih prava (copyright); upitna vjerodostojnost informacija iz časopisa koji nisu indeksirani; ovisnost o brznoj internetskoj vezi; biranje časopisa prema dostupnosti, a ne prema kvaliteti; problemi u pristupu i sporo učitavanje, kao i potrebno predznanje u načinima pretraživanja; dodatna programska podrška (npr. Acrobat Reader); nemogućnost pristupa starijim godištim časopisa.

Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje, <http://www.dksb.hr/knjiznicarstvo>

uvijek imaju u odnosu na papirne ekvivalente, no ipak su prevladale prednosti elektroničkog medija.¹²

Vezano uz elektroničku inačicu, pojavila su se i određena pitanja koja je prije izlaska prvoga broja samo u elektroničkom obliku potrebno razriješiti i definirati. Dogovoreno je da će pristup elektroničkoj inačici *Knjižničarstva* biti slobodan¹³ u arhivskim brojevima digitalizirani će biti samo članci za koje su autori dali autorska prava, da će biti izrađena bibliografija, predmetno kazalo i kazalo autora za arhivske brojeve, da članci koji budu nadalje objavljeni u *Knjižničarstvu* moraju imati klasifikacijsku oznaku, ključne riječi, te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku. Nadalje, radovi će biti vrednovani sustavom dvostruke recenzije. Konceptija samoga časopi-

¹² Elektronički časopisi imaju niz prednosti u odnosu na papirne, primjerice brzina objavljivanja i komunikacija među autorima; povezivanje bibliografskih baza podataka i cjelovitih tekstova; širenje dijaloga na daleko veći krug ljudi; autor lako dolazi do svih informacija potrebnih za pripremu rada za objavljivanje u odabranom časopisu; dostupnost povratnih informacija na temelju kojih se mogu donositi zaključci koji će podignuti kvalitetu časopisa i povećati broj čitatelja (odgovarajućim aplikacijama moguće je pratiti posjećenost časopisa); mogućnost upotpunjavanja tekstova slikom, zvukom, video zapisima itd.; manji troškovi (za čitatelje niže cijene pretplate ili besplatan pristup, a za uredništvo manji trošak tiskanja i distribucije); dijelove ili cijele tekstove moguće je preuzeti i snimiti na svoje računalo tako da im se može kasnije pristupiti a ne biti on-line; dostupnost i mogućnost čitanja na radnom stolu.

¹³ Pristup elektroničkom časopisu može biti vrlo različit, od potpuno otvorenog pristupa koji zagovara sve veći broj znanstvenika kojima je stalo do toga da njihova znanstvena djelatnost bude što brže i lakše dostupna široj zajednici, pa sve do pristupa plaćanjem koji najviše zagovaraju nakladnici (vlasnici) različitih komercijalnih baza podataka. Ovdje svakako treba spomenuti središnji portal HRČAK koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima ili minimalno bibliografskim podacima i sažecima svojih radova. Osim potpuno otvorenog pristupa časopisima, mogućnosti pristupa mogu još biti: mogućnost slobodnog pristupa sadržajima časopisa i sažecima članaka; mogućnost slobodnog pristupa sadržajima i cjelovitim tekstovima nekih godišta; mogućnost pristupa kroz individualne pretplate (pristup cjelovitim tekstovima pretplaćenih godišta); mogućnost pristupa kroz institucijske pretplate (pristup cjelovitim tekstovima pretplaćenih godišta za sve djelatnike

sa bit će neznatno promijenjena, tj. časopis će imati sljedeće rubrike: *Članci, O slavonsko-baranjskim knjižnicama, Prikazi, Osobne vijesti*. Predviđeno je da časopis izlazi dva puta godišnje.

Zaključno

Časopis *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* počeo je izlaziti 1997. godine. Od godine 2005. na mrežnim stranicama Društva knjižničara Slavonije i Baranje moguće je pristupiti elektroničkoj inačici dvadeset i četiri članka objavljena u razdoblju od 1997. do 2000. godine. Usprkos nedostacima koje još uvijek imaju elektronički časopisi, a uvažavajući njihove brojne prednosti, uredništvo časopisa *Knjižničarstvo* odlučilo je početkom 2012. godine da će novi brojevi izlaziti samo u elektroničkom obliku. Ovoj odluci pridonijela je i činjenica da su troškovi izdavanja papirne inačice mnogo veći, od izdavanja elektroničke inačice. Pri tome je ostavljena mogućnost da, ukoliko bude moguće, *Knjižničarstvo* nastavi izlaziti i u papirnom obliku.

U uvodnoj riječi prvoga broja *Knjižničarstva* 1997. godine rečeno je: „Razvijanje i njegovanje (samo)svijesti o značaju i dignitetu vlastite struke, rad na njenom stalnom stručnom uobličavanju i neprekidnom razvitku, jedan je od temeljnih naloga svake, pa tako i knjižnične djelatnosti. U razvoju samosvijesti struke o sebi izniman značaj zauzima i način predstavljanja struke stručnoj i široj javnosti.”

institucije); mogućnost pristupa kroz konzorcijske pretplate (pristup cjelovitim tekstovima pretplaćenih godišta za sve djelatnike institucija – članica konzorcija); mogućnost pristupa kroz besplatne probne pristupe (free trial) pojedinačnim časopisima ili svim časopisima nekog izdavača; mogućnost pristupa kroz plaćanje za svaki članak pojedinačno (pay per view). Elektroničkim časopisima može se pristupiti na razne načine, no najčešći načini jesu: preko www-stranica samih časopisa ili izdavača (npr. *Croatian Medical Journal*); preko baza elektroničkih časopisa koje održavaju izdavači (npr. ScienceDirect, EBSCOhost, Springer LINK, Wiley Interscience...); preko baza koje održavaju knjižnice (npr. EJOL, EZB); preko web kataloga pojedinih knjižnica (npr. NSK, GISKO, ...) (WebPAC-a); preko kataloga/popisa tekuće periodike pojedinačnih knjižnica (npr. Popis tekuće periodike Knjižnice IRB-a); preko tematskih portala (npr. HRČAK). U slučaju da je pristup elektroničkim časopisima ograničen, pristup može biti omogućen pomoću korisničkog imena (eng. login) i zaporke (eng. password) – svakoj instituciji s pravom pristupa dodjeljuju se korisničko ime i zaporka, koje korisnici moraju upisati prije pristupanja e-časopisima ili s pomoću IP adresa – računalo-poslužitelj na kojem se nalaze e-časopisi prepoznaje IP adrese računala koja se nalaze unutar institucije koja ima pravo pristupa.

Časopis *Knjižničarstvo* s podnaslovom *glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* nastao je kao rezultat višegodišnjih htijenja, nastojanja i pregnuća mnogobrojnih članova Društva knjižničara Slavonije i Baranje za pokretanjem i izdavanjem stručnog časopisa kao mjesta, tribine vlastitog predstavljanja, upoznavanja knjižnične, ali i šire zajednice s vlastitim aktivnostima, ali i novim saznanjima i vještinama vezanim uz knjižničarstvo.

Tijekom godina njegova izlaženja susretali smo se s mnogobrojnim problemima. Usprkos tome, od 1997. godine do danas izašlo je deset brojeva časopisa u papirnom obliku. Suočeni sa značajnim finansijskim problemima i vođeni željom za osuvremenjivanjem našeg časopisa odlučili smo da nadalje časopis *Knjižničarstvo* izlazi u elektroničkoj inačici, nadajući se boljim vremenima i ponovnom izlaženju, kako u elektroničkom, tako i u papirnom obliku. Prvi elektronički broj *Knjižničarstva* (god. 13–14, br. 1/2 (2009–2010) pojavio se samo u elektroničkom obliku. Nakon toga na isti način izašlo je još osam brojeva.

Časopis *Knjižničarstvo* i nadalje je zamišljen kao stručno/znanstveni časopis koji nije lokalno/regionalno ograničen; poželjni su stručni i znanstveni članci s iskustvima, istraživanjima, programima i projektima iz drugih sredina, tj. s područja cijele Hrvatske. Sadržajno, časopis pokriva teme informacijskih znanosti (informacijskih sustava i informatologije, komunikologije, knjižničarstva, muzeologije, arhivistike, leksikografije i enciklopedistike) te kulturološke teme – stručnih i znanstvenih područja među kojima su danas granice sve propusnije.

Časopis čine stručno-znanstveni i obavijesni dio. Povremeno se pojavljuju i tematski brojevi – posvećeni pojedinim sadržajima koje časopis pokriva ili pak oni koji okupljaju izlaganja predstavljena na stručnim i znanstvenim skupovima.

Časopis izlazi dva puta godišnje – u proljeće i u jesen, a opremljen je bibliografijom, predmetnim kazalom i kazalom autora.

Kvaliteta tekstova, te stručna i znanstvena izvrsnost od broja (god. 15–16, br. 1/2 (2011–2012) osiguran je sustavom dvostruke anonimnosti recenzentskog postupka. Ovisno o prilikama recenzenti mogu biti i inozemni. Kategoriju rada (izvorni znanstveni članak, prethodno priopćenje ili znanstvena bilješka, pregledni članak, izlaganje sa znanstvenih skupova, pozvani rad, stručni članak, stručni prikaz itd.) predlažu recenzenti, a konačnu odluku donosi Uredništvo.

Literatura:

1. „Elektronički časopisi i knjige”. <http://www.carnet.hr/tematski/onlinebaze/casopisi.html> (preuzeto 15. 6. 2011).
2. *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*. <http://www.dksb.hr/?id=26&PHPSESSID=aa6cefaa541c3984cbabb743465269f7> (preuzeto 30. 5. 2018).
3. Konjević, Sofija i Ivana Pažur. „Korištenje i prihvaćanje elektroničkih časopisa : istraživanje korisnika knjižnice Instituta 'Ruđer Bošković'”. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 45, 3–4 (2002): 170–174.
4. „Kriteriji o novčanoj potpori znanstveno-izdavačkoj djelatnosti (znanstvenim i znanstveno-stručnim časopisima i časopisima za promicanje znanosti)”. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11124&sec=2127> (preuzeto 1. 6. 2011).
5. Langschie, Linda. “The Changing Shape of the Electronic Journal”. *Serials Review* 17, 3 (1991): 7–14, <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=17c2e-3ab-3941-4617-b503-b7f8323ba630%40sessionmgr115&vid=1&hid=113&bdata=J-mxhbmc9aHImc2l0 ZT1laG9zdC1saXZl#db=f5h&AN=9610293391> (preuzeto 15. 6. 2011).
6. Open Society Institute. „Guide to Business Planning for Launching a New Open Access Journal”. Edition 2, July 2003. http://www.soros.org/openaccess/oajguides/business_planning.pdf (preuzeto 1. 6. 2011).
7. „Pravilnik o sadržaju prijave te sadržaju i načinu vođenja očevidnika nakladnika elektroničkih publikacija”, <http://www.emediji.hr/zakoni/Ocevidnik.pdf> (preuzeto 15. 6. 2011).
8. Rich, Linda A. and Julie L. Rabine. „The changing access to electronic journals: a survey of academic library websites revisited”. *Serials review* 27, 3/4 (2001): 35–46.
9. Šember, Marijan. „Vrjednovanje biomedicinskih časopisa u otvorenom pristupu s pomoću citatnih pokazatelja”. Magistarski rad, Zagreb, 2007. http://medlib.mef.hr/296/01/Sember_mag_mef.pdf (preuzeto 1. 6. 2011).

Svjetlana Mokriš

City and University Library of Osijek, Croatia
marendic@gskos.hr

Sanda Hasenay

Faculty of Food Technology in Osijek, Croatia
sanda.hasenay@ptfos.hr

KNJIŽNIČARSTVO: A HERALD OF SLAVONIA AND BARANYA LIBRARIANS ASSOCIATION – FROM 1997 TO ELECTRONIC VERSION

Abstract: Scientific and research papers are published primarily to disseminate author's knowledge and achievements. Status and reputation of an author in scientific and professional community depend highly on published papers. Development of the internet and direct publishing platforms created new paradigm in scientific and professional communication. A large number of journals nowadays is published electronically. The aim of this paper is to analyze phases in the design and development of the professional and scientific journal *Knjižničarstvo* (Librarianship) from its beginnings when it was published only in paper format until today when it is published electronically.

Keywords: journal, electronic version, *Knjižničarstvo* (Librarianship).

Примљено: 13. августа 2018.

Прихваћено: 12. септембра 2018.

Elena Tirziman

University of Bucharest, Romania

Faculty of Letters

elena.tirziman@litere.unibuc.ro

Maria Micle

West University of Timisoara, Romania

Faculty of Political Sciences, Philosophy,

Communication Sciences

maria.micle@e-uvt.ro

THE REPRESENTATIVE ROMANIAN JOURNALS IN THE FIELD OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES

Abstract: The Journals (Serial publications) in any scientific field differ from other types of scientific publications (e.g. monographs) by the fact that they disseminate very quickly news, ideas, innovations, professional and scientific literature, in general; due to their predetermined and ongoing appearance, new issues are, usually, awaited for with great interest. Reviews that get to appear for several decades become true panoramas of the scientific field they represent. In this article, the authors present the most important current Romanian journals in the field of library: one of the most long-lasting and best known is Biblioteca [‘The Library’ Review], which has appeared for 70 uninterrupted years, just like its Serbian counterpart Bibliotekar [Librarian] – is this fate or just part of a similar process of development of the profession of librarian!? To both reviews: “Vivat, crescat, floreat”!

Keywords: library and information science; scientific and academic journals (România); periodical publications: evolution, actuality, dissemination.

The Journals, as Serial publications are, in all fields, particularly important in the valorisation of professional and scientific activities, in extending the news dissemination area, in archiving and transmitting to future generations specific cultural and scientific knowledge, in keeping contact with professional and

scientific communities, in supporting a profession and, in general, in supporting the professional and scientific field they represent.

This article presents the most representative current serial publications in the field of Library and Information Science in Romania. This includes: *Biblioteca* [Library Review], the oldest specialty publication in Romania (70 years of uninterrupted appearance); *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării* [Romanian Journal of Library and Information Science], edited by the National Society of Romanian Librarians; *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării* [Library and Information Science Research], edited by the University of Bucharest as a journal of the specialisation Information and Documentation Sciences; *Revista română de istorie a cărții* [Romanian Review of Book History], edited by the most important three libraries in Romania (Romanian Academy Library, Romanian National Library, Central University Library „Carol I” of Bucharest); *Informare și Documentare: activitate științifică și profesională* [Information and Documentation: Scientific and Professional Activity], edited by the National Library of Romania and targeting PhD students and researchers who wish to valorise or just disseminate their research from the previous year; *Revista Bibliotecii Naționale a României* [Journal of the National Library of Romania], edited by the National Library of Romania and aiming at supporting, through theory, examples, and good practices, the functions specific to this type of library and *Revista Bibliotecii Academiei Române* [Journal of the Romanian Academy Library], edited by the Romanian Academy Library and aiming at valorising and promoting the collections and activities of this library.

**Revista BIBLIOTECA [“The Library” Review]:
1948- . ISSN 1220-3386**

For 70 years, *Biblioteca* has been a partner of the Romanian librarians’ community – a true space of professional debates and of promotion of news and good practices in the field. Starting with July 1948, *Biblioteca* gathered libraries and librarians in a unique movement for the support and promotion of the Romanian cultural and scientific heritage, on one hand, and for the support of library professions in the Romanian space, on the other hand. Initially titled *Căluza cetitorilor* [Readers’ Guide] (July 1948), the journal aimed at introducing new editorial products to readers and librarians. It shortly became a journal for the librarians, hence the changing of its title into *Căluza bibliotecarului*

[*Librarian's Guide*] in October 1928, a title kept until December 1964. Between January 1965 and December 1973, the review appeared as a monthly publication, *Revista bibliotecilor* [*Libraries' Review*]. Reforms in the field of culture affected it also: between January 1974 and December 1989, it appeared as *Biblioteca: buletin trimestrial de biblioteconomie/bibliologie* [*Library: A Quarterly of Library/Bibliology*], a supplement of *Îndrumătorul cultural* [*Cultural Guide*] (January 1974 – December 1979) and *Cântarea României* [*Song to Romania*] (January 1980 – December 1989).

The year 1990 was a new start for the publication: it appeared as *Biblioteca: revistă de bibliologie și știința informării* (*Library: A Journal of Bibliology and Information Science*) under the aegis of the Ministry of Culture; starting with 2009, it is edited by the Romanian National Library and is considered the review of the Romanian National System of Libraries. *Biblioteca* is indexed in the following international data bases: EBSCO and PROQUEST.

The review has been a landmark of professional training due to the publishing of fundamental literature, to establishing a column of theory and practice in the field, and to actively supporting professional activities and continuous education in library. The publication contains articles regarding the organisation of librarian courses, the professions circumscribed to the profession of librarian, the duties of the different librarian professions, suggestions for the improvement of specific activities, etc. Its current columns are *Professional Landmarks*: library theory, scientific research; *Life of Libraries*: current activities of all types carried out by Romanian libraries (events, good practices models, projects); *Methodology*: as a rule, materials issued by the Romanian National Library which is a methodological coordinator); *Heritage*: presentation and valorisation of library collections and values; *Bibliological Meridian*: events, personalities in the field; *Gutenberg Galaxy*: debates, documentary syntheses, library calendar, reviews, varia.

For the National Society of Romanian Librarians, *Biblioteca* has been the main support of methodological activities contributing to the promotion of standards, guides, and unitary working methodologies for all libraries in the system. When access to foreign information was difficult (1970s-1980s), *Biblioteca* compensated by trying to promote as widely as possible translations from literature, conferences, and other professional events supporting the profession of librarian. It is important to mention that the National Society of Romanian Librarians sees this publication as an *agora* of all Romanian libraries, a professional and editorial space for librarians and libraries. It is also worth mentioning the cultural dimension of the journal. Romanian cultural and documentary heritage in library collections is presented to the large public. Important per-

sonalities of the time in history, letters, arts, etc. have signed reference articles published in this journal.

Biblioteca has lived for seven decades for and through Romanian libraries and librarians, supporting each other during both good and hard times of development for both the field and the journal. The journal has changed its format, periodicity and columns several times, but it kept being a standard for Romanian library journals; its presence in the professional community for such a long time has had much significance.

Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării [RRBSI] [Romanian Journal of Library and Information Science]. 1997 - . ISSN 1841-1940

The Romanian Librarians' Association has always been concerned with supporting the library field and the professions in library and information. Annual general conferences and professional conferences have been followed by volumes of proceedings. Periodically, they organise workshops and debates that allow exchange of ideas and good practices. Hence, the rich editorial activity of the Romanian Librarians' Association:

conference proceedings, specialised guides, monographs, reference papers, *Tratatul Românesc de Biblioteconomie* [Romanian Treatise of Library], a vast work in three volumes, *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, etc.

Initially titled Buletin ABIR (Asociația Bibliotecarilor din Învățământ – România) [Bulletin of Romanian Education Librarians] aiming at promoting the activities of the Romanian Librarians' Association, it became *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării* in 2005, turning into a true international publication due to the content structure, editing, formatting, and management, getting to be one of the most prestigious library publications in Romania.

It is a quarterly, a free access publication, and it is published in English (to allow authors a wider space for dissemination of their scientific and professional papers). The journal is international not only in language, but also in its geographical distribution area and in its openness to foreign authors. Thus, *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării* – ISSN 2559-5490, ISSN-L 1841-1940, DOI <https://doi.org/10.26660/rrbsi> publishes original articles and studies in all sub-fields of Library and Information Science (there have also been thematic

issues of the journal). It also welcomes reviews, opinions, comments, syntheses of professional events mainly from the South- and East-European areas (where Romania also lies). Initially reviewed by the journal editors, the articles submitted for publication are now peer-reviewed like any other articles indexed in international data bases. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării* uses the double blind peer review process.

Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării is indexed in the following international data bases: EBSCO Library and Information Science Source (since 2010), CEEOL – Central and Eastern European Online Library (since 2005), ERIN PLUS – European Reference Index for Humanities and the Social Sciences, DOAJ – Directory of Open Access Journals, and IMAJ – Information Matrix for the Analysis of Journals.

Studii de Biblioteconomie și Știința Informării [Library and Information Science Research]. 1995 - . ISSN 2392-8107

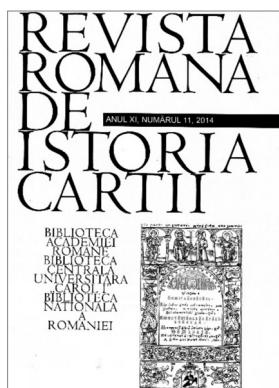
After the fall of Communism, they re-established, in 1990, the academic specialisation Library and Information Science at the University of Bucharest, to continue the activity started during the interwar period. Understanding the importance of an academic publication for the promotion of academic scientific research in the field, they started publishing, in 1995, *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării* as specialised annals.

Edited by the Department of Information and Documentation Sciences of the Faculty of Letters (University of Bucharest), it targets teachers, researchers, PhD students, undergraduate students, librarians, specialists in information and documentation, managers from information-documentation structures, as well as all those interested in the scientific aspects of books, documents, and information. If, during its first two years, it was printed in Romanian alone, the journal has, nowadays, its own site (<http://www.lisr.ro/>) and it is published in Romanian, English, and French, observing all international regulations regarding the editing of scientific publications.

Studii de Biblioteconomie și Știința Informării (ISSN 2392-8107; ISSN-L 1453-5386) publishes mainly scientific papers and few professional papers. It accepts, after a reviewing process, original articles and studies, studies presented

at scientific conferences and events, presentations of research projects, etc. It is one of the most prestigious journals edited by the University of Bucharest.

Studii de Biblioteconomie și Știința Informării is an open access journal, i.e., its contents are available free of charge for both users and their institutions. This journal is indexed in the following international data bases: LISA – Library and Information Science Abstracts (ProQuest – CSA Social Sciences); EBSCOhost – Library, Information Science and Technology Abstracts with Full Text; CEEOL – Central and Eastern European Online Library; RePEc – Research Papers in Economics; DOAJ – Directory of Open Access Journals.

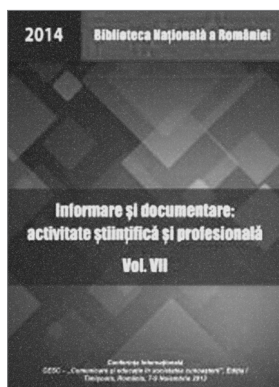
Revista română de istorie a cărții [Romanian Review of Book History]. 2004 - . ISSN 1584-7896

Traditionally, libraries are linked to heritage and its valorisation. The greatest pride of a library is special collections. Each library tends to be worth it, to make a statement through its values.

Revista Română de Istorie a Cărții is the editorial product of three large Romanian libraries: the Romanian National Library, the “Carol I” Central University Library in Bucharest, and the Romanian Academy Library. *Revista Română de Istorie a Cărții*

was started in 2004 aiming at promoting the Romanian documentary heritage and specialised research both domestically and abroad. The publication is known among professionals due to the high quality of the papers published, to the exceptional graphical aspect (it looks very much like an album), to the novelty of its contents, and to the valorisation of the documents. Romanian and foreign researchers in the field of books and related fields publish original studies regarding the documentary heritage of the libraries (incunabula, old and bibliophile books, manuscripts, correspondence, ex-librissen, photographs, maps, prints, old periodicals, historical archives, etc.). The journal valorises and presents, to both scientific and professional communities, rare documents from library collections, novel funds or funds not enough studied; thus, Romanian documentary heritage is promoted both domestically and abroad, and so is Romanian scientific research in the field of book history. It is equally a library and a cultural journal.

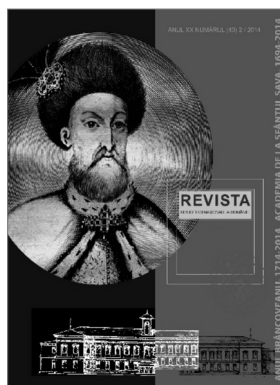
Revista Română de Istorie a Cărții (ISSN 1584-7896) appears annually and it is indexed in the following data bases: EBSCO and PROQUEST. It is published in Romanian, English and French and is available online on the site of the Romanian National Library (<http://www.bibnat.ro/Revista-Romana-de-Istorie-a-Cartii-s249-ro.htm>). The journal is highly demanded within the international exchange of publications.

Informare și documentare: activitate științifică și profesională [*Information and Documentation: Scientific and Professional Activity*]. 2007 - . ISSN 2065-1058

In 2007, the Romanian National Library started publishing *Informare și documentare: activitate științifică și profesională*, a research journal for undergraduates, Master students, PhD students, teachers, and researchers in socio-human fields. Initially, it was a monograph, a collective volume gathering papers presented at professional meetings of the Romanian National Library, which explains the sub-title of the journal: “scientific and professional activity”. Later, Master students, PhD students, documentary professionals, and specialised librarians asked for a journal in which to publish their research results and, thus, create a scientific forum for both students and specialists. Nowadays, it is mainly a journal for PhD students and a means to disseminate professional conference proceedings. It appears annually. Due to its editorial policy, it is a bridge between the professional environment and the academic environment, providing students with an opportunity to publish and become part of a professional and scientific community, thus gaining visibility, and providing teachers and specialists with an opportunity to promote their studies and research.

Informare și documentare: activitate științifică și profesională (ISSN 2065-1058) is available on the site of the Romanian National Library <http://www.bibnat.ro/Informare-si-documentare-s251-ro.htm> and it is indexed in the following data bases: EBSCO and PROQUEST.

Revista Bibliotecii Naționale a României [Journal of the Romanian National Library]. 1994 - . ISSN 1224-0184

It is a tradition for national libraries to edit their own journals in which to promote their activities and valorise their cultural heritage. The Romanian National Library is no exception. *Revista Bibliotecii Naționale a României* was started in 1995 aiming at promoting the institution and its collections, services, and history, as well as activities and inter-cultural events significant at national and international levels.

It is also used to support the methodological function of the Romanian National Library allowing it to coordinate and guide the libraries in the national library system and to provide them with examples of good practices, guides, handbooks, methodologies and specific working standards. Like *Revista Română de Istorie a Cărții* edited by the Romanian National Library, *Revista Bibliotecii Naționale a României* is also a library and cultural journal that is edited under very special graphic conditions similar to those of an art album.

According to its editorial policy, it was established that it be divided equally between three thematic areas: news in library and information science; conservation, restoration, and valorisation of the collections of documents, particularly heritage ones; and inter-disciplinarity (cultural anthropology and the history of mentalities, art, fiction, historiography, etc.). During 2008-2017, the thematic field conservation, restoration, and valorisation of the collections of documents was present in the Romanian and even European space due to the publication *Revista Română de Conservare și Restaurare a Cărții* (*Romanian Journal of Book Conservation and Restoration*), which was meant to continue the publication *Probleme de patologie a cărții* [*Book Pathology Issues*] (1964-1995), a collection of documents developed by the Laboratory of Book Pathology and Restoration (currently the National Center for Document Pathology and Restoration). This latter publication gathered studies by researchers from Bucharest and Romania in the field of conservation, restoration, and pathology of documents, providing theoretical and practical aspects, results of investigations, methodological and documenting aspects, newsfeeds from national and international congresses, from professional meetings, and from workshops, and interviews with personalities in the field. In 2018, the journal ceased to be published for objective reasons, and its thematic contents is directed towards *Revista Bibliotecii Naționale a României*.

Most studies and articles come from specialists of the Romanian National Library that is also the main subject of the studies and research; however, they accept scientific and cultural studies from both Romania and abroad, that circumscribe to the thematic of the journal.

Revista Bibliotecii Naționale a României (ISSN 1224-0184) is available on the site of the Romanian National Library (<http://www.bibnat.ro/Revista-Bibliotecii-Nationale-a-Romaniei-s248-ro.htm>) and it is indexed in the following international data bases: EBSCO and Proquest.

Revista Bibliotecii Academiei Române [Journal of the Romanian Academy Library]. 2016 - . ISSN-L: 2501-9457

In 2016, the Romanian Academy celebrated 150 years of existence. On that occasion, the Romanian Academy Library launched its own journal. *Revista Bibliotecii Academiei Române* is a publication of scientific research aiming at valorising and promoting the collections of the Romanian Academy Library in the context of national and world heritage. It accepts for publication interdisciplinary scientific studies on history, history of art and philosophy, sociology, anthropology, theory of literature, geography, economics, legal science, information science, communication, etc. Thus, the publication aims at individualising in the editorial context of Romanian library.

Revista Bibliotecii Academiei Române (ISSN: 2559-5210, ISSN-L: 2501-9457) appears biannually. It is written in Romanian and is available free of charge on the site of the institution (<http://revista.biblacad.ro/>, <http://revista.biblacad.ro/numar-curent/>).

Conclusions

A professional community validates itself through the importance of its activities for the society (place and social status of a profession) and through the way it manages to promote and valorise its specificity. The academic and scientific journals play a decisive role in supporting professions, institutions and specific professional communities. It is worth mentioning the interest of

large libraries, professional associations, and academic scientific communities in editing high-quality journals and in ensuring a steady pace of issues and the largest diffusion possible both in print and digital format. Even small libraries such as county libraries edit bulletins that they share among interested professional communities.

Literature promoted through specialised publications play an important role in continuous education supporting or completing institutionalised professional training. Publishing guides, procedures, methodologies, the theory and practice of a certain library field or sub-field helps professionals in information keep in touch with the news in the field, with each other, and solve professional issues. It is extremely important that libraries that have valuable heritage documents valorise them in the most diverse forms to promote local, regional, or national heritage as widely as possible. Specialised publications are a vehicle for the promotion of cultural and scientific heritage of an institution, region, or nation; moreover, they also disseminate good practices for research, conservation, and valorisation of these specific funds.

The journals presented in this article are representative for the Romanian library and have a significant visibility nationally and internationally. All these journals observe the requirements of scientific publications, have scientific committees gathering names that are representative for the field from both Romania and abroad, which adds prestige and credibility within scientific and professional communities.

References:

1. *Informare și Documentare: activități științifice și profesionale*. <http://www.bibnat.ro/Informare-si-documentare-s251-ro.htm> (Accessed at 1. 10. 2018).
2. *Revista Biblioteca*. <http://www.bibnat.ro/Biblioteca-revista-de-bibliologie-si-stiinta-informarii-s224-ro.htm>. (Accessed at 1. 10. 2018).
3. *Revista Bibliotecii Academiei Române*. <http://revista.biblacad.ro/> (Accessed at 1. 10. 2018).
4. *Revista Bibliotecii Naționale a României* <http://www.bibnat.ro/Revista-Bibliotecii-Nationale-a-Romaniei-s248-ro.htm> (Accessed at 1. 10. 2018).
5. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării [RRBSI]*. <http://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi> (Accessed at 1. 10. 2018).
6. *Revista Română de Conservare și restaurare a Cărții*. <http://www.bibnat.ro/Revista-Romana-de-Conservare-si-Restaurare-a-Cartii-s250-ro.htm> (Accessed at 1. 10. 2018).
7. *Revista Română de istorie a Cărții*. <http://www.bibnat.ro/Revista-Romana-de-Istorie-a-Cartii-s249-ro.htm> (Accessed at 1. 10. 2018).
8. *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării*. <http://www.lisr.ro/> . (Accessed at 1. 10. 2018).
9. Tîrziman, Elena and Maria Micle. “**Revista Biblioteca [“The Library” Review]: 1948-2018 – A Landmark in the Professional Community of Romanian Librarians**”. In *Book Power in Communication, Sociology and Technology*, ed. Angela Repanovici et al, 143-151. Budapest: Trivent, 2018. ISBN 978-615-80996-5-3 (eBook). <https://trivent-publishing.eu/books/philosophy/powerincommunication/17.%20Elena%20Tarizman,%20Maria%20Micle.pdf> (Accessed at 1. 10. 2018).

Елена Тирзиман

Универзитет у Букурешту
Факултет за књижевност, Румунија
elena.tirziman@litere.unibuc.ro

Марија Микле

Западни универзитет у Темишвару
Факултет политичких наука, филозофије и комуникологије, Румунија
maria.micle@e-uvvt.ro

РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ РУМУНСКИ ЧАСОПИСИ У ОБЛАСТИ БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИХ НАУКА

Сажетак: Часописи (серијске публикације) у било којој научној области разликују се од других типова научних публикација (на пример, монографских) по томе што веома брзо дисеминују вести, идеје, иновације, стручну и научну литературу. Због њиховог унапред одређеног и сталног присуства, нови бројеви се обично очекују са великим интересовањем. Часописи који се појављују већ неколико деценија постају праве панораме научне области коју представљају. У овом чланку ауторке представљају најважније актуелне румунске часописе у области библиотекарства. Један од најстаријих и најпознатијих је *Biblioteca*, који излази непрекидно 70 година, баш као и његов српски парњак *Библиошечкар* - је ли ово судбина или само део сличног процеса развоја библиотечке професије!? За оба часописа важи: «Vivat, crescat, floreat»!

Кључне речи: библиотечко-информационе науке, научни и академски часописи (Румунија), периодичне публикације, еволуција, садашњост, дисеминација.

Примљено: 4. октобра 2018.

Прихваћено: 19. октобра 2018.

Красимира Александрова
Марчела Борисова

Народна библиотека „Св. Кирило и Методије”,
Софија, Бугарска

ЧАСОПИС „БИБЛИОТЕКА” – СТРУЧНО ИЗДАЊЕ БУГАРСКЕ БИБЛИОТЕЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сажетак: Историја часописа *Библиотека* указује на развој и професионални напредак библиотечке заједнице у Бугарској. У раду је приказана историја часописа, теме којима се ова периодична публикација бави и специфичности приступа приликом писања прилога. И поред изазова времена, часопис остаје лидер у области библиотечких и информационих наука, историје књиге и писма у Бугарској.

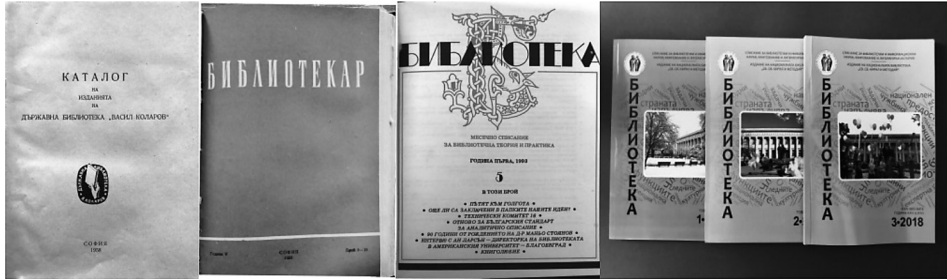
Кључне речи: часопис *Библиотека*, историјски развој, Народна библиотека „Св. Кирило и Методије” Софија, Бугарска.

Година 2018. је посебна за Народну библиотеку „Св. Кирило и Методије”. У контексту Европске године културне баштине прослављамо 140. годишњицу оснивања најстарије културне институције у Бугарској.

Случајно или не, ово је само формални повод да скренемо пажњу на једну од обавеза Националне библиотеке Бугарске – издавачку делатност. Акцент у овој делатности је објављивање књига које се баве библиотекарством и библиографским питањима, као и таквих које одражавају активности саме библиотеке. Значајан део издавачке делатности односи се на издавање докумената које припремају сарадници Центра за рукописе и документе. Посебна пажња се посвећује издавању нормативних докумената као што су УДК таблице, различити приручници, методике и друго.

Протеклих година штампана су различита стручна и научна издања: *Билтен Народне библиотеке* (1952), *Вестии Народне библиотеке* т. 1–14 (из 1953), зборници *Бујарска библиографија* (1985–1986), *Библиотекарство, библиографија* (1991–2000) и часописи *Библиотекар* (1953–1992) и *Бујарска књиџа* (1992).

Садашњи часопис *Библиотека* (1993–1996; 1998–) наследник је *Библиотека Народне библиотеке* из 1952. и часописа *Библиотекар* (1953–1992). Током првих година стварања часописа *Библиотекар* доминантни су проблеми из области библиотекарства који дефинишу његову стручну оријентацију и читалачку публику.

Од првог броја часописа деле нас 63 године. И мада је током тих година пролазио кроз многе трансформације, када је реч о тематском обиму, а тако и у променама имена, часопис и даље остаје водећи у области библиотечке и информационе науке и историје књиге.

Идеја о издавању искључиво библиотечког часописа рађа се још 1938. године када под уредништвом еминентног теоретичара бугарског библиотекарства Васила Класанова (1890–1950) априла месеца у граду Шумену излази прво издање тромесечног часописа за теорију и праксу библиотека *Библиотекар*. Схвативши потребу за постојањем теоријског часописа о библиотекарству часопис „се појављује као последица повећаног интересовања бугарских библиотекара за библиотекарством – преко библиотеке, преко књиге, читајући уопште да се подигне културни, образовни и пословни ниво становништва, да се окрили и узвиси бугарски дух, да се ојачају идеали и постигну циљеви које су завештали очеви и дедови.”¹ Нажалост, његове добре намере нису реализоване, а једини штампани број оставио је само траг у животу бугарског библиотекарства тога времена.

Уверење да библиотеке треба да пружају методолошку помоћ водећи је мотив руководства Народне библиотеке Бугарске 1953. године. Један од првих библиотекара, који је почео да ради у стручном (методичком) кабинету библиотеке био је Здравко Дафинов, који у својим мемоарима истиче да је библиотекама потребно да „реорганизују рад на новим основама и

¹ *Библиотекар* (Шумен) бр. 1 (1938).

да прошире свој домет”.² По његовим речима запослени у кабинету са ентузијазмом и жељом латили су се посла да траже „широку платформу за масовне информације и контакте са свим библиотекарима, односно да крену са издавањем стручног библиотечког издања”.³ Иако нису успели да добију дозволу за издавање редовног часописа са сопственим уредништвом, почетком 1954. сарадници библиотеке почињу да издају библиотечки часопис под именом *Билџен Државне библиотеке „Васил Коларов”*. Идеја је да излази сваког месеца и да се дистрибуира библиотекама широм земље. Његов први број почиње поздравним писмом Валка Червенкова⁴ поводом званичног отварања нове зграде библиотеке. У њему он жели „да трудољубиви колектив библиотеке учини библиотеку једним од најбогатијих извора истинског образовања у земљи, да побољша свој рад како би се убрзао константни узлет правдољубиве и лепе књиге од библиотеке до читаоца и од читаоца до библиотеке”.⁵ Задачи који су се нашли пред тимом који је радио *Билџен* детаљно је описала Константинка Калајџијева, која је у то време била руководилац стручног (методичког) кабинета, а касније један од дугогодишњих директора Библиотеке. Водећи циљ *Билџена* је потреба да буде „веза Народне библиотеке са тадашњим регионалним и другим јавним библиотекама и да уз њихову помоћ представља теоријске и методолошке материјале из области библиотекарства”.⁶ Објављени у овом периоду материјали представљају проблеме које бугарске библиотеке треба да решавају у процесу централизације њиховог управљања, као и постигнуте резултате у овом нимало лакој процесу.

Од друге године (јануара 1955) билтен почиње да излази под новим именом – *Библиошекар* и наставља да буде издање Народне библиотеке. На годишњем нивоу излазило је 10 бројева у повећаном тиражу од 1.000 примерака. Главни уредник часописа је тадашњи директор Библиотеке Георги Михајлов, а прву редакцију су чинили Константинка Калајџијева (одговорни уредник), Цветана Матеева, Божана Тројанова, Ценко Цветанов, Снежина Тошева и Здравко Дафинов.

² Здравко Дафинов, „Спомени [за првите години от издаването сп. *Библиошекар*]”, *Библиошекар* бр. 12 (1983): 40–41.

³ Дафинов, „Спомени...”.

⁴ Валко Червенков је бугарски политичар, лидер бугарске Комунистичке партије у периоду од 1949. до 1954.

⁵ Бюлетин на Државна библиотека „Васил Коларов”, бр. 1 (1954).

⁶ Александра Дипчикова, „Списание Библиотека навърши половин век”, Библиотека бр. 1 (2004): 5–6.

Претварајући се од обичног методолошког билтена у стручни часопис, у наредним годинама часопис је заузео важно место у библиотечној средини, чија је мисија „свестрано да бележи проблеме и задатке библиотекарства у целини и делатности јавних библиотека и библиотека при образовним установама”.⁷ Када је реч о његовом садржају, сарадници чланови уредништва теже да балансирају темама везаним за интересовања стручњака и библиотекара различитих врста библиотека у земљи. По приоритету се објављују материјали са актуелним темама у том тренутку, а не недостају и теоријске разраде и чланци, теоријски текстови, анкете, рецензије, информације о важним датумима и годишњацима. Пружају се могућности за изражавање, како водећих стручњака, тако и обичних библиотекара.

Поводом двадесетпетогодишњице од издавања првог броја 1979. декретом бр. 2144 Државног савета Народне Републике Бугарске часопис *Библиоџекар* је награђен орденом „Кирила и Методија”.⁸

До 1980. године часопис је био орган Одбора за културу и Народне библиотеке „Кирил и Методиј” и финансиран је субвенцијом и од претплате. Средства су била занемарљива, а Национална библиотека је обезбеђивала штампање и експедицију. Као резултат активног рада и одговорности према библиотечној заједници тим који је радио часопис дефинисао га је као стручно гласило, важно за афирмацију библиотекарства. Постигнут је изузетан напредак у решавању проблема и достигнућима јавних и школских библиотека.⁹

У наредној деценији часопис покушава да надокнади недовољну информацију о проблематичним темама везаним за библиотеке, балансирајући између различитих идеја, погледа и интереса библиотека. Часопис је финансирала Национална библиотека, што олакшава његово редовно објављивање и привлачи велики број аутора. Током овог периода, заједно са материјалима објављеним у годишњаку бугарског библиографског института „Елин Пелин” и *Весџима Народне библиоџеке „Кирило и Методије”* у часопису *Библиоџекар* штампани су текстови угледних стручњака са искуством и знањем о библиотекарству и процесима у њему. Као што је истакнуто, значај развоја стручности библиотекара је трајна политика која омогућава размену мишљења о проблемима из праксе и помаже да

⁷ *Библиоџекар* бр. 10 (1981).

⁸ *Библиоџекар* бр. 1 (1979).

⁹ *Библиоџекар* бр. 10 (1981).

стручни радници буду повезани, те да постижу боље резултате. Стручни часопис то омогућава.

Године 1985. припремљена је потпуна аналитичка обрада садржаја часописа за период 1952–1983. Тај посао одрадила је врсна библиотекарка Нина Шуманова.¹⁰

Са демократским променама у земљи 1990. године део редакције је промењен, чиме је дошло до промене тема којима се часопис бави. Материјал који је објављиван чинио је да часопис излази из контекста своје стручне оријентације. Ове процесе детаљно је истраживала Н. Шуманова, која их повезује са објављивањем делова *Фашизма* Желева и *Архийелаї Гулаї* Александра Солжењицина, који се, упркос великом интересовању за њих у то време, изузетно разликују од филозофије и концепта часописа.¹¹

Након скоро две године лутања, од 1990. до 1991. године у презентацији углавном културних догађаја и у одсуству мотивисане и систематске издавачке политике, 1992. након 40 година активног „живота” часопис *Библиоџекар* престаје да излази.

После паузе од годину дана, од 1993. године Народна библиотека је почела да објављује стручни часопис из библиотечке теорије и праксе са новим именом – *Библиоџека*. Трендови у часопису у годинама до 1996. године су укључивање свих који имају однос према књизи – писаца, издавача, књижара. Посебно место у часопису заузимали су текстови који се баве светским искуствима у области издаваштва.

Финансијски проблеми били су разлог још једном, 1997, да часопис престане да излази. Током следеће 1998. поново почиње да излази, и важно је нагласити његов повратак стручним библиотечким проблемима. Дугогодишњи главни уредник часописа Александра Дипчикова у обраћању читаоцима убедљиво истиче потребу за стручним издањем бугарске библиотечке заједнице. Од тада до данас часопис излази редовно, шест бројева годишње. Последњи годишњи број часописа по традицији укључује тематски и ауторски индекс објављених текстова.

Изузетно важно за стручњаке је објављивање ретроспективне анализе часописа за период 1984–2005. годин, рад Нине Шуманове и Асје Асенове.¹² Аутори су стручни радници библиотеке, а такође су и дугогодишњи

¹⁰ Нина Шуманова, *Списание Библиоџекар: џемаџичен џоказалец 1952–1983* (София: Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методиј“, 1985).

¹¹ Нина Шуманова, „Да оцелееш на инат”, *Библиоџека* бр. 3–4 (2004): 5–6.

¹² Нина Шуманова и Ася Асенова, *Списание Библиоџека: џемаџичен џоказалец 1984–2005*. (София: Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методиј“, 2007).

чланови редакције часописа. Разрада обухвата два периода:

I од 1984. до 1990. када се наставља тридесетогодишња традиција часописа по темама којима се бави и њиховим интерпретацијама;

II од 1991. године до 2005. године – период који одражава трансформацију у друштвеним ставовима, када се мења назив часописа, када преживљава два престанка излажења, када мења филозофију, тематику и квалитет објављених текстова.

У анализираном периоду од 20 година објављено је 2.330 чланака, док је у периоду 1953–1983. њихов број 4.568.

Од 1996. на годишњем нивоу излази шест бројева часописа уместо дванаест. Тематске области су библиотекарство уопште, библиотечко пословање у Бугарској и свету, попуњавање и организација фондова, каталогизација, референсне, библиографске и информационе услуге, стручни рад, библиографска питања, књига и научна информација, рукописно и документационо наслеђе и грађа. Занимљива чињеница је да скоро 90% публикација чине дела бугарских аутора.

У периоду од 2014. до 2016. обавезе уређивања часописа *Библиоџека* су договорене између Народне библиотеке „Св. Св. Кирил и Методиј” и Универзитета „Свети Климент Охридски” у Софији.

Од 2017. године часопис *Библиоџека* је заштитни знак Народне библиотеке „Св. Кирил и Методиј”. Распон тема је релативно широк, и у великој мери зависи од интензитета развоја савременог друштва и изазова са којима се суочавају библиотеке. Политика часописа је уравнотежена и толерантна према ауторима и обухваћеним питањима. Повратна веза и активна комуникација са читалачком публиком у великој мери одређују тематски фокус његовог садржаја. Тренутно су главне тематске целине часописа: Библиотечка пракса; Теорија библиографије; Историја књиге; Архивистика; Библиотеке у свету; Годишњице; Рецензије и информације.

Циљ редакције је да у складном јединству комбинује знање, библиотечку праксу и технологије са идејом да је један од важних делова културе библиотечко и информационо знање. Поред материјала који одражавају најбољу традицију библиотечке праксе у Бугарској, у часопису се третирају проблеми везани за иновативне стратегије и трендове у библиотечком пословању у свету.

По мишљењу Нине Шуманове формула „отворености” према новинама у, иначе, нашој конзервативној професији, права је када је реч о савременој читалачкој публици часописа.

Наравно, у потрази за актуелношћу и иновативношћу увек постоји простор за критичке ставове, мишљења и препоруке. Часопис пружа при-

лику свима који имају однос према модерним библиотекама да учествују са стручним радовима, да дискутују о актуелним питањима заједнице, да деле најбоља искуства из праксе. То је корисно за библиотекарe, универзитетске професоре, докторанде, студенте, стручњаке, као и за обичне читаоце који се интересују за библиотекарство и информационе технологије и историју књиге. Допринос часописа током година је израз одговорности плејаде стручњака из Народне библиотеке да његовим издавањем подрже и помажу развој библиотекарства у Бугарској, полагајући га на актуелне теоријске и методолошке основе, поштујући европске стандарде и критеријуме, уз уважавање и поштовање националне традиције.

Литература:

1. Гергова, Ани. *Бългърска книжа: енциклопедия*. София: Pensoft, 2004.
2. Дафинов, Здравко. „Спомени [за първите години от издаването сп. *Библиотекар*]”. *Библиотекар* бр. 12 (1983): 40–41.
3. Дипчикова, Александра. „Възстановяване на сп. Библиотека”. *Библиотека* год. 1–2 (1998): 5.
4. Дипчикова, Александра. „Списание „Библиотека” навърши половин век.” *Библиотека* бр. 1 (2004): 5–6.
5. Държавния съвет на Народна република България. „Указ № 2144 на Държавния съвет на Народна република България за награждаване на сп. „Библиотекар” с орден „Кирил и Методий” по случай 25 години от излизането на първия му брой.” *Библиотекар* бр. 1 (1979): 1.
6. „За превръщане на сп. „Библиотекар” във водещ печатен орган на библиотечната общественост у нас“, редакционна. *Библиотекар* бр. 10 (1982): 33–37.
7. „За превръщане на сп. „Библиотекар” във водещ печатен орган на библиотечната общественост у нас”. [Обсъждане на уводната статия публ. в кн. бр. 10 от 1981]. *Библиотекар* бр. 3 (1982): 41–48; бр. 4 (1982): 39–41; бр. 5 (1982): 45–48; бр. 7 (1982): 43–44.
8. Калайджиева, Константинка. „Цели и задачи на бюлетина”. *Библиотекар* бр. 1 (1954): 5–7.
9. „Летописец на библиотечното дело” [30 г. сп. *Библиотекар*]. *Библиотека* бр. 1 (1984): 1–5.
10. Павлова, Гена. „По изминалия път”. *Библиотекар* бр. 11 (1983): 27–35.
11. Парижков, Петър. „Похвално слово за *Библиотека*.” *Библиотека* бр. 2 (2004): 5–6.
12. Петкова, Зорница. „Списанието [*Библиотекар*] в българската библиотековедска литература.” *Библиотека* бр. 1 (1984): 40–44.
13. Тодорова, Славка. „15 години списание *Библиотекар*: писмо до редакцията.” *Библиотекар* бр. 7–8 (1969): 51–52.
14. „[Тридесет] 30 години списание „Библиотекар””. *Библиотекар* бр. 12 (1983): 36–40.
15. Шуманова, Нина. *Списание Библиотекар: шемайичен йоказалец 1952–1983*. София: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 1985.
16. Шуманова, Нина и Ася Асенова. *Списание Библиотека: шемайичен йоказалец 1984–2005*. София: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 2007.
17. Шуманова, Нина. „Да оцелееш на инат.” *Библиотека* бр. 3–4 (2004): 5–6.

Krasimira Aleksandrova
Marčela Borisova

The SS. Cyril and Methodius National Library

JOURNAL BIBLIOTEKA – A PROFESSIONAL EDITION OF BULGARIAN LIBRARY COMMUNITY

Abstract: The history of the journal *Biblioteka* (Library) points to the development and professional progress of the library community in Bulgaria. This paper presents the history of the journal, the topics that this periodical publication deals with and the specific approach when writing papers. Despite many challenges, the journal has remained a leader in the fields of library and information science, and the history of book and script in Bulgaria.

Keywords: journal *Biblioteka*, historical development, SS. Cyril and Methodius National Library, Sofia, Bulgaria.

Превела са бугарског Елизабета Георгиев

Примљено: 14. августа 2018.
Прихваћено: 10. септембра 2018.

Ивана Ђирић

Музеј Николе Тесле

ivana.ciric@tesla-museum.org

ЗНАЧАЈ ПЕРИОДИКЕ ЗА ТЕСЛИН РАД: ХЕМОРОТЕЧКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

Сажетак: Предмет научног истраживања у овом раду је представљање и валоризација периодике из укоричених албума који су припадали Николи Тесли. Ови албуми су саставни део хемеротечке колекције која се чува у Музеју Николе Тесле у Београду. Описана је структура ове грађе, анализиран је Теслин метод категоризације и класификације, као и његов однос са појединим новинарима.

Кључне речи: Никола Тесла, Музеј Николе Тесле, хемеротечка грађа, периодика, класификација.

Хемеротечка грађа

Са Теслином оставштином из Сједињених Америчких Држава у Музеј Николе Тесле стигао је можда највреднији део библиотечког фонда, исечци из штампе. Ови исечци нам омогућавају увид у Теслин друштвени живот, на какав је одзив наилазио у јавности, али и у стручним круговима. Због своје важности и специфичности исечци из новина и часописа третирају се као посебна целина библиотечког фонда (Теслини новински исечци – Хемеротека). Колекција новинских исечака и новина из личне оставштине Николе Тесле састоји се од укоричених и неукоричених исечака. Укоричени чланци се налазе у педесет седам посебних албума а број неукоричених још увек није познат.¹

Јединственост ове колекције је немерљива, првенствено због њеног творца а потом и због чињенице да је већина чланака уникатна и да не

¹ В.: Ивана Ђирић, „Виртуелна библиотека Николе Тесле“, у *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23. 09 – 25. 09. 2016. Зборник радова. Књ. 1*, ур. Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду (Београд, 2014), 81–82.

постоји сачуван други примерак ни у оквиру највеће историјске базе америчких новина *Chronicling America*. Осим тога у албумима се налазе и занимљиви графички прикази Тесле који се не могу пронаћи на другом месту. Такође је значајно поменути да хемеротечка колекција представља и најобимнију библиографију радова о Тесли сачуваних на једном месту.²

Према ИФЛА/УНЕСКО манифесту за дигиталне библиотеке из 2011. године, дигитализација комплетног културног наслеђа представља област од стратешког значаја, не само за библиотеке, музеје и архиве већ и за све остале заштитарске институције и од изузетне је важности да јој се приступи са посебном пажњом.³ Након што је први пут 2009. године, у оквиру истраживања студената са Природно-математичког факултета из Београда, извршена дигитализација прва два албума новинских исечака, у новембру 2012. године, музеј је започео дигитализацију дела Хемеротеке Николе Тесле, која је приведена крају 2014. године.⁴ Овим поступком је завршено скенирање само једног дела Теслине хемеротеке који укључује педесет седам укоричених албума.

У оквиру обрађеног сегмента Хемеротеке налазе се чланци који покривају распон година од 1886. до 1945. Последњи, педесет седми албум садржи исечке из година након Теслине смрти, које су сакупиле и залепиле његове секретарице.⁵ Колекција новинских исечака и новина из личне заоставштине Николе Тесле се састоји од неколико различитих делова који су разврстани по следећим категоријама:

² До сада је у пар наврата прикупљана библиографија радова о Николи Тесли од стране појединаца и неких друштава. Број библиографских јединица ретко надмашује број од 5.000 са изузетком базе The Tesla Collection, <http://teslacollection.com> (преузето 11. 10. 2017), која их има око 11.000 и доступна је за онлајн претрагу. Хемеротечка збирка, само у оквиру укоричених албума, има преко 20.000 библиографских јединица. Процењује се да остатак збирке (одвојени чланци, листови из новина и целе новине) који још увек није стручно обрађен, има преко 50.000. В.: Ивана Ђирић, Биљана Лазић и Сузана Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли”, *Читалишће научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 23 (2013): 70–77.

³ IFLA, „IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке”, IFLA, <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (преузето 1. 5. 2016).

⁴ Пројекат скенирања Теслиних албума је покренут на иницијативу тадашњег заменика директора Музеја Младена Вујовића, архивисте. Вујовић је осмислио комплетну методологију рада и обраде Теслиних укоричених албума.

⁵ Последњи албум је сачињен након Теслине смрти. Њега су највероватније сачиниле његове секретарице, у сарадњи са Косановићем, следећи методологију која је коришћена и у претходним албумима. У овом албуму налазе се чланци који тематски обрађују Теслину смрт и сахрану.

1. Укоричени албуми са исечцима,
2. Исечци који нису укоричени,
3. Листови из новина на којима су обележени чланци за исецање,
4. Необележени листови новина и
5. Цели примерци новина.⁶

Један део исечака се налази у албумима па је тиме и делимично заштићен. Такође, део чланака и исечака из албума је у периоду од 1999. до 2001. године подвргнут мерама физичке заштите које је спроводила Народна библиотека Србије.

Чланци исечени из часописа који нису залепљени у албуме су у добром физичком стању, пошто су штампани на квалитетнијој хартији. Већи степен хитности завређују они чланци и исечци које је Тесла обележио, а који још увек нису издвојени из новина, као и чланци из новина који нису обележени. Евидентна је потреба за приступ обради ових чланака и исечака, јер је новинска хартија нарочито подложна пропадању, њен век се процењује на око педесет година, а неки исечци потичу с краја XIX века. Није познат тачан број неукоричених чланака и исечака, јер су сви новински листови и новине тренутно заштићени посебним поступцима и херметички затворени у кесе припремљене посебно за новинску хартију. Пре отварања и детаљног прегледа овог дела фонда неопходно је установити прецизну методологију рада како би се развој оштећења, која засигурно постоје, свео на најмању могућу меру.⁷

Преписка са новинарима, издавачима и претплате на стручне часописе

У профилисању професионалног пута Николе Тесле периодици припада посебно место. Свестан утицаја медија Тесла је нарочито водио рачуна о свом јавном наступу. Тако је, осим захваљујући свом неоспорном генију, вођен непресушном вером у успех, кроз дуге године рада и систематичних

⁶ Сузана Топаловић, Биљана Лазић и Ивана Ђирић, „Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке”, у *Србија између истока и запада: Наука, образовање, култура, уметности. Тематски зборник у 4 књиге: Књ. 2: Библиотеке и библиографија у савременом културолошком диверзијеџу*, ур. Александра Вранеш, Љиљана Марковић (Београд: Филолошки факултет, 2014), 273–274.

⁷ Топаловић, Лазић, и Ђирић, „Библиографско-информатичка обрада ...”, 273–274.

појављивања у периодици, изградио завидну научну репутацију, признату и прихваћену у јавности и струци.

Тесла је пажљиво бирао речи које ће трајно остати забележене. Знао је да његови финансијери прате објаве у периодичним издањима о њему и да су често забринути уколико би у тексту било назнака о његовом потенцијалном неуспеху. Знао је да се вести у новинама брзо шире и да му од новинарског пера зависи репутација у јавности и у очима добротвора. Због тога је имао посебну тактику у опхођењу са новинарима. Није откривао своје идеје јавности све до момента када је и сам чврсто веровао у успех.

У Теслиној архиви налази се преко хиљаду докумената преписке са разним уредницима, новинарима и издавачима. Он је ову преписку сматрао важном и категорисао је на исти начин као и преписку са пословним партнерима. У оквиру претраживог индекса кореспондената није могуће утврдити тачан број писама јер су нека писма заведена под личним именом, а нека под називом новина.

Новинари магазина *Electrical Engineer* показали су посебно интересовање за Теслин рад.⁸ Након пожара у Теслиној лабораторији упутили су му писмо подршке и понудили на поклон све бројеве часописа који су изгорели.⁹ Тесла је у одговору на писмо навео да су изгорели сви часописи, али да ипак не може да прихвати поклон.¹⁰ Након месец дана размењивања писама Тесла је обавестио Фреда Де Ланда да су часописи стигли, али да нису комплетни. Тражио је да му пошаље рачун јер, како је написао, „могу себи да приуштим да потрошим мало новца, иако нисам банкар као Ви Фред”.¹¹ Из 1896. и 1897. сачувана су још два писма упућена Тесли из ове редакције, али не и његови одговори.¹² Разлог Теслине дугогодишње задршке према овој редакцији открива се након три године. Из његовог опширног писма уреднику новина, сазнајемо следеће: „Објављивањем текста 17. новембра у вези са мојим недавним доприносом *Electro-Therapeutic Society*, коначно сте успели, након безуспешних покушаја током година, да ми нанесете озбиљну штету. Уложио сам велики напор да напишем тај рад и очекивао сам да се појави међу достојним прилозима сличне врсте, признајем, рана је дубока ... убудуће ћу водити више рачуна о својим

⁸ MNT 53-326A–338A, писма су писана од јуна 1891. до марта 1894.

⁹ MNT 88-384A, март 1895.

¹⁰ MNT 88-385A, март 1895.

¹¹ MNT 88-386A, април 1895.

¹² MNT 53-341A–342A.

папирима.¹³ Тесла даље додаје да му је годинама опраштао разне грешке јер себе сматра хришћанином и филозофом, али да је објављивањем овог текста претерао, јер је бацио сенку на његову част и на оне који га поштују. Обавештава га да је исто писмо проследио разним новинама и да очекује да га и *Electrical Engineer* публикује у наредном броју, уз извињење за своје изјаве. Тесла завршава писмо речима да ће му и овог пута опростити, али да се у будућности уздржи од сличних изјава, како ствар не би дошла до суда.¹⁴

Новинари *Electrical Review*-а су такође пратили Теслин рад. У току 1894. године посебно их је занимао рад осцилатора.¹⁵ Пре публикавања Тесли су слали чланке који би га могли интересовати, са жељом да добију неки коментар од њега.¹⁶ Једину фотографију која му је била драга Тесла је дао свом пријатељу Часу Прајсу, новинару овог магазина.¹⁷ Њему је радо писао дугачке одговоре на питања у вези са калемима и икс-зрацима.¹⁸

Пожар који је избио у Теслиној лабораторији у марту 1895. привукао је пажњу штампе. Уредник *Electrical World*-а послао је писмо подршке¹⁹, али очигледно није саосећао са Теслом, будући да му је упорно тражио да напише текст о свом губитку за нови број, што је Тесла, уз љубазне речи, одбио.²⁰ Тесла вероватно није никада заборавио инцидент из 1893. када су објавили чланак који му нису доставили на кориговање.²¹ У једном од потоњих писама сазнајемо име уредника који се овог пута потписао. Час Чајлд²² пише како се са задовољством сећа њиховог разговора у друштву

¹³ MNT 53-343A, 18. новембар 1898. Тесла је насловио писмо: „Editor of the Electrical Engineer”.

¹⁴ MNT 53-343A-344A, 18. новембар 1898.

¹⁵ MNT 54-9A, фебруар 1894. Један новинар *Popular Science News*-а се распитивао где може да набави Теслин апарат за спровод струје, јер је прочитао да се може користити у лечењу нервних обољења. Тесла му одговара да овај апарат још увек није на тржишту, али да ће га обавестити чим буде (MNT 75-182A-183A, јул 1896).

¹⁶ MNT 54-12A, јун 1896.

¹⁷ MNT 59-705A, јун 1896. Евидентно да је Тесла уступио неке фотографије часопису *The Photogram*, јер га је уредник обавестио да ће у августовском броју 1898. публиковати фотографију његове шаке а да у септембарском броју жели да објави и његов портрет урађен помоћу вакуумских цеви, в.: MNT 158-563A-564A, јул 1898.

¹⁸ MNT 137-287A, март 1898. За деловање рендгенских зрака интересовали су се и новинари *Philadelphia Press*-а, који су Тесли у току фебруара 1896. послали неколико телеграма желећи да знају да ли има наде да помоћу ових зрака слепи прогледају, в.: MNT 116-123A-126A.

¹⁹ MNT 54-58, март 1895. Писмо није потписано, што указује да овај уредник није познавао Теслу. Пожар га је занимао као интересантна прича за новине.

²⁰ MNT 54-59A-60A, март 1895.

²¹ MNT 104-609A-610A, август 1893.

²² Чајлд је у току 1901. био технички уредник новина *Electrical Review*.

господина Картера у хотелу Валдорф Асторија, док су посматрали Теслу како вечера и користи прилику да му предложи да напише нешто о „хладном светлу”.²³ Тесла се са задовољством сећао овог догађаја, али није био у могућности да прихвати предлог за писање чланка.²⁴ Сачувано је и једно писмо, које је Тесла упутио наредном уреднику ових новина, Вудбрицу. У писму му пише о свом протесту против увредљивих инсинуација из часописа *Engineer*, али и додаје да никада није придавао ни најмању пажњу разним критикама других о свом раду, које су га протеклих година пратиле по штампи: „I have been made the object of attacks, I have never paid the slightest attention to them. Such adverse criticisms are but the necessary accompaniments of a successful career.”²⁵

Тесла је сматрао да су критике, и добре и лоше, пратња успешне каријере и очигледно су га овакве ситуације додатно мотивисале да настави свој рад.²⁶

Недуго након тога, часопис *Electrical World* мења име у *Electrical World and Engineer* а на места уредника долазе Теслини велики пријатељ Томас Комерфорд Мартин²⁷ и Вивер.²⁸ Тесла је овај часопис радо читао и био је претплаћен на њега.²⁹ Након пар година поново је било актуелно старо име часописа *Electrical World*, а у прилог лепој сарадњи говоре разни уступци које је уредништво чинило Тесли, набављајући му одређене бро-

²³ MNT 54-70A, новембар 1897.

²⁴ MNT 54-71A.

²⁵ MNT 54-78A, новембар 1898.

²⁶ Исто.

²⁷ Томас Комерфорд Мартин је био инжењер, новинар и писац прве књиге о Теслиним достигнућима. Био је Теслини пријатељ и имао је значајну улогу у промовисању Теслиног рада. Године 1893. објавио је књигу у којој су представљена сва дотадашња Теслина истраживања.

²⁸ Преписка са уредништвом, MNT 54-81A–86A, 1902, 1903. Комерфорд је радио за *Electrical Engineer* засигурно од 1893. У току те године он пише Тесли на меморандуму новина како „Тесла књига” напредује и да је завршио 300 страница а да је 275 страница на лекторисању (MNT 53-333A–333B, октобар 1893). Наредне године, 1894, пише Тесли да је његову фотографију послао у Чикаго за објаву у једној књизи и тражи другу (MNT 53-337A, март 1894). Из 1895. имамо још једно писмо на меморандуму новина, у коме пише да је одржао предавање испред публике од 500 људи у Бруклину, која је топло поздравила помен Теслиног имена (MNT 53-339A, октобар 1895). Наредно писмо које је написано у октобру 1895. нам открива дубину њиховог односа. Комерфорд му пише да је свраћао до њега (што не би било пристojно без позива и упућује на чињеницу да су били блиски), али да је он тада изашао да се види са Падеревским. У истом писму помиње и песму коју ће му послати (MNT 53-340A).

²⁹ MNT 54-86A.

шуре и чланке.³⁰ У архиви је пронађено и једно писмо на меморандуму *Electrical World*-а које је Тесли упутио син Томаса Мартина, Кингсли, у коме га позива да одржи предавање о бежичном преносу струје и сигнала пред Одељењем за науку и технологију Прат института.³¹

Занимљива је Теслина преписка са запосленима у уредништву часописа *The Century Magazine*. Након што је Теслина лабораторија изгорела у марту 1895. примио је многа писма подршке од њих.³² Тако му Буел, помоћник уредника пише: „Поздрављам феникса који се увек подиже из пепела”.³³ Исте године они предузимају подухват писања *Енциклопедије* у коју желе да уврсте и Теслу. Прихватајући овај предлог он им шаље писмо са важним биографским подацима.³⁴ Наредне године, из уредништва овог часописа, Тесла добија на поклон сет речника. С обзиром на то да су му били врло корисни за свакодневну употребу, желео је да их плати, али није желео да увреди никог својим инсистирањем.³⁵ Прихватио је речнике уз напомену да ће га увек подсећати на пријатеље.³⁶ Да је *The Century Magazine* био заинтересован за објаве о најновијим Теслиним истраживањима говори у прилог и чињеница да су пристали да плате, у висини од 500 долара, познатог фотографа Диксона Елија из Денвера да фотографише Теслин рад у Колорадио Спрингсу.³⁷ Након што су проценили да су фотографије супериорне, Гилдер је тражио од Тесле да напише пропратни текст од 400 речи.³⁸ Није нам познато да ли је Тесла написао овај текст.

Други уредник овог часописа, Роберт Андервуд Џонсон, био је велики Теслин пријатељ од 1893. све до смрти 1937.³⁹ Управо у овом часопису Тесла

³⁰ MNT 54-87A, MNT 54-89A.

³¹ MNT 54-80A.

³² MNT 50-89A.

³³ MNT 50-88A. Њихов пријатељски однос који је трајао годинама, осликава и писмо Буела Тесли уз које му шаље таблете против прехладе уз детаљно упутство како да их користи (MNT 50-106A-106B, 19. март 1900).

³⁴ MNT 50-91A.

³⁵ MNT 50-93A-94A.

³⁶ MNT 50-95A.

³⁷ MNT 50-103A, 27. новембар 1899.

³⁸ MNT 50-104A, 8. јануар 1900.

³⁹ Џонсон је био и преводилац, песник и амбасадор Сједињених Држава у Риму. Теслино пријатељство са њим почело је након што их је упознао Томас Мартин, који је Теслу довео у редакцију *Century* магазина.

је објавио свој чувени текст филозофског карактера о проблему повећања људске енергије.⁴⁰

Љубазне речи поводом губитка лабораторије у пожару Тесли је упутио и уредник часописа *New Ideas*. У истом писму га је замолио и да пошаље неки материјал за објаву, међутим Тесли одговор је као и обично био да не жели да објављује ништа о своме раду и животу, али је истакао да је захвалан за љубазне речи и подршку која му је указана због губитка лабораторије.⁴¹

Никола Тесли је пажљиво планирао када ће давати изјаве и потписивати чланке. Из једног писма сазнајемо да је извесни новинар *Carpenter's Newspaper*-а морао да му обећа, након посете његовој лабораторији, да неће бар два месеца објавити никакву причу о њему.⁴² Међутим, ни након два месеца, ни након годину дана, новинар није добио пристанак за објављивање.⁴³

Многи позиви за писање чланака су остали без одговора, попут позива да напише чланак на тему будућности струје.⁴⁴ Стефан Колс, који је тада писао за магазин *Collier*, обраћао се Тесли више пута са надом да ће добити неки текст, али је Тесли био категоричан, није желео да га помињу много у новинама.⁴⁵ Тесли му је исто поновио и након две године, наглашавајући да је у питању ствар принципа, да не жели да се у штампи појављују информације о његовом животу и раду.⁴⁶ Ипак, након тога послао му је фотографију своје ципеле на којој се види стопало.⁴⁷ Једном приликом се нашалио са Колсом, па је, реферишући на тему бежичног преноса струје на велике раздаљине написао: „I wish I could kiss him, but I can't, for I am myself the fellow.”⁴⁸

⁴⁰ У питању је чланак *Increasing Human Energy*. Дрејк из магазина *Century* враћа Тесли 23. јула 1900. преостале илустрације које су пратиле чланак, двадесет девет фотографија и четири стране дијаграма (MNT 90-322A); MNT 54-150A-151A.

⁴¹ MNT 73-160A, децембар 1895.

⁴² MNT 50-49A, 15. октобар 1895.

⁴³ MNT 50-50A, 17. октобар 1895.

⁴⁴ MNT 50-365A-366A. Позив је упутио часопис *Christian Herald*, два пута у размаку од три дана у месецу новембру 1900. године.

⁴⁵ MNT 50-537A-538A, октобар 1896.

⁴⁶ MNT 50-537A-520A, новембар 1898. Истом новинару (Стефан Колс је писао и за *Electrical Review*) 1894. је послао своју фотографију (MNT 50-514A), затим 1895. написао коментар за чланак о бежичном преносу струје (MNT 50-515A).

⁴⁷ MNT 50-517A, 1896. Тесли се није допала шалива опаска новинара да користи популаран бренд ципела да би себе рекламирао (MNT 50-516A, MNT 50-518A).

⁴⁸ MNT 50-515A.

Како је Теслина популарност расла са годинама, новинари су се утркивали ко ће објавити репрезентативнију фотографију прослављеног проналазача. Из часописа *Cosmopolitan* у неколико наврата су му слали писма.⁴⁹ У архиви су пронађена два његова одговора. Један одговор завређује посебну пажњу, пошто је директан и духовит. Након што су му из поменутог магазина понудили да га фотографишу, без надокнаде, у луксузном студију у Петој авенији у Њујорку, Тесла је одговорио: „My present work does not permit to spare the time for a sitting.”⁵⁰

Уреднику најстаријег српског магазина на тлу Сједињених Америчких Држава, *Српској Пајриоиде*⁵¹, Тесла је послао своју фотографију потписану српским писмом и пристао да му помогне око проналажења издавача за једно дело српског писца које је Томановић превео. Тесла је био заинтересован да сазна да ли постоји превод неког дела Јаше Игњатовића.⁵²

Многобројни уредници су покушавали да добију ексклузивну причу од Тесле позивајући се на препоруке његових пријатеља. За Теслине текстове су били заинтересовани и оснивачи часописа. Многи су желели да у првом броју имају и његов текст. Од магазина *The Twentieth Century* добија позив да за први број напише текст од 2.000 речи о прогнозама за наредни век.⁵³ Позив да за први број илустрованог месечника *The Automobile Magazine* напише чланак уз надокнаду добија и од Емерсона, уредника овог месечника.⁵⁴ С обзиром на то да му се обратио са *Nicholas*, што се Тесли никада није допадало, вероватно није било погодбе.

Судећи по сачуваној преписци, Тесла је имао коректан однос са уредништвом *Cassier* магазина. Од њих је једном приликом наручио чак два наест копија броја са темом Нијагаре.⁵⁵ Знамо и да су му слали текстове на корекцију пре објављивања.⁵⁶

Одређени анимозитет Тесла је имао и према часопису *Illustrated American*. Из његове преписке са уредником сазнајемо да није желео да напише чланак нити да им пошаље фотографије себе и своје лабораторије.⁵⁷

⁴⁹ MNT 51-253A, MNT 51-256A–257A.

⁵⁰ MNT 51-262A–263A, март 1913.

⁵¹ Уредник часописа *Servian Patriot* био је Црногорац Јово Томановић.

⁵² MNT 155-128A–131A, децембар 1912.

⁵³ MNT 50-536A, 29. јул 1895.

⁵⁴ MNT 64-619A, октобар 1899.

⁵⁵ MNT 50-56A, 22. јун 1895.

⁵⁶ MNT 50-57A–58A, 4. фебруар 1897.

⁵⁷ MNT 107-341A, јул 1897.

Поједини новинари су нудили помоћ научнику, попут уредника часописа *Daily Financial News*.⁵⁸ Други су пак слали писма подршке Тесли у тешким тренуцима, попут уредника *Herald*-а. У свом одговору Тесла пише: „Attention to pressing work has prevented me from complying with the duty of thanking you for your appreciative comment on my latest invention. I hope that the numerous adverse criticisms which the publication of my results has elicited have not shaken the faith you have evidently placed on me. If I feel certain of anything, it is that I have given to the world an invention which will designate the beginning of a new epoch and profoundly affect the relations between nations.”⁵⁹

Тесла је пажљиво планирао своје време. Са новинарима се састајао искључиво уколико му је то било важно. Након упорних покушаја Џона Хардинга, уредника новина *People's Magazine*, Тесла је пристао на састанак. Међутим, услед нејасне комуникације, увијене у мноштво љубазних речи, дошло је до неспоразума, па је састанак пролонгиран.⁶⁰

Познати научник је често користио лична познанства са новинарима и да помогне својим пријатељима. Тако у једном писму *New York Journal*-у препоручује Александру Виарду која је требало да наступи у позоришту на Петој авенији. Писао је да ће бити захвалан уколико јој посвете пар лепих речи у својој колумни.⁶¹ С друге стране, и неки новинари су користили познанство са Теслом да помогну својим пријатељима. Тако је, по препоруци Џона Скотија, америчког новинара⁶², кореспондента за неколико мађарских новина, па и за *Budapesti Hirlap* (*Будапештјанске весџи*), примио на разговор за посао младог мађарског професора Каламана Мехиља.⁶³

Тесла је читао и *Србобран*. Овим новинама је једном приликом дао изјаву за новембарски број 1938. у којој је упозорио да је опасност рата већа него икад, „што је јасно из силних војничких припрема а цео свет спава преварен обманом дугог мира”.⁶⁴

⁵⁸ MNT 73-46A, август 1897.

⁵⁹ MNT 104-544A, новембар 1898.

⁶⁰ MNT 103-94A-98A, децембар 1908.

⁶¹ Тесла је није лично познавао, већ су му је препоручили пријатељи из Европе. Он је до тада само читао о њеним бројним тријумфима. MNT 104-387A, октобар 1897.

⁶² MNT 150-517A, март 1905. Скоти пише Тесли са жељом да ураде један интервју у коме би му Тесла представио свој рад. Немамо података да ли је Тесла дао интервју. Након неколико година Скоти тражи од Тесле да прими на разговор проф. Мехиља, MNT 150-519A, април 1909.

⁶³ MNT 150-520A.

⁶⁴ MNT 45-657A.

На позив Кенета Пејна, из Новинарске асоцијације⁶⁵, Тесла је пристао да напише чланак од хиљаду речи са темом прогнозе о трајању рата.⁶⁶ Овај Теслин чланак, надахнут и проницљив, приказан је у прилогу (Прилог 65).⁶⁷

Никола Тесла је био претплаћен на магазин *Telegraph Age*⁶⁸, а издавач Талтавал му се обраћао са „драги пријатељу”. Њихова преписка почиње у новембру 1893. године, када му овај издавач тражи фотографију и показује интересовање за период у којем је Тесла радио у Европи као телеграфиста.⁶⁹

Значајно је поменути Теслину сарадњу са часописом *Electrical Experimenter*.⁷⁰ Када му је уредник и власник новина Хуго Гернсбек⁷¹, крајем 1918. године, предложио да у овом часопису објави своју аутобиографију у наставцима, њихово пријатељство и сарадња су већ били на врхунцу.⁷² Почетком 1919. је почела њихова сарадња на аутобиографским текстовима *Моји изуми*.⁷³ Договором је било предвиђено да Тесла доставља чланке до двадесетог у месецу, како би били штампани у броју за наредни месец. Након што је шести наставак аутобиографског чланка предвиђен за јулски број часописа каснио, сарадња је прекинута.⁷⁴ Тесла је каснио са доставом текстова, што је Гернсбеку додатно повећавало трошкове публикавања. Осим тога Тесла је имао примедбе на несавесно исправљање текстова, иако

⁶⁵ The Newspapers Enterprise Association, New York. Ова агенција је своје текстове објављивала у стотину и тридесет дневних новина.

⁶⁶ MNT 130-240A.

⁶⁷ MNT 130-241A, Прилог 65.

⁶⁸ MNT 154-71A, децембар 1900. MNT 154-73A, децембар 1902.

⁶⁹ MNT 154-57A. Талтавал тражи фотографију од Тесле и касније у неколико наврата (MNT 154-60A–63A, мај 1898.).

⁷⁰ Часопис је почео да излази 1913. године. Нешто касније, 1916, Гернсбек додаје и поднаслов *Popular Electrical News Illustrated* а 1918. га мења у *Science and Invention*. Насловна страна часописа је била у боји и врло богато опремљена маштовитим илустрацијама које је углавном радио Френк Пол, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 3.

⁷¹ Хуго Гернсбек је још као младић из Луксембурга дошао у Сједињене Државе. Био је аутор значајног броја патената. Свој први часопис *Modern Electrics* почео је да издаје 1908. године. Гернсбек је писао чланке са футуристичким виђењем науке које је називао *sciencefiction*, што је касније прерасло у књижевни жанр, научну фантастику. Једна од најпрестижнијих награда из ове области зове се по њему *Hugo*.

⁷² У овом часопису Тесла је и раније објављивао чланке и наставио је да их публикује паралелно са објавама делова аутобиографије.

⁷³ *Моји изуми* су публиковани као књига и преведени на многобројне светске језике. Они представљају напоузданије сведочанство о стваралаштву и животу Николе Тесле.

⁷⁴ Шести и последњи наставак је објављен у октобарском броју *Electrical Experimenter-a*.

је улагао труд да обележи сва места за исправке. Исте године у децембру Гернсбек је писао научнику у жељи да настави сарадњу на публикацији аутобиографских чланака, али она није остварена.⁷⁵ Током седмогодишњег излажења часописа на насловним странама су се појављивали цртежи бродова, авиона, радиотелеграфских уређаја, возова и сличних техничких уређаја. Само два пута на насловној страни су публиковани портрети, Теслин и Едисонов.⁷⁶

Преписка Николе Тесле са Едвином Вилдманом, председником Wildman Magazine and News Service компаније одсликава врло специфичан однос, интиман и пријатељски.⁷⁷

Тесла се дописивао и са уредником магазина *American Engineer*, чији је био и претплатник. Када му је једном приликом уредник понудио новчану надокнаду за писање чланака, он је одговорио да су његови чланци од непроцењиве вредности, па их из тог разлога никада не наплаћује.⁷⁸

Тесла, дакле, није никада примао новчане надокнаде за текстове које је писао, осим једном приликом. Када му је магазин *Life* платио двадесет пет долара, Тесла је прихватио, пошто је претходно договорено да ће тај новац донирати у добротворне сврхе или њиховом Фонду за чист ваздух.⁷⁹

Од 1902. до 1906. Тесла је плаћао претплату за *International Catalogue of Scientific Literature* који је издавао Смитсонијан. Са овом институцијом Тесла је размењивао писма између новембра 1896. и јуна 1909. године.⁸⁰

Осим поменутих, научник је био претплаћен и на часописе *Industries and Irons*, *The Pathfinder*, *Inventive Age*, *Health Culture*, *The American X-Ray Journal*, *The American Inventor*, *The American Psychological Society*, *Terrestrial Magnetism*, *The Theatre Magazine* и на немачки часопис *Der Mechaniker*.⁸¹ У

⁷⁵ Теслина преписка са Гернсбеком и осталим члановима редакције, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 5–7.

⁷⁶ *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 3.

⁷⁷ MNT 161-178A–203A, од јуна 1915. до марта 1916. Преписка садржи 26 сигнираних докумената.

⁷⁸ MNT 45-107A–110A, март, април 1898; MNT 45-108A.

⁷⁹ MNT 119-431A, 22. мај 1899. У позним годинама живота, када је био у тешкој финансијској ситуацији Тесла је писао чланке за новац.

⁸⁰ MNT 151-150A–161A.

⁸¹ MNT 85-323A, децембар 1897; MNT 106-173B; MNT 108-406A, фебруар 1896; MNT 155-497A–498A, 1911. година. MNT 45-712A–718A. Преписка са уредништвом од маја 1897. до децембра 1902. У једном писму Тесла је изразио жељу да му пошаљу све претходне бројеве, као и оне који ће уследити (MNT 45-713A); MNT 45-241A–246A, новембар 1898, август 1900. Бостонски уредник Портер му се захваљује на претплати, октобар 1897, MNT 45-257A.

архиви Музеја Николе Тесле се налази и податак да је Тесла три године био претплатник часописа *Aluminium World*.⁸² Једном приликом послао им је текст који је објављен у новембарском броју 1898. године.⁸³

Био је претплатник и периодичног часописа *Popular Science*.⁸⁴ Почетком априла 1899. уредник ових новина Едвард Биглоу посетио је Теслину лабораторију у Њујорку.⁸⁵ Тесла му касније пише из Колорадо Спрингса да је постигао успех каквом се није надао и да ће ускоро моћи и сам да се увери.⁸⁶ У једном писму подршке новинама *American Yugoslav Reflector* Тесла је писао да ће, уколико буде имао средстава, радо финансирати све будуће бројеве.⁸⁷

У прикупљању чланака из новина Тесли су понекад помагали и непознати ентузијаста. Тако је од извесног Ђорђа Са[r]ејића, који је живео у Сједињеним Америчким Државама, добио писмо са хронолошки пописаним чланцима који су изашли о њему, у периоду од 1894. до 1915. у часопису *The Sun* који је овај човек редовно пратио.⁸⁸

Медији су често од Тесле тражили да прокоментарише туђе дело или смрт. Па тако и *Public Ledger* тражи од Тесле да напише 1.000 речи о смрти Персивала Ловела и да размотри његову теорију о Марсу, његовим становницима и могућностима комуникације са њима.⁸⁹

Да је Никола Тесла писао и чланке који нису имали додирних тачака са науком и његовим проналасцима, сведочи и једно дугачко писмо које је послао новинама *Daily Mirror*. У њему Тесла исказује своју фасцинацију боксом и браћом Живић, дајући прогнозе ко ће бити наредни шампион.⁹⁰

Писмо уз које Тесла шаље новац за претплату те године и жели да му пошаљу претходна три броја MNT 154-215A, фебруар 1899. Из уредништва Тесли у октобру 1905. шаљу подсетник да обнови претплату, MNT 154-278A. Тесла уз писмо шаље и шест марака као претплату за часопис у току текуће године, MNT 88-675A, јун 1895.

⁸² MNT 42-826A–829A, октобар 1997. и новембар 1898.

⁸³ MNT 42-829A.

⁸⁴ MNT 75-186A, март 1899.

⁸⁵ MNT 75-187A–188A.

⁸⁶ MNT 75-190A, фебруар 1900.

⁸⁷ MNT 45-720A, 4. април 1940.

⁸⁸ MNT 152-200A, 22. мај 1915; MNT152-201A–202A, на листи се налази шеснаест чланака са датумом објављивања и називом.

⁸⁹ MNT 151-570A, 14. новембар 1916. Теслу је занимала тема комуникације са планетама, посебно са планетом Марс. У току Теслине каријере новине су објавиле на десетине чланака са овом темом у којима се помиње Тесла.

⁹⁰ MNT 52-110A–112A, 9. јануар 1942.

Теслин систем класификације информација

Николу Теслу одликовала је једна способност која му је олакшала рад на прикупљању података. То је способност класификације, која је основа библиографске организације, како су то изразили Мелвил Дјуи и Чарлс Ејми Катер.⁹¹

Хемеротечки албуми представљају посебну целину помоћу које можемо да закључимо много о начину и методологији коју је Тесла користио у прикупљању и сортирању информација. Ове књиге садрже јединствене информације о Теслином животу и раду које су од непроцењивог значаја за науку и све оне који се баве Теслом. Оне сведоче и о његовој вештини прикупљања и коришћења информације. Методологија по којој је систематично и по прецизно установљеном систему прикупљао и сређивао све писане изворе (архивске документе, библиотечки материјал, посебно чланке из периодичних и серијских публикација) „у доба експлозије информација у Сједињеним Америчким Државама и свету, представља одраз ... посвећеног истраживача”.⁹²

Теслу је одликовао и низ карактеристика које се приписују истраживачима без којих савремена библиографија не би ни постојала, као што су „извесна претходна стручна спрема, велика лична научна дисциплина, добра претходна вежба у раду, широко и солидно научно образовање и нарочите личне способности”.⁹³

Доследан систем библиографске класификације можемо лако уочити на примеру албума из Теслине хемеротеке. Чланци су организовани тематски, а у оквиру тога и хронолошки. Тематска класификација обухватила је групе попут: енергетике, електрохемије, телеаутоматике, рендгенских зрака и слично. Изнад скоро сваког чланка је исписан извор из кога је чланак

⁹¹ Мелвил Дјуи (1851–1931) био је амерички библиотекар и аутор Дјуијеве децималне класификације, на основу које је настала Универзална децимална класификација – један од најзаступљенијих система за класификацију грађе у библиотекама. Дјуи је основао прву школу за образовање библиотекара у Америци, а такође је био и један од оснивача Америчког друштва библиотекара. Чарлс Ејми Катер (1837–1903) творац је посебног система класификације где се публикације смештају алфабетски по презимену аутора. Идејни је творац институције путујуће библиотеке.

⁹² Ђирић, Лазић и Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података ...”, *Читалишће*, 75.

⁹³ Речи академика Илије М. Обрадовића, в: Александра Вранеш, *Појмовник: од рукописа до библиотеке* (Београд: НБС, 2001), 12.

преузет (исечен). Анализом рукописа из класификационе групе Кореспонденција, из Теслине личне архиве и упоређивањем са рукописима изнад чланака у албумима, утврђено је да су три (од пет) рукописа припадала Теслиним секретарицама, Дороти Скерит, Лилиан Друс и Мјуриел Арбус. За преостала два пронађена рукописа није утврђено порекло.

Наредни ниво класификовања су додатне поделе у оквиру тематских група. Свака тематска група садржи по две поделе. Прва подела се односи на персоналну класификацију, док се у другој групи налази материјал означен као неперсоналан.⁹⁴ Дакле, Тесла је посебно категорисао и оне чланке који се нису односили лично на њега и у којима се његово име не спомиње. Ова друга група чланака недвосмислено указује да је Тесла био заинтересован за рад својих колега и да је имао широка интересовања. Тематска класификација је за Теслу била важнија од хронолошке, што је и видљиво у албумима, јер се у оквиру једног албума могу наћи чланци који прате одређену тему у дужем временском распону.

Теслина картотека

Важност коју је Тесла придавао изради прес клипинга потврђује и постојање картотеке укоричених чланака. Картотека је уређена према темама чланака. Свака картица садржи одређени појам, предмет, испод кога је наведен списак свих чланака унутар прес клипинга који се тичу те теме. Поред тога наведено је у ком албуму и на којој страни се одређени чланак налази. Будући да картотека још увек није стручно обрађена, извесно је да ће накнадно бити установљени и додатни системи повезаности. Систем класификације и вођења евиденције о исечцима је осмислио сам Тесла. О картотеци се дуго ништа није знало, мада је постојала претпоставка да се Тесла служио неким списком када је желео да поново прочита или претражи чланке. Све до 2012. године картотечки листићи били су смештени у пет дрвених кутија које су биле део Збирке реалија.⁹⁵

⁹⁴ Све чланке који је требало да буду сачувани, Тесла је пре исецања обележавао плавом оловком.

⁹⁵ Кустос који је дужио ту збирку није знао чему они служе. На захтев тадашњег заменика директора Младена Вујовића, регистри су измештени из оригиналног паковања како би били дигитализовани и придружени архивској грађи. Предајом, ови регистри су престали да буду део збирке, њен део су остале само дрвене кутије. Опис регистра са Теслиним картицама нађен је на једном допису без броја, који је кустос музеја упутила тадашњем заменику директора, Младену Вујовићу.

Пет дрвених кутија сада су део Хемеротечке збирке и свака кутија има свој инвентарни број.⁹⁶ Кутије садрже различит број картотечких листова на којима је Тесла бележио место чланака у албумима, као и теме књига које је поседовао. У првој кутији за држање регистра налазе се предметни регистри распоређени абецедно А–Z, са картонима који носе пластични додатак са словом (Табела 1). У овој кутији има укупно 211 исписаних страна картотечких листића. На 201 листићу се налазе забелешке о прес клипингу, на једном се налазе забелешке о књигама а на преосталих девет страна су разне белешке које је Тесла категорисао као неперсоналне.

Табела 1. Списак ознака на предметним регистрима

Ознаке	Број тема	Неке од тема на картицама
A	12	Alaska, American, Actor, Ancients, American Day
B	8	Boston Electric Light, Buffalo, Burbank, Bossou
C	15	Catholic University, Crooks, Correlli, Colorado Station
E	10	Edison, Electricity, Exposition, Expert Testimony
G	4	Imperial Inventor, Ionial Health, Gohnson
H	4	Hadik de Futak, Hawtorne's Vitaskope, Hewitt
K	3	Lord Kelvin, Kings Bounty Electric Light
L	180	Light, Lightning System, Lying, Light and Heat
M	30	Mackay, Marconi, Moore D. McFarland, Moffett
N	42	National Art Theatre Society, Niagara, Newspapers
O	12	Ocular Neurology, Osterberg, Oscilation
P	25	Pan-American Exposition, Patents, Photograph
R	33	Radium, Roentgen Rays, Roosevelt, Royal Institution
S	53	Sanitation, Scientific, Sleep, Strollers, Subway, Sun
T	84	Tesla, Thomson, Tolstoi, Transmississippi, Transmission
V	6	Veterans on Parade, Vita Pratica
W	150	Water Power, Wealth, Westinghouse, Wireless, War
XYZ	16	X-Ray

⁹⁶ Прва кутија – инвентарни број I: 22.54, друга кутија – инв. бр. I: 22.55, трећа кутија – инв. бр. I: 22.56, четврта кутија – инв. бр. I: 22.57 и пета кутија – инв. бр. I: 22.58.

У другој кутији се налазе регистри сложени такође абecedно од А до К. Сачувани су само картони на којима су ознаке са словима F, G, I, J, и K.⁹⁷ У овој кутији има укупно 183 стране картотечких листића од којих су 179 именски регистри из чланака који се налазе у прес клипинг албумима.

У наредној кутији за држање регистра смештени су предметни регистри распоређени абecedно од А до W. Овде се налази укупно 84 стране картотечких листића са исписаним предметима, али није забележена њихова локација, сем што се на неколико листића налази натпис *кутија* и одређени број.

У четвртој кутији су смештени предметни регистри од А до W.⁹⁸ Овде се налази укупно 154 стране картотечких листића са исписаним предметима и назначеном тачном локацијом (број албума и страна) на којима се налазе чланци који се тичу предмета (теме) забележени на картотечком листићу.

У последњој кутији су предметни регистри урађени такође за клипинге из албума. Регистри су сложени абecedно од L до XYZ.⁹⁹ У овој кутији се налази укупно 96 страна картотечких листића.

⁹⁷ Картонски продужеци који носе ознаку слова А и В су отпали и налазе се у кутији.

⁹⁸ Сачувани су картони регистра који носе слова F, G, H, I, J, K, L, M, Mc, N, O, Q, R, T, U, V, W. На осталим картонима део са словном ознаком је отцепљен. У кутији су сачувани картонски продужеци са ознакама слова A, C, D, E, P, XYZ.

⁹⁹ Картонски продужеци који носе ознаку абecedног слова O, L, Mc су отпали и налазе се у кутији. У кутији се налази и папир са забелешком музејског службеника.

Literatura:

1. Ćirić, Ivana, Biljana Lazić i Suzana Topalović. „Teslapedia kao centralna baza bibliografskih podataka o Nikoli Tesli”. *Čitalište* god. 12, br. 23 (2013): 70–77. (na ćirilici)
2. Ćirić, Ivana. „Virtuelna biblioteka Nikole Tesle”. U *Virtuelna kultura: Međunarodna naučna konferencija, Beograd, 23. 9 – 25. 9. 2016. Zbornik radova. Knj. 1*, ur. Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković, 73–86. Beograd: Filološki fakultet, 2016. (na ćirilici) <https://doi.org/10.18485/melissa.2016.15.1.ch5>
3. IFLA, „IFLA/UNESCO Manifest za digitalne biblioteke”. <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (na ćirilici)
4. *The Tesla Collection*. <http://teslacollection.com> (преузето 11. 10. 2017).
5. Topalović, Suzana, Biljana Lazić i Ivana Ćirić. „Bibliografsko-informatička obrada novinskih članaka iz Tesline hemeroteke”. U *Srbija između istoka i zapada: Nauka, obrazovanje, kultura, umetnost. Tematski zbornik u 4 knjige. Knj: 2: Biblioteke i bibliografija u savremenom kulturološkom diverzitetu*, ur. Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković, 271–284. Beograd: Filološki fakultet, 2014. (na ćirilici)
6. Vraneš, Aleksandra. *Pojmovnik: od rukopisa do biblioteke*. Beograd: NBS, 2001. (na ćirilici)

Arhivski izvori:

Muzej Nikole Tesle (dalje MNT) 42-826A–829A.	MNT 50-89A. MNT 50-91A.
MNT 42-829A.	MNT 50-93A–94A.
MNT 45-107A–110A.	MNT 50-95A.
MNT 45-241A–246A.	MNT 50-103A.
MNT 45-257A.	MNT 50-104A.
MNT 45-657A.	MNT 50-106A–106B.
MNT 45-712A–718A.	MNT 50-365A–366A.
MNT 45-720A.	MNT 50-514A.
MNT 50-49A.	MNT 50-515A.
MNT 50-50A.	MNT 50-515A.
MNT 50-56A.	MNT 50-516A.
MNT 50-57A–58A.	MNT 50-517A.
MNT 50-88A.	MNT 50-518A.

- MNT 50-536A.
MNT 50-537A–520A.
MNT 51-253A.
MNT 51-256A–257A.
MNT 51-262A–263A.
MNT 52-110A–112A.
MNT 53-326A–338A.
MNT 53-333A–333B.
MNT 53-337A.
MNT 53-340A.
MNT 53-341A–342A.
MNT 53-343A.
MNT 53-344A.
MNT 54-9A.
MNT 54-12A.
MNT 54-150A–151A.
MNT 54-58A.
MNT 54-59A–60A.
MNT 54-70A.
MNT 54-71A.
MNT 54-78A.
MNT 54-80A.
MNT 54-81A–86A.
MNT 54-87A.
MNT 54-89A.
MNT 59-705A.
MNT 64-619A.
MNT 73-46A.
MNT 73-160A.
MNT 75-182A–183A.
MNT 75-186A.
MNT 75-187A–188A.
MNT 75-190A.
MNT 85-323A.
MNT 88-384A.
MNT 88-385A.
MNT 88-386A.
MNT 88-675A.
MNT 90-322A.
MNT 103-94A–98A.
MNT 104-387A.
MNT 104-544A.
MNT 104-609A–610A.
MNT 106-173B.
MNT 107-341A.
MNT 108-406A.
MNT 116-123A–126A.
MNT 119-431A.
MNT 130-240A.
MNT 130-241A.
MNT 137-287A.
MNT 150-517A.
MNT 150-519A.
MNT 150-520A.
MNT 151-150A–161A.
MNT 151-570A.
MNT 152-200A.
MNT 152-201A–202A.
MNT 154-57A.
MNT 154-60A–63A.
MNT 154-71A.
MNT 154-73A.
MNT 154-215A.
MNT 154-278A.
MNT 155-128A–131A.
MNT 155-497A–498A.
MNT 158-563A–564A.
MNT 161-178A–203A.

Ivana Ćirić

Nikola Tesla Museum, Belgrade

ivana.ciric@tesla-museum.org

THE IMPORTANCE OF PERIODICALS FOR TESLA'S WORK: PRESS CLIPPING MATERIAL IN THE NIKOLA TESLA MUSEUM

Abstract: The Nikola Tesla Museum is the first Yugoslav and Serbian memorial technical museum, and it keeps the memory of Nikola Tesla in a special way. Very valuable, rich and diverse heritage materials classify this museum as one of the most important cultural institutions in our country. In this institution, the heritage of Tesla, which arrived in Belgrade in 1952, is kept and preserved.

The collection of the Nikola Tesla Museum consists of two units that differ in origin, but their content is both thematically and structurally very similar. The first unit is Nikola Tesla's Personal Items, which includes his entire legacy, while the Nikola Tesla Museum Collection is the second unit in which materials related to scientist's life and work are kept, but they are not a part of his legacy.

A significant part of Nikola Tesla's Personal Items is his library. This library preserves monographs, periodical editions and a press clipping collection. The library of this great man has been proclaimed as a cultural asset in the category of old and rare books on March 7th, 2014.

Press clipping albums with clips and articles from periodicals represent separate units telling us more about the means and methodologies that Tesla used to gather and sort the information he needed for work. Consistent system of bibliographic classification that he applied is noticeable in the albums. Articles are organized thematically and chronologically. For almost every article the source from which the article was taken is indicated. The material is further classified into two sections within the thematic groups - personal and non-personal. The importance that Tesla gave to these albums is also confirmed by the existence of a catalogue with the list of articles in the albums. Tesla's interest in periodical publications is also illustrated by his preserved correspondence with reporters and editors.

Keywords: Nikola Tesla, Nikola Tesla Museum, press clipping materials, periodicals, classification.

Примљено: 25. септембра 2018.

Прихваћено: 30. октобра 2018.

Славица Гостимировић
 Народна библиотека Добој
 slavicagostimirovic@gmail.com

КЊИЖЕВНО-КУЛТУРНИ ЧАСОПИС РАЗВИТАК

Сажетак: Основа за покретање часописа *Развиџак* биле су тадашње историјске и културне прилике на просторима Босне и Херцеговине, односно Босанске Крајине. Цјелокупни период излажења књижевно-културног часописа *Развиџак* дијелимо на четири раздобља, која су временски веома удаљена (1910, 1935–1941, 1972–1975, 1999). Овим радом жеља нам је да дамо скроман допринос развоју науке и очувању српске периодике, да прикажемо њену важност у ширењу писмености, културе, те очувању културне традиције, а све то захваљујући ентузијастима, који су несегично радили на утемељењу нашег културног идентитета.

Кључне речи: часопис *Развиџак*, Петар Кочић, Босанска Крајина, анексија Босне, Млада Босна, Бранко Чубриловић, Јово Зубовић, Божо Булатовић, Миодраг М. Вулин.

Прилике (историјске, политичке и културне) које су претходиле настанку часописа

Да бисмо што боље схватили услове у којима је био покренут и у којима је излазио часопис *Развиџак*, требало би да дамо преглед неких важних дешавања која су се у том периоду, периоду око анексије, а нарочито послје ње одиграла, као и да прикажемо настојања да се замишљена улога овог часописа, али и идеје Петра Кочића и сарадника и судионика остваре.

Као поприште непрестаних сукоба између слободољубивих снага и туђинске колонијалне силе, те социјалних превирања условљених тешким положајем кметова и фабричких радника, територијално подручје Босне и Херцеговине постаје, нарочито послје анексије, подручје у које све више долази инострани капитал, за чији су рачун аустроугарски окупатори брутално гушили родољубиву активност домицилног становништва. Било која политичка акција, која је имала ослободилачке циљеве наилазила је

на веома оштре репресалије. Оне су с обзиром на неповољне међународне прилике потпуно умртвиле српску чаршију, неутралисале отпор муслиманског беговата и приклониле политичка струјања унутар хрватских групација идеји тријализма.

Долазак и активирање иностраног и формирање домаћег капитала изазвало је, међутим, брзе друштвене промјене, тако да се у том времену, упркос најжешћој експлоатацији, појавила млађа радничка класа, као значајан политички фактор. Генералним штрајком, оснивањем синдикалне организације и социјалдемократске партије са органом *Глас слободе*, она је започињала дивовску борбу за ломљење капиталистичких окова. Истовремено с овим тече и процес пауперизације села који је одузимао крајишком сељаку и најминималније могућности за опстанак, тјерајући га у град као нову јефтину радну снагу у капиталистичкој привреди. Српска народна интелигенција, мада угрожена непрестаним и снажним аустроугарским притиском, није у судбоносним тренуцима имала јединствене ставове о појединим важним питањима, као што је било аграрно, и проблем будућег државноправног положаја Босне и Херцеговине. Иако је Сарајевска резолуција представљала платформу за остваривање извјесног степена кохезије између српских политичких групација, ипак је незаинтересованост Српске народне организације за рјешење аграрног питања изазвала међу српским интелектуалцима из Босанске Крајине, окупљеним око бањалучке *Ошацибине*, одређену реакцију у прилог досљедној и неодложној борби за укидање кметства, које је у Босанској Крајини попримило најдрастичније размјере и најтеже облике, као недирнут остатак старих феудалних односа, уређених Сеферском наредбом.

Уредник *Ошацибине* Петар Кочић, сматрајући Босну и Херцеговину дијелом југословенске цјелине, а српско становништво у њој носиоцем борбе за национално ослобођење и уједињење, тежио је за остварењем пуне афирмације српског језика, као основног оруђа за сузбијање туђинског насиља и утицаја, што је водило културном напретку домаћег становништва. Кочић се такође борио да и хрватском и муслиманском становништву буде осигурано исто право.

Као најборбенији српски лист у Босни и Херцеговини, чији је уредник заступао гледиште да би народ требало да властитом борбом извојује слободу, *Ошацибина* је са својим уредничким колегијумом доживјела најтеже ударце и престала излазити 1908. године, пред анексију. Кочић се нашао у затвору због чланка објављеног у *Ошацибини* под називом *Барућ мирише*, након чега је лист угашен, а сви уредници и ближи сарадници такође су били позатварани.

У тешким данима послије анексије гаси се и мостарски *Народ*, а *Српска ријеч* у Сарајеву више није објављивала прилоге који су имали било какав борбенији призвук. Још је само лист *Дан*, као орган Српске самосталне странке, енергично заступао радикално рјешење аграрног питања, противећи се опортунистичком ставу Српске народне организације. Српски часопис *Босанска вила*, без обзира што је углавном садржао књижевне прилоге, задржао је и патриотски смијер.

Инспирисана младотурском револуцијом, муслиманска политичка организација је имала часопис *Муслиманска свијест* у коме је покушавала да у почетној фази свога дјеловања изгради било какав одређени политички програм, у чему није успјела. Листови *Муслиманска слоја* и *Мусават*, иначе гласила земљопосједника, остављали су мјесто искључиво реакционарној оријентацији, изражавајући крајњу приврженост застарјелом систему земљишних односа и нетрпељивости према српским кметовима.

Веома тешке и оштре мјере предузете против *Ошјаџбине* и Кочићеве групе, Кочићева неустрашивост и борбени дух, те вишеструко тамновање, одвратили су представнике српске чаршије од борбених идеала и помагања Кочићевих борбених акција. С обзиром на то да је 1908. године био пуштен из затвора, утврдио је да у Бањалуци тренутно нема подршку за било какав политички рад, те се повукао у завичај, наставивши, према Скерлићевом савјету, књижевни рад.

Покретање Развитка 1910

Послије *Ошјаџбине*, која је имала веома велики одјек, Крајина је остала без иједног српског листа. И осјетила се потреба за оснивање гласила. У то вријеме Кочић је већ био на слободи, пошто је помилован и пуштен из тузланског затвора. С обзиром на то да је био у незавидном материјалном положају, без основних животних средстава и без занимања, под утицајем пријатеља почеће да размишља о покретању неког часописа. Утицај пријатеља Јована Цвијића, Васе Глушца, Владислава Скарића, Косте Мајкића и других, с којима се редовно састајао у кафани Балкан, љубав према родном крају и наклоност за испитивање прошлости Змијања, дјеловали су на њега да почне радити на покретању часописа који би уз књижевност давао довољно мјеста фолклору, историји и социјалној проблематици. У тим приликама Кочић је говорио: „Да нам је штогођ листића, макар колик прст, само да се зна да смо живи.” Кочић је своју замисао убрзо и остварио, окупивши у јесен 1909. године у Бањалуци групу интелектуалаца од којих

су неки били даровити познаваоци појединих области народне културе и прилика у којима је народ живио, као што је нпр. Владислав Скорић. Њихова иницијатива наишла је на широк одзив изабраног круга културних и политичких радника, тако да је већ у јануару 1910. године у Бањалуци изашао први број часописа *Развитак*, чији је назив симболично одражавао његов програм јачања слободарске свијести у ширим слојевима крајишког становништва. О називу часописа Васо Глушац је рекао: „Назвали смо га тим именом стога да карактеришемо наше мале снаге, из којих ће се касније развити велик и снажан рад, који ће путем просвете и културе довести наш народ коначно до уједињења и ослобођења. Не смемо клонати духом, него храбро гледати стварности у очи, и припремити се за боља и сретнија времена.”¹

Из овога је уочљива и јасна основна идеја часописа.

Посебно је истакнут значај рада на културном уздизању народа. Истицано је да би носиоци културног и економског напретка требало да буду родољубиви и образовани људи, од којих се захтијева да у ту сврху уложе све напоре и снаге. Програм часописа је такође одређен у погледу врсте појединих дисциплина које ће у часопису бити заступљене, а као главне области наведене су: књижевност и умјетност, етнографска тематика, етички проблеми и социоекономска питања. Наглашено је да ће часопис бити прилагођен малом, обичном човјеку, настојећи да му помогне, а на тај начин и да користи општенородним интересима.

Већ у првом броју *Развитка* појављују се угледна имена, чији радови одишу дубоким познавањем тадашње социјалнополитичке и културне стварности. Тако, на примјер, Шантићева пјесма *На њиви*, објављена тик до уводне ријечи, снажно оцртава биједу и огорчење угњетаваног сељака, допуњавајући идеју која је изразена у уводном дијелу. И остали прилози, у којима су углавном, обрађиване историјске теме, дати књижевни прикази и фолклорне биљешке, обиљежавајући тежње часописа, које се огледају у привржености интересима народа и оданости идеалу социјалне правде. Ову карактеристику су у пуном обиму задржали и наредни бројеви *Развитка*, објављујући историјску грађу и књижевне приказе, што је за тај период представљало најпоузданије средство за јачање националне свијести у народу. Тако је у броју 2 од 1. фебруара 1910. објављен чланак *Узајамна помоћ у народу*, а у броју 3 чланак *Супериорна и инфериорна раса*. Оба чланка написао је Коста Мајкић. У првом се истиче потреба за соли-

¹ „Развитак“, *Развитак* год. 1, бр. 1 (1910): 4.

дарношћу становништва, а у другом оштро осуђују расистичка схватања и кастинска подвојеност у неким земљама, са позивом да се становници Босне и Херцеговине сложено одупру германизацији и економском притиску туђина. Почев од другог броја, часопис је у наставцима објављивао Кочићеву приповијетку *Суданија*, у којој су обрађени сатирични мотиви који илуструју апсурдна обиљежја аустријског кривичног правосуђа и исквареност језика суда који је настао мијешањем домаћих и страних израза у судском поступку. У току излагања у *Развијку* је такође објављена и Кочићева краћа, али веома студиозна расправа *Историја имена Бање Луке*, у којој је аутор дошао до закључка да ријеч „Бања” представља присвојни придјев ријечи „бан”, што представља прилог проучавању топонима на нашим просторима.

Од веома великог значаја за овај часопис била је сарадња Павла Лагарића, који се у часопису оглашавао есејима о великанима свјетске књижевности. Својим језгровитим стилем и улажењем у суштину приказиваних дјела Лагарић је успио да приближи читаоцима дјела великих писаца. Др Васо Глушац је у својим приказима обрађивао домаће писце и њихова дјела, показујући при томе велико познавање ондашњих прилика и народне историје, али посебно књижевности. Међу истакнутим прилозима свакако су значајни радови Милана Карановића, који се односе на област народног живота, као и историјске расправе Владе Скарића.

Из садржаја часописа видљиво је да је *Развијак* нарочиту пажњу поклањао културној и борбеној традицији, о чему свједоче објављени одломци аутобиографија: Васе Пелагића, Гавре Вучковића Крајишника и војводе Пере Креце. У појединим бројевима појављивали су се и анонимни прикази, као нпр. приказ о Гаври Вучковићу Крајишнику, за који се с великом вјероватноћом може претпоставити да припадају Кочићу, према темпераментном стилу писања, као и према очигледним одличним познавањем народне традиције ужег Кочићевог завичаја.

Почев од броја 3 у *Развијку* су објављени и краћи текстови посвећени фолклору. Веома занимљив је и чланак Данила Димовића, објављен у двоброју 5–6, који носи наслов *Жалбена молба*, у коме се између осталог наводи да суци страног поријекла, који не познају народни језик, нити начин на који народ ових крајева функционише, не могу ни доћи до праве истине у процесима. Све ово је илустровано сатиричним случајевима несугласица међу појединим учесницима кривичног поступка. Заједничка црта свих објављених прилога састоји се у њиховој (високој) научној и умјетничкој вриједности, дотјераности стила и, што се тиче научних радова, тачности датих података и изведених закључака.

У току 1910. године изашли су бројеви 1, 2, 3, 4, те двоброј 5–6 *Развиџка*. За све вријеме излажења његов власник и издавач био је књижевник Петар Кочић, а уредник Коста Мајкић. Сви бројеви часописа одштампани су на укупно 192 страна или 32 стране по једном броју, односно 2–3 табака формата октав, на средње фином папиру, ћирилицом, у штампарији Спиридона Угреновића у Бањој Луци, у којој је била штампана и *Ошџубина*. Спиридон Угреновић је потицао из веома сиромашне породице. Радио је као учитељ, а одласком у пензију се досељава у Бањалуку, када 1903. године оснива штампарско-књиговезачку радњу са књижаром. Синови Душан и Љубомир такође се придружују оцу у овом раду. Штампарија је од свог оснивања неколико пута мијењала име и власнике. Првобитно је била Штампарија С. Угреновић, затим Штампарија Сп. Угреновић и синови, Штампарија Браћа Угреновић и на крају Штампарија Душана Угреновића. Штампарију је купила 1922. године Народна радикална странка и промијенила јој име у Глас Крајине д. д. Браћа Угреновић су основали нову штампарију, и назвали је Штампарија и књиговезница Угреновић. У штампарији Угреновић штампана је Кочићева *Ошџубина*, због које је Љубомир, након изласка из штампе чланка *Баруџи мирише*, ухапшен, заједно са словослагачима, те у логору Арад тешко мучен. У овој штампарији су штампани и бањалучки листови: *Наш животи*, *Ђачко коло*, *Тежачко право*, *Књижевна Крајина* и др.²

Један од циљева Кочићевих другова био је и тај да Кочићу путем *Развиџке* помогну личну борбу са животним недаћама, и да између осталог Кочић уз личну сатисфакцију има и нешто финансијске користи. Међутим, све је било кратког даха. *Развиџак* престаје излазити након само шест мјесеци. Разлог престанка излажења *Развиџка* налази се у чињеници да се Петар Кочић, вијеран својим политичким идеалима и немирном духу, поново активирао у политичким дешавањима, те се након избора за посланика у Босански сабор преселио у Сарајево, а финансијски издаци за часопис били су превелики да би се могао даље одржати. Кочића као власника и издавача снашле су велике материјалне тешкоће, а његова борба с њима била је борба с вјетрењачама, јер су оне непрестано расле и поред значајне помоћи пријатеља, која је била недовољна за Кочићеву егзистенцију и нормално издавање *Развиџка*. Тако нпр. у броју 4 часописа одштампано је обавјештење о новчаној помоћи у износу од 100 аустријских круна, коју је „*Развиџку* упутио управни одбор београдске Прометне банке”. Ова по-

² Бојан Стојнић, *Штампа и штампарје у Бањалуци (до 1941)* (Бањалука: Удружење архивских радника Републике Српске, 2006).

моћ је значајно свједочанство о симпатијама које је часопис уживао и међу просторно удаљеним читаоцима, мада је несумњива и чињеница да је она била исувише скромна, ако се узме у обзир да је само кауција, коју су од Кочића затражиле аустријске власти због објављивања биљешке о дневном политичком догађају, одређена у износу од 3.000 круна. О великим проблемима који су задесили *Развиџак* свједочи и садржај Кочићевог писма др Живку Њежићу, у којем се описује случај с кауцијом.

Гашење *Развиџка* довело је до тога да Бања Лука, која је три године раније остала без свог борбеног листа *Ошацибина*, овог пута, иако не заувјек, изгуби и часопис који је показао јаку тенденцију да упозна и повеже становништво Босанске Крајине са српском и европском културом и развије солидарност српског живља у Босни и Херцеговини, истовремено не занемарујући ни интересе широких слојева становништва Босанске Крајине, те да утоли све већу глад становништва Крајине за културним уздицањем.

Лик напредног борца и књижевника Петра Кочића остао је и послје његове смрти присутан у успоменама његових другова који су користили сваку повољну прилику да се присјете и да још увећају Кочићеву дјелатност и да стасалим генерацијама народне интелигенције приближе лик и дјело Кочићево, на чији патриотски и историјски значај су указивале његове књиге и расправе, објављиване послје Првог свјетског рата. Кочићева идеја која се огледала у социјалном ослобођењу кметства у Краљевини Југославији је спровођена веома споро, скоро цијелу деценију, укидањем феудалних односа и додјељивањем површине од 2.000.000 хектара свима који су заинтересовани за добијање земљишта, а било их је близу 600.000.

Коначно се остварио дуго сањани сан, кмет је постао власник земље од које је до тада давао трећину усјева и половину сијена. Међутим, најсиромашнији међу њима, бивши кметови из Босне и Херцеговине, добили су сразмјерно најмање земље и то без инвентара и са дотадашњим задужењем. Првобитни земљишни максимум непрестано је увећаван, што је ипак највише погодовало богатим земљопосједницима шпекулантима. Они су посредством разних трансакција настојали да за себе извуку максималну корист.

С обзиром на то да су живјели у релативно већим породичним заједницама, у условима примитивне пољопривреде, сељаци у Босанској Крајини нису, након стварања ондашње Југославије, осјетили знатније побољшње у односу на претходни период и неподношљиво стање.

Бањалучка академска омладина, окупљена у клубу академичара у Бањалуци, радила је активно на свом идејном уздицању и стицању марк-

систичког образовања, ангажујући напредне интелектуалце за одржавање предавања и проводећи друге видове политичког и културног рада. Ученици бањалучке Реалне гимназије, окупљени у свом литерарном удружењу Млада Југославија организовали су дебате о социјалним и политичким актуелним питањима, као и књижевне вечери, развијајући се под утицајем напредне литературе.

У Бањалуци од 15. јула до 15. септембра 1935. излазе новине *Народна њравда*, које уређују студенти Богдан Јерковић и Ненад Берић, ученици бањалучке Гимназије.

Атмосфера прогресивних културних стремљења захватила је и репертоар бањалучког Позоришта, на којем се понекад нашло неко напредно драмско дјело, као нпр. *Велика буна* Братка Крефта, чије приказивање је тадашњи министар унутрашњих послова Корошец телеграфски забранио на цијелој државној територији. Међутим, др Боривоје Недић, тадашњи управник и редитељ Позоришта, игнорисао је наведену забрану, захваљујући личној храбрости и околности да у Бањалуци, као мањем граду, пажња полицијског апарата није била довољно усредсређена на културне догађаје.

Стога су напредне идеје, путем културних дешавања, полако али сигурно утирале пут.

Поново покретање Развитка 1935

Све оно што се у Бањалуци одиграло на културном нивоу између два рата, а тицало се периодичних публикација, било је усмјерено на Кочића и кочићевску традицију и Змијање. Стога је Јово Зубовић, као први покушај у организовању неког листа који ће окупити напредне интелектуалне слојеве, покренуо лист *Змијање*, 1927. године, који нажалост није имао одјека, те је угашен исте године, након само два броја. Сва срећа да неуспјех није поколебао жељу вођену културним развитком. Након бројних покушаја и стремљења, те настојања јачања културног живота, коначно 1930. године, почиње са радом Бањалучко позориште, а почетком 1931. изашао је и први број литерарне ревије *Књижевна Крајина*. Она је представљала „мјесечно литерарни културни прилог службеног листа Врбаске бановине”, чија је предводница био Божидар Весић. Међутим, иако је *Књижевна Крајина* вршила своју улогу због које је и основана, није дала значајније резултате и није била довољна, није имала довољно снаге за мисију због које је основана. Иако је била на линији Кочићеве традиције, осим неколико чланака о Кочићу, није носила његове идеје. Није имала довољно снаге да

пренесе идеале и политичке ставове овог неуморног борца, политичара и највећег агитатора слободарских идеја. У амбијенту све јаче друштвенополитичке поларизације око питања да ли ће демократија бити извојевана и да ли ће победијети социјална правда, када је унутар појединих културних установа и друштава у Бањалуци започињала борба за политички престиж између напредних и конзервативних елемената, након 25 година од изласка из штампе првог броја *Развијка*, дошло је до његовог поновног покретања, захваљујући групи бањалучких интелектуалаца окупљених у културном друштву „Змијање”, које је основано у Бањалуци крајем 1932. године. Акција поновног покретања *Развијка* имала је циљ да оживи успомену на Петра Кочића и спроведе у дјело његове још увијек неостварене идеје, бар на културном плану, пошто је сељак, притиснут економском биједом, још увијек чамио у тами незнања и сиромаштва. Тако да је *Развијак* обећавао оживљавање и продужавање још увијек недосањаних снова, и под истим именом у Бањалуци, покренут је јануара 1935. године.³

Покретачи другог годишта *Развијка* прихватили су, углавном, концепцију друштва „Змијање” о примарној важности културног рада у народу и то да се не ангажују у размирицама конфронтираних политичких снага. Ипак, њихова стремљења да дјелују независно од савремених политичких догађаја доводила су их у ситуацију да су међу интелектуалцима из Бањалуке и других мјеста могли одабрати веома мало сарадника, а с обзиром на то да су истовремено били руковођени принципом одржавања завидног културног нивоа часописа, што је захтијевало селекцију радова, која се није могла досљедно спроводити јер су прилози достављани и сарадња се заснивала на добровољној основи.

Власници и издавачи часописа били су Јово Зубовић и Бранко Чубриловић, који су му најприје били и уредници, а затим су уређивачки рад часописа настављали Коста Мајкић, Петар Гаковић и Милан Јанковић. Они су у првом броју (број 1, година II, од 1. јануара 1935), објавили уводни чланак који је носио дубоко симболичан назив *Да наставимо*. Њихове уводне ријечи пружају нам објашњење разлога који су претходили гашењу *Развијка*, те дају подробно објашњење због чега је Кочић морао напустити Бању Луку 1910. године. Овдје нам дају могућност да схватимо да је са отварањем босанског Сабора тежиште борбе за ослобођење било пребачено у Сарајево, па је због свих тих околности културни рад остао у

³ Branko Milanović, „Književna nastojanja u Banjoj Luci između dva rata”, u *Banja Luka u novijoj istoriji (1978–1945): zbornik radova s naučnog skupa održanog u Banjoj Luci od 18. go 20. novembra 1976. godine* (Sarajevo: Institut za istoriju, 1976), 550–559.

сјенци политичке борбе. Запажајући да је послије уједињења народ почео да се освјешћује и схвата да је потпуно погрешно фаворизовати само велике центре, издавачи *Развѣйка* даље наводе да сви дијелови земље имају право да се свестрано развијају, у чему је требало да великог учешћа има и часопис који је поново покренут. Изражавајући задовољство и имајући вјеру у раскошно духовно богатство народа Босанске Крајине, потписници уводника истичу да би и поред другачијих околности и услова требало да задржи своју некадашњу структуру, јер је то једини пут који води очувању моралних тековина народа пред најездом све већег и веома сумњивог страног утицаја. Истовремено све ово би требало да омогући благотворни утицај позитивних вриједности свјетске културе на локално становништво, те да се на тај начин оно издигне на једну вишу културну инстанцу. Међутим, требало би изнијети констатацију да ипак много прилога и обавјештења о свјетским културним дешавањима *Развѣйак* није доносио, али су зато изнијети вриједни етнографски прилози за проучавање културе и традиције Врбаске бановине, Босанске Крајине, односно Босне и Херцеговине, што је и наговјештено у овом уводном чланку кроз објављивање прилога који се односе на изучавање народног живота, те објективно информисање читалаца о свим актуелним вијестима из земље и иностранства. Издавачи су, такође, као одани поштоваоци Петра Кочића и популаризатори његових идеја, очигледно тежили да успоставе континуитет другог годишта *Развѣйка* с његовим, већ тада давно обустављеним, првим годиштем.

И поред великог временског размака, те потпуно другачијих друштвених, политичких и културних прилика у земљи и свијету, ипак су успјели да у великој мјери остваре овај континуитет, како у погледу оних који су били сарадници часописа, као што су поново Коста Мајкић, Павле Лагарић, Милан Карановић и др., тако и везивањем за Кочића, честим објављивањем чланака везаним за његов живот и дјело. Приликом обиљежавања двадесете годишњице од смрти Петра Кочића *Развѣйак* је овом догађају посветио новембарски број 1936. године. Тај број је у цијелости посвећен овом великану, те је садржао 12 пригодних чланака о Петру Кочићу, као и репродукцију његове фигуре са споменика. Ту су објављени вриједни текстови о Петру Кочићу, као што су чланак Косте Мајкића *Враћимо се њајвриоћизму Пејра Кочића*, Милана Карановића који говори о чистоти кочићевског језика и фолклорној вриједности донесеног и приказаног на почетку његове приповијетке *Туба*. Међутим, поред свих ових прилога, веома би значајно било истаћи два текста Душана Ђурина Поповића. Први, *Тибериус Грах – Пејар Кочић*, објављен у *Развѣйку* (год. 6, бр. 11 (1939), стр. 326–335), у коме аутор пореди нашег Кочића, „вожда” крајишника са

почетка 20. вијека, са историјском личношћу римског народног трибуна из 2. вијека п. н. е, те заступа тезу о великом угледању Кочићевом на Тиберијуса, који се највише огледао у залагању за спровођење аграрне реформе. Истовремено је истицао аутор и њихове разлике, које су се огледале у друштвеном и материјалном статусу: Тиберијус, син римских патриција и Кочић, син крајишких сељака.

Поред усмене на лик свог покретача, *Развићак* је чувао и успомену на младобосанце. Тако је у првом броју другог годишта *Развићка* од 1. јануара 1935. године објављен чланак Косте Мајкића о величини и значају израженог патриотизма наших народа као битног чиниоца побједе над Аустро-Угарском. У истом броју изашао је и чланак Јуре Бегића, који носи симболичан назив *О расама*, у коме се даје преглед научних хипотеза које обарају расистичке предрасуде, па аутор наводи: „Веле, да је човјек још прије милион година ходао по земљи. Њега на земљи није одржала ни раса ни нација ни држава. Одржала га је способност прилагођавања, његова друштвеност, слобода и солидарност.”

Остали чланци, посвећени привредним и другим актуелним друштвеним темама, такође се одликују прецизношћу запажања и свеобухватним увидом у проучавану тематику.

Штампан и даље у првобитном формату, али с повећаним бројем страница, бројнијим, исцрпнијим и дотјеранијим прилозима, те квалитетнијом техничком опремом, *Развићак* се на почетку свог поновног излажења представио читалачкој публици као савремен и квалитетан часопис, који даје и довољно простора лијепој књижевности, окупљајући веома талентоване младе књижевнике, али који ипак претежно третира научну и друштвену проблематику и подстиче биљежење народних предања и изучавања народне традиције и фолклора. Оновремена међународна и унутрашња дешавања не остају без одјека на страницама *Развићка*, па чак и поједини његови сарадници заузимају према значајнијим појавама одређене ставове, који имају напредну подлогу.

Занимљиво је да су за поново покретање *Развићка* у његовом уређивачком одбору поново окупљени бањалучки интелектуалци, не само српске, него и хрватске и муслиманске народности, а текстови прилога објављују се и ћирилицом и латиницом, зависно од тога којим је писмом и којим нарјечјем писан рукопис. Анализа појединих дијелова часописа даје повод да се донесе закључак о свестраној образованости појединих његових сарадника, који су се бавили изучавањем разноврсних појава, те имали широк дијапазон занимања. За поједине сложеније области уредништво је ангажовало сараднике који су били сталнији и који су се јављали низом

чланака. На тај начин су попуњавали празнине у схватањима просјечних читалаца о важним видовима ондашњег савременог друштвеног живота.

Преплитање компоненти локалног колорита и токова савременог културног живота дало је у оквиру садржаја *Развијка* веома оригиналну синтезу која свједочи о томе на ком су завидном културном нивоу били његови уредници и сарадници.

Првог јануара 1936. часопис је промијенио власнике и прешао у руке друштва „Змијање”, али је уређивачки одбор остао.

Одговорни уредник часописа до 1939. године био је Коста Мајкић, а затим његов насљедник Петар Гаковић.

Када је ријеч о штампању *Развијка*, једно вријеме штампан је у штампарији Графика у Бањалуци, а затим у штампарији Јовића и др. Након 1918. у Бањалуци настављају рад старије штампарије, али су мијењале власнике и називе, а настају и неке нове. Некадашњу штампарију Фон и Гргић откупио је Звонимир Јовић, промијенивши јој име у Штампарија Јовића, радила је до краја Другог свјетског рата.

Како смо већ навели, подједнако су употребљавана оба писма, заправо онако како су их користили сарадници. Занимљиво је да је на корицама појединих годишта часописа његов назив писан ћирилицом и латиницом, што нам наговјештава да се овом комбинацијом хтјела потцртати равноправност оба писма.

Година 1920. сматра се првом годином излажења. Почетак поновног покретања *Развијка*, 1935, обиљежена је као друго годиште, односно наставак првог. Нова серија излажења, 1971–1975. обиљежава се поново као година прва, а такође је обиљежен и број од 1999.

Обим појединих годишта је:

Год. I (1910), бр. 1–6, стр. 192

Год. II (1935), бр. 1–12, стр. 418;

Год. III (1936), бр. 1–12, стр. 420;

Год. IV (1937), бр. 1–12, стр. 380;

Год. V (1938), бр. 1–12, стр. 396;

Год. VI (1939), бр. 1–12, стр. 386;

Год. VII (1940), бр. 1–12, стр. 376;

Год. VIII (1941), бр. 1–12, стр. 128.

Часопис је излазио једанпут мјесечно, а штампан је на фином писаћем папиру, формата 22×14,5 cm (октав) на 2–3 табака. Области које је обухватао су: књижевност (приповијетке, пјесме, есеји, драме, одломци из романа), филологија, култура, просвјета, етнологија, историја, географија,

политика, економија, право и пољопривреда.

Покрећући *Развиџак* поново, 1935. године, након дуготрајне паузе, уредништво је имало за циљ да настави и продуби кочићевску традицију, утичући на стварање духовне климе која је припомагала да дођу до изражаја таленти чије је изражавање било јасно и одлучно на страни напретка, а против отуђења.

С обзиром на идејне позиције аутора чији су радови објављивани у *Развиџку*, може се закључити да је уредништво овог часописа окупљало сараднике различитих праваца. Највећи дио простора у часопису заузимају литерарни радови (поезија, приповијетке, одломци романа и драма, есеји, критички прикази), чији су аутори углавном критички реалисти.

Поезија која је објављена у *Развиџку* не заостаје за југословенском поезијом тога времена. Ова поезија ће сачувати поетику младих и нових нараштаја, којој прилике нису омогућиле да каже своју завршну ријеч. Најзапаженији су: Славко Мандић, пјесник крајишких балада и елегија, поријеклом Змијањаци, био је Кочићев слѣдбеник. Најплоднији сарадник часописа у области поезије је Момчило Тешић, чијих је 18 пјесама објављено у часопису у периоду од 1937. до 1941. године. Запажене су и родољубиве и напредне пјесме Алексе Микића.

Заступљено је укупно 70 поетских прилога. Знатно мање је објављено драмских радова, свега три, међу којима се истиче својим социјалним реализмом драма у једном чину *Сеоска свадба у околици Бањалуке* Звонимира Шубића.

Часопис је објавио 1935. године одломке романа Звонимира Шубића *Брак јосипође Марије* и слика *Из њровинције*, који одишу социјалистичким реализмом и напором да се социјалне прилике прикажу у правом свјетлу. Затим, исте године, објављен је и одломак *Село болује* из романа *Лешинари* аутора Месуда Куленовића, који је такође показао афинитет према социјалној проблематици, коју је уткао у структуру романа, чији је стил оновремен и проницљив.

Године 1936. објављен је у часопису одломак *Малоџрађани*, из романа Звонимира Кулунџића *Љеркин живој*. Овај је аутор критички гледао на стварност, а као литерата постигао је у погледу стила приличан успјех.

Оскудност прилога из области романа потиче из околности што је уредништво часописа окупљало ауторе искључиво на подручју Босанске Крајине, а такође је разлог био и недостатак средстава за хонораре.

Уочљива је чињеница да је у крајишкој књижевности доминирала приповијетка, као најпогоднији књижевни облик да искаже живот и невоље крајишког човјека. Приповијецџи је била осигурана могућност развоја

јер је пред њом стајао поприлично необрађен живот крајишких села и планина. Крајина испреплетана свим вјерама и нацијама, а богатством и сиромаштвом који иду у крајност, нашла је своје приповједаче. Они су преузели на себе тежак задатак, а то је да писаном рјечју прикажу крајишко село у свијету тадашњих социјалних, политичких и економских односа.

У часопису *Развиџак*, објављено је 55 приповиједака, 29 аутора. Године 1910. објављене су приповијетке Петра Кочића *Књаз Микајло сјасава Рајково*, из збирке *Јауци са Змијања*, те *Суданија*. Исте године објављена је и приповијетка *Просидба* Светозара Ђоровића. Бранко Ђопић је 1938. дао свој прилог часопису, приповијетку *Они који луџају*. Ова приповијетка одише карактеристикама социјалног реализма и пишчеве привржености завичају. Године 1940. објављена је приповијетка Алексе Микића *Туџачи*. Значајан допринос приповједачкој прози дао је и Звонимир Шубић који је исказао реалну и болну истину о тешком, мукотрпном животу малог босанског човјека. У ред најбољих приповједача старије генерације винула га је збирка приповједака *Фазлића џоџок*.

Љубав према селу, његовим односима и сукобима између сељака и чаршије, сељака и власти, па напосе и међусобних сукоба, у својим приповијеткама исказали су и Милан Бабић, Гојко Бановић, Душан Ђурановић, Миодраг Борисављевић, Милорад Гајић и др. У својим приповијеткама Загорац је вијерно осликао и буђење тешких радника и мученика од којих млади постају ватрени борци радничког покрета (приповијетка *Дужари*).

Загорчево приповједачко дјело се може мјерити са савременим приповједачима. Сагледавајући у цијелости приповијетке с мотивом села, може се рећи да оне губе на умјетничком зарад социјалног утиска. Са тог аспекта одишу једностраношћу. Ипак, морамо закључити да међу овим младим писцима има квалитета, али би их требало правилно разумјети. Тај мотив села у неким приповијеткама није довољно умјетнички уобличен, односно оне немају композицију и висок стилски квалитет, чиме, рецимо, обилују приповијетке Иве Андрића или Лазе Лазаревића. Ово нису особине ових писаца, али се те мањкавости надокнађују њиховом документарношћу. Можемо закључити да ови приповједачи у потпуности живе у свом времену. За своје нове садржаје прожете напредним ставовима исковали су нов литерарни израз.

Посебан значај у часопису имају чланци и есеји који третирају проблематику тадашње литературе уопште. Актуелност и вриједност већине ових чланака остала је неумањена до данас и корисна као значајан извор података за проучавање појединих писаца и њихових дијела. Међу посебне вриједне прилоге може се уврстити есеј Милана Будимира *Кочићев*

месијанизам у којем је освијетљен развој Кочићевог књижевног талента, од субјективног лиризма ка политичком борбеном дјеловању у улози народног трибуна. Есеј Васе Глушца *Пејтар Кочић и Павле Лајарић* оживљава период Кочићевих првих књижевних покушаја и утицаја Павла Лагарића на његово књижевно опредјељење.

Прилози Милана Карановића *Родителји Кочићеви и О сѝарини Кочићеве ѝородице*, значајан су прилог проучавања прилика у вријеме Кочићевог дјетињства и рада у вријеме анексионе кризе и његових напора на покретању часописа *Развиѝак*. Есеј Сретена Јакшића *Усѝомена Пејтра Кочића међу радницима* приказ је Кочићеве политичке борбе за национално и социјално ослобођење, као и његових веза с радничким покретом.

Чланак Косте Мајкића *Враѝимо се ѝаѝириотѝизму Пејтра Кочића* освјетљава Кочићев патриотизам, заснован на великој љубави према народу, уз оштру критику плаћеничког патриотизма, који се претворио у робу након стварања националне државе. Ови прилози нас подсећају на везаност наставка часописа за кочићевску традицију.

Есеј Гојка Бановића *Усѝомене Миле Бакуѝа* вриједан је прилог који омогућава упознавање живота, те приказивање значаја Миле Бакута у поезији Босанске Крајине.

Чланци Васе Глушца о Васи Кондићу доносе приказ приповједачке дјелатности Васе Кондића и прилика које му нису омогућиле да створи обимније радове и упозна савремене правце у књижевности. Прилози Звонимира Кулунѝића о Антуну Густаву Матошу освјетљавају живот и књижевни рад писца, уз анализу услова у којима је стварао своја књижевна дјела.

Анализирајући у цјелини прилоге из области књижевне критике може се са сигурношћу закључити да овај часопис није оптерећивао своје рубрике већим бројем безначајних приказа, те да је зависно од литерарне вриједности дјела посвећиван и одговарајући простор. Значајно је и то да је књижевна критика пратила и редовно доносила приказе о свим значајнијим публикацијама објављеним тада на територији Југославије.

Прикази о књигама нису били усмјерени само на књижевост, него су представљали публикације из различитих научних и друштвених области. Међу вриједне прилоге из области књижевне критике може се сврстати приказ Бранка Иванчевића о збирци *Осѝрво наше ѝјева* пјесника Иве Клачића Жица, у којем су свестрано анализирани језик и мотиви појединих пјесама; приказ Душице Кочић о Ђопићевој збирци приповједака *Под Грмечом*; Кулунѝићеви прикази Матошевог књижевног дјела и карактеристика Крлежине идејне оријентације и литерарних тежњи у приказу

његовог дјела *Европа данас*. Из пера истог критичара потичу исцрпни и врло стручни прикази Кикићевих приповједака *Провинција у њозадини* и романа *Хо-рук*, као и романа Хамзе Хуме *Зирада на рушевинама*.

Од приказа и есеја који се односе на књижевност других народа значајан је есеј о Д. С. Мержековском Стеве Јањића, у којем се анализира значај студија овог аутора о европској културној историји и његовом утицају на формирање књижевних праваца у руској књижевности. Затим можемо издвојити есеје Павла Лагарића о Гогољу и Чехову, Роберту Бернсу, Јанс Петеру Јакобсону и значају њихових романа.

Веома важан елеменат који је условио покретање и идејно усмјерење *Развиџка* био је константно праћење живота, рада и културних дјелатности, те просвјетивања становништва Босанске Крајине.

Развитак 1972-1975

Књижевна заједница „Петар Кочић” из Београда 1972, у настојањима да освјежи успомену на Петра Кочића и да врати сјећање на књижевно-културни часопис *Развиџак*, ослањајући се на Кочићев *Развиџак* из 1910. покреће поново нову серију, „часописа за књижевност, културу, уметност и науку”. Редакцију су сачињавали: Божо Булатовић, Момчило Ђерковић, Теодор Опалић, Лазар Радовановић и Никола Стијепчевић. Одговорни уредник био је Божо Булатовић до броја 8–9, 1974, када уредништво преузима Момчило Ђерковић. Редакцију сачињавају: Момчило Ђерковић, Тодор Опалић, Никола Стијепчевић и Лазар Радовановић.

Први уредник нове серије Божо Булатовић рођен је 6. јануара 1927. У Мојковцу, а умро 12. августа 2009. у Подгорици. Био је пјесник, приповједач, романсијер, књижевни критичар, антологичар, драматург, позоришни коментатор, преводилац, културолог и уредник. Потиче из угледне црногорске и партизанске породице, а и сам је учесник Другог свјетског рата као партизан. Завршио је Филозофски факултет у Београду 1952. године. Био је гимназијски професор на Цетињу и у Беранама. Уређивао је часописе *Сусрећи*, *Развиџак*, *Годишњак Иванградске гимназије*. Касније је био уредник у редакцијама *Борца*, *Побједе*, *Борбе*, *Светла*. Једно вријеме је био сарадник истовремено у десетак часописа. Прозу је почео писати још као средњошколац 1947. У књижевној периодици објавио је велики број приповиједака, есеја, драма, те стотине позоришних и књижевних критика и полемика.

Први број нове серије изашао је 1. маја 1972. године. Од тада па до децембра 1975. *Развитак* је излазио у мјесечним и двомјесечним свескама у обиму од шест штампаних табака.

Часопис је штампан у Штампарии Руско слово, у Руском Крстуру.

На првој страни бр. 1, год. 1, из 1972. године редакција је објавила сљедећи текст који носи симболичан назив *Јеретици или сањари*:

„Припадамо удружењима, – а оснивамо књижевно друштво!

Сарађујемо са постојећим, – а покрећемо још један књижевни часопис!

Клијенти смо издавачких кућа, – а издајемо књиге! `Чрезвичайни сврабеж књигопечатанија`? – Јеретици или сањари?

Не планирамо рушење старих, нити саздавање нових естетских норми. То остављамо другима. Ми, једноставно отварамо још једна врата.

За књигу чији квалитет гарантује писац, а не књиговезац.

Први број часописа *РАЗВИТАК* отвара прву страницу своје прве свеске у новој серији. Основао га је 1910. године Петар Кочић, а сада га обнавља КЊИЖЕВНА ЗАЈЕДНИЦА `ПЕТАР КОЧИЋ`.

Остало се налази између корица.”

Преглед бројева по годиштима:

Год. I (1972), бр. 1, 3–4, 4–5, 6, 7–8;

Год. II (1973), бр. 1–2, 3–5, 6–9, 10, 11–12;

Год. III (1974), бр. 1–2, 3, 4, 5, 6, 7;

Год. IV (1975), бр. 1, 2–3, 4–5, 6–7, 8–9;

Год. I (1999), бр. 1.

Потребно је нагласити да има грешака у нумерацији, па се неки бројеви приликом двоброја подударaju. Аутор је користио у библиографији бројне ознаке које су наведене на обрађиваној публикацији.

Што се тиче концепције часописа, био је диференциран на повремене и сталне рубрике. Иако представља наставак и у вези је с Кочићевим „Развитком“, ипак не доноси рубрике које су имала претходна годишта, а ни такву структуру нити идеју. Није намијењен приказу политичких питања, није намијењен друштвеним односима, развоју пољопривреде, географским и историјским истраживањима, медицини; имао је образовни карактер, и прије свега био је културни часопис, који се бавио лијепог књижевношћу, књижевним приказима и освртима, књижевном критиком. Дакле, свеобухватност тема у „Развитку“ до 1941. све се више сужавала да би овај из периода 1972-1975, био скоро потпуно уско профилисан. Иако је био насловљен као часопис за књижевност, културу, науку и умјетност,

ипак се највише бавио књижевношћу и такав тренд задржао до престанка излажења. Рубрике које је обухватао су: „Нова имена“, „Нове странице“, „Поезија без граница“, „Књига о књизи“, „Библиографија“, „Дневник критичара“, „Реч и време“ и „Истраживања“.

Развитак 1999

Водећи се мотивима својих претходника, те геслом „Да наставимо“, познати кочићолог Миодраг М. Вулин, 1999. године, поново покреће часопис *Развићак*. Вјероватно не знајући да га је и Књижевна заједница „Петар Кочић“ у Београду 1972. већ покретала, у *Уводној ријечи* он наводи: „*Развићак* је поново, по трећи пут, пред нама (...) *Развићак* се у нашем граду појављује по трећи пут са жељом да успостави континуитет кочићевске традиције и због чврстог уверења да је оставио неизбрисив траг на овим нашим просторима, па и шире, чиме је обележио стазу „Књижевној Крајини“ бана Светислава – Тисе Милосављевића и сенатора др Васе Глушца (1931–1932), обновљеном имењаку (1935–1941), као и „Коријену“ и „Путевима“ у другој половини нашега века. Уредништво ће настојати да часопис настави развитак нашег свеукупног друштвеног стваралаштва и допринесе осветљавању српске културе и националне прошлости.“

Уредник нам јасно указује на идеје и циљеве које је имао покрећући поново *Развићак*, те зашто је био тако важан, да би заслужио поново покретање. Међутим, уредник није имао намјеру да његова судбина буде запечаћена изласком само овог, једног броја.

Обимом од 183 стр. и велиином од 21 см, број је био одлично конципиран. Јасно подијељен на рубрике, доносио је квалитетне научне текстове, критичке огледе и приказе. На почетку редакција даје пригодан текст *Мост на жейи* из кога издвајамо:

„Нећемо овдје, у овој здравици, на овом пријему који *РАЗВИТАК* приређује Иву Андрићу, о она два славна и трајна моста што Жепу и Дрину, времена и људе, вјере и намјере, премостише и премошћавају.

Сав Андрић је једно велико и тврдозидно мостовље, чији лукови стоје изнад времена и простора, а стубови су у тлу, минулом и садашњем. Мостовље мало и велико, које води од далеке прошлости у садашњост, а сеже ка будућности... Тако је неимарство овог писца постало неимарство трију наших генерација – минуле, садашње и оне која ће нас наслиједити.“

Закључак

Часопис *Развиџак*, у више наврата покретан, тешком муком и преданим радом, плод је и средство остварења циљева нашег Петра Кочића „барда револуције”, како су га називали. Кроз све периоде излажења значајна обавјештења о „свјетској култури” *Развиџак* није дао, али је зато дао многе прилоге значајне за упознавање народног живота и историје овог краја, приказе културних дешавања, научне прилоге, политичке приказе, што га сврстава у оне судионике који су били значајни у свом времену и који су веома значајни у садашњости као вијерна историјска слика о нама, а ради проучавања наше културне историјске прошлости.

У турбулентном историјском периоду, периоду аустроугарске анексије Босне часопис је одиграо значајну културну, историјску и политичку улогу, и послужио је као инструмент за постизање јединственог циља ондашњег грађанства и сељаштва, а тај циљ је очување отаџбине, што је свакако и безвремени циљ једног народа.

Излажење оваквог, невеликог обимом, али итекако значајног часописа, даје нам увид у једно вријеме које је остало иза нас, и које је поставило чврсте темеље нашег даљег културног развоја и напретка. Ослањајући се на овакве радове и оваква разматрања у могућности смо да расвијетлимо цјелокупан пријашњи културни рад и развитак нашег народа, те имамо прилику да кроз призму прошлости јасније сагледамо садашњост и будућност.

Стога би требало истраживати нашу периодику, дајући јој посебно мјесто и значај.

Literatura:

1. Milanović, Branko. „Književna nastojanja u Banjoj Luci između dva rata”. U *Banja Luka u novijoj istoriji (1978–1945): zbornik radova s naučnog skupa održanog u Banjoj Luci od 18. go 20. novembra 1976. godine*, 550–559. Sarajevo: Institut za istoriju, 1976.
2. *Razvitak* god. 1, br. 1 (1910) (na ćirilici).
3. *Razvitak* god. 2, br. 1 (1935) – god. 2, br. 8 (1941) (na ćirilici).
4. *Razvitak* god. 1, br. 1 (1972) – god. 4, br. 8/9 (1975) (na ćirilici).
5. *Razvitak* god. 1, br. 1 (1999) (na ćirilici).
6. Stojnić, Bojan. *Štampa i štamparije u Banjaluci (do 1941)*. Banjaluka: Udruženje arhivskih radnika Republike Srpske, 2006 (na ćirilici).

Slavica Gostimirović

Doboj Public Library

slavicagostimirovic@gmail.com

RAZVITAK, JOURNAL OF LITERATURE AND CULTURE

Abstract: The basis for launching the journal *Razvitak* (Development) was the historical and cultural situation at that time in Bosnia and Herzegovina and Bosanska Krajina. The entire period of publication of the journal of literature and culture *Razvitak* is divided into four periods, with a large time distance (1910, 1935-1941, 1972-1975, 1999). This paper intends to give a modest contribution to the development of science and the preservation of Serbian periodicals, to show its importance in the spread of literacy, culture, and the preservation of cultural tradition, all thanks to the enthusiasts who unselfishly worked on the foundation of our cultural identity.

Keywords: journal *Razvitak*, Petar Kočić, Bosanska Krajina, annexation of Bosnia, Mlada Bosna (Young Bosnia), Branko Ćubrilović, Jovo Zubović, Božo Bulatović, Miodrag M. Vulin.

Примљено: 6. августа 2018.

Исправке: 3. септембра 2018.

Прихваћено: 17. септембра 2018.

Владимир Јерковић

Сомбор

vladimirjerkovic@yahoo.com

ПЕРИОДИКА НА БУЊЕВАЧКОМ ЈЕЗИКУ У СОМБОРУ 1882–1944

Сажетак: Овај рад представља покушај сажетог систематичног приказа штампе на буњевачком језику која је или излазила у Сомбору или је одређени период, као што је то случај са листом *Невен*, Сомбор био место излажења. Рад представља варијанту објективног документовања, један покушај осврта, сачињен, како од сегмената садржаја сваког од приказаних листова, тако и сижеа, карактеристичних одредница, које се односе на пет листова који су важан сегмент буњевачке грађанске културне баштине. Једна специфична, недовољно актуелизована књижевна појава штампе на буњевачком језику овде јесте централна тема која омогућава непосредан увид и у изабране аутентичне пасусе новина које су историјско сведочанство активности буњевачког грађанског слоја у циљу очувања свог националног идентитета на територији Града Сомбора, или још шире, на подручју Бачке. У Сомбору је излазило пет листова у периоду 1882–1944: *Буњевац: листи обће наобразбе и најридика*, *Невен: забавни и јоучни мисечник*, *Војводина: јолићички листи Буњевачко-шокачке сѣранке*, *Даница: независни информативни листи* и *Наше новине: јолићички, јосјодарски и друшћивени листи*.

Кључне речи: периодика, буњевачки језик, Сомбор, Буњевци, књижевност, политика.

Увод

Након стицања Повеље елибертације¹ 1749. године развој Сомбора, као града, постаје убрзан, планиран и град постепено израста у све већи центар све ширег подручја, односно с временом постаје и административно, образовно, културно и верско средиште бачких Срба и Буњеваца. С

¹ Више о томе видети у: Милош Петровић и Владимир Јерковић, *Алтернатива-Повеља-Стајуи: нормативни актии сомборске локлане самоуправе у јериоду 1749–1918* (Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички”, 2016).

временом, мада веома рапидно, Сомбор израста у значајан трговачки центар, отварају се прве школе и здравствене установе и долази до повећања броја становника. Године 1802. град и формално постаје седиште Бачкободрошке жупаније и преузима функцију административног и културног центра овог дела Хабзбуршке монархије. Стварају се услови за културну и образовну делатност.

Године 1850. Карло Битерман (Bittermann) отвара прву штампарију и утире пут развоју штампарства у Сомбору. Петнаест година касније, 1865, појављује се и прва штампана периодика. У време појаве првог листа у Сомбору овај део Бачке припадао је Хабзбуршкој монархији која је, ускоро, 1867. године трансформисана у двојну, Аустроугарску монархију. Војводина (јужна Угарска) потпада под директну управу Угарске, а слободни краљевски градови, какав је био и Сомбор, имали су аутономију. Ипак, општи развој културно-просветног живота половином XIX века био је условљен политиком Аустроугарске. У вишенационалној средини, у време испољавања национализма и развоја грађанских националних политичких партија, сваки народ је настојао да има штампу на свом језику, што у датим историјским околностима није увек био лак задатак.²

Периодика у Сомбору објављивана је на српском, мађарском, немачком и буњевачком језику. Штампа је била разноврсна, од политичко-информативних листова, гласила политичких странака до специјализоване штампе са историјским, економским, пољопривредним, верским и књижевним садржајем.

У зборнику радова *Историја Сомбора – град кроз векове*, који су приредили др Милош Петровић и др Владимир Јерковић, др Каталин Каић појашава базу, стварање услова за настанак и јачање штампе у грађанском Сомбору друге половине деветнаестог века. Професорица Каић пише да је привредна експанзија после 1867. године подстакла културне захтеве варошана, пружила почетне замахе, те активирала нарасле интелектуалне потенцијале. Као резултат тога, осамдесетих година деветнаестог века основано је неколико културних институција којима је Сомбор успео да пробије баријере провинцијализма, истакла је др Каић. „Снажнији кораци у културном животу чињени су, углавном, упоредо са савременим тенденцијама, мада су некад потези вучени и са закашњењем, али су и закаснеле

² Више о томе видети у: Наташа Плавшић и Горана Копоран, *150 година сомборске периодике*, каталог изложбе (Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички”, 2016).

иницијативе, гледано из ове временске перспективе, дале допринос стварању културног миљеа града.”³

Из свега до сада наведеног, свакако у кратким цртама, произлази један специфични миље сомборски, при којем се појављују и смењују различите новине, листови и часописи, међу којима се издвајају и листови на буњевачком језику, који се налазе у фонду периодике у Градској библиотеци „Карло Бијелички” у Сомбору, у фонду Библиотеке Матице српске и Народне библиотеке Србије. Учинити доступним библиотечку грађу, у овом случају периодична издања, представља важан задатак сваке средине, уколико озбиљно сагледава сопствену прошлост и жели црпити конкретне изворе. Наиме, уз виталне институционалне партнере и уз подршку оснивача Града Сомбора, сомборској библиотеци дато је централно место, по међународним пројектним стандардима, за прикупљање великог броја дигитализованих објеката и изградњу дигиталних збирки. Одабрану грађу библиотека представља у оквиру портала Дигитална библиотека Србије, кроз пројекат Дигитални Сомбор и партнерске дигиталне пројекте. У припреми, дигитализацији и архивирању грађе, уз библиотекаре учествују бројни стручни сарадници ангажовани по програмима и разноврсним пројектима, док је евидентан и мерљив број дигитализованих јединица, унесених метаподатака, као и урађених библиографија периодике. Имајући у виду континуираност пројекта Дигитални Сомбор сведоци смо рада и обраде периодичних издања која су излазила у Сомбору, од чега је велики број постављен на сервер библиотеке и онлајн је доступан свим корисницима, без надоканде или ограничења. У саставу стално развијајуће и растуће Дигиталне збирке⁴ на сајту Градске библиотеке „Карло Бијелички” у Сомбору налазе се, када говоримо о штампи на буњевачком језику, сви дигитализовани бројеви листа *Наше новине*, о којем ће читалац, између осталог, бити у прилици да сазна у тексту који следи.

Свако прелиставање периодике поучи читаоца, пружи одређена сазнања, али и изнова потврђује улогу коју је Град Сомбор имао у XIX веку, а када је реч о периодици на српском језику, али и на језицима других народа, која је читана надалеко, а представљала је пионирске подухвате великих ентузијаста и племенитих раванградских појединаца који су овај град учинили великим и значајним, превасходно за српски народ. И заиста, Сомбор у једном периоду представља не само центар образовања за учитеље на

³ Више о томе видети у: Милош Петровић и Владимир Јерковић, *Историја Сомбора – траг кроз векове* (Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелички”, 2018), 440.

⁴ Дигитална збирка је доступна на http://www.biblioso.org.rs/digitalna_zbirka.php?lng=ci.

српском језику, него и центар културе и средину из које израстају многи од великана српских, заслужних за установљење првих модерних националних институција, које су се низале у Кнежевини, а потом и Краљевини Србији. Тај контакт, тај рад и то прегалаштво, не само да је видљиво кроз залагање Сомбораца⁵ у бројним задацима оснивања најважнијих установа попут Матице српске, Друштва српске словесности, високих школа/факултета, министарстава итд., него је још упадљивији управо штампани медиј, који сведочи о доприносима Сомбораца, медиј путем којег су издавачи досезали до читалаца у свим крајевима Балкана насељених Србима. У тим и таквим околностима, вековно везан за Србе, буњевачки народ је у слози са српским на овим поднебљима упоредо заживео и опстојавао све до пред крај Другог светског рата, када је једном декларацијом⁶ укинута право, односно могућност самоодређења и изјашњавања према националности Буњеваца и Шокаца, као засебног и својственог народа са правом самоопредељења, односно када је кроатизација ових народа и системски била настављена, овога пута од стране политичких актера тога времена, а у новононасталој Федеративној Народној Републици Југославији.⁷ Па, ипак, сведоци смо да су обичаји, култура и језик сачувани, те да смо сада управо у времену пролиферације, можда боље речено поновне актуелизације буњевачке националности и то најинтензивније, готово искључиво, у оквирима Републике Србије, ако поредимо са државама околним, у региону, у којима је овај народ, такође, вековима настањен.

Разноврсност сомборске периодике, живуће и трајуће већ век и по, указује на значај града као центра из којег је ширена писменост, за Србе веома је важно да је чувано ћирилично писмо, али и негован буњевачки језик, вршено образовање и информисање читалаца на толико различитих начина и толико разнородних тематских области, међу којима издвајамо пет листова на буњевачком језику, који су излазили у Сомбору као штампана издања. Треба навести и то да овај рад јесте скраћена и преправљена још необјављена књига која садржи и фототипске прилоге и прегрш чланака а замишљена је као спомен-издање листова који су излазили у Сомбору а

⁵ Више о томе видети у: Стеван Васиљевић, *Знамениџи Сомборци* (Нови Сад: Славија, 1989).

⁶ Реч је о декларацији Главног народноослободилачког одбора Војводине, одељења за унутрашње послове, број 1040/1945 од 14. 5. 1945. г. донете у Новом Саду у којој је, између осталог, наређено издавање нових легитимација за Буњевце и Шокеце у којима се у одељку за националност употребљава реч *хрвајска*.

⁷ Више о томе видети: <https://www.subotica.com/vesti/bunjevacki-savet-trazi-donosenje-deklaracije-o-ponistavanju-akta-nasilne-asimilacije-bunjevaca-id31962.html>.

намењени су Буњевцима и Шкоцима. Циљ сачињавања оваквог рада јесте покушај сакривања од заборава и овог дела завичајне прошлости нарочито важне за буњевачки живаљ настањен у Аустроугарској монархији, потом у Краљевини Југославији, у оквирима којих држава је Буњевачко-шокачка популација водила једну врло артикулисану, непрекидну и неуморну борбу за очување језика, културе, писма и националног идентитета. У тој борби, тим стремљењима очувања дуга према прецима, незаобилазну улогу имала је штампа, попут листова који су сабрани у овом издању, у којима су на свом матерњем језику Буњевци могли бити информисани, учити и сазнавати о много чему, али опет нечему толико карактеристичном за војвођанско поднебље, у разноврсним чланцима и календарима⁸ који су дефинитивно били заступљени у пет различитих и разновремених штампаних периодичних издања за која имамо сазнања и материјалне доказе да су излазила у Сомбору у периоду 1882–1944. г.

О периодици на буњевачком језику објављиваној у Сомбору

У току маја месеца 2018. године у организацији Регионалне канцеларије Националног савета буњевачке националне мањине у Сомбору и Центра за културу Буњеваца из Суботице, у свечаној жупанијској сали одржана је јединствена трибина под називом „Три и по века буњевачке писмености у Сомбору и Бачкој”. О најстаријим траговима писмености сомборских и бачких Буњеваца, од рукописа и првих штампаних књига, до буњевачке периодике, излагали су Милан Степановић, публициста и завичајни историчар, Невенка Башић Палковић, библиотекар саветник и кустос из Суботице и др Владимир Јерковић, филолог. Овим предавањем је обележена 350-та годишњица од најстаријих трагова буњевачке писмености у сомборској вароши, али и на целом простору Бачке, и 150-та годишњица од зачетка буњевачке периодике. Прва два говорника, веома подробно и исцрпно упознати са тематиком, покушали су да одреде који су то први писани документи на говору буњевачком и када се појављују. О писаној речи на језику Буњеваца, на просторима данашње Војводине, нешто више о записима на буњевачком језику, могло се чути од уважених

⁸ Више о календарима на буњевачком језику уопште, видети у радовима Невенке Башић Палковић, док конкретно, везано за Сомбор, видети у Буњевачким новинама у броју 154 из априла 2018. г. на странама 24–25 на којима Милан Степановић пише о улози сомборског буњевачко-шокачког календара за 1882. г. у буђењу националне свести.

говорника а више пута се прича о сомборској штампи намењеној буњевачкој популацији враћала почецима исте, која је опет, понајвише била заступљена у Суботици, као својеврсном центру бачких Буњеваца. Објављивање првога броја *Буњевачких и шокачких новина* 1870, које је покренуо бискуп Иван Антуновић, представља зачетак штампе на икавици у Јужним крајевима, како су Мађари називали ове просторе. Па ипак, важно је истаћи да је поменути лист излазио у Калочи, данас у Републици Мађарској, дакле месту у којем је излазила и *Буњевачка вила*, од 1873. као самостална новина под уредништвом Блажа Модрошића. С обзиром на то да је овде у фокусу историја Града Сомбора, овај рад представља остварење намере сведочанства о периодици, дакле штампи, која је излазила у Сомбору, а на буњевачком језику, у обиму довољноме и примереноме да читалац буде упознат са тематиком, све у складу са оним што смо истражили, односно били у могућности да то учинимо, срећом, при очуваним и евидентираним доступним изворима.

Оно најуопштеније што се може рећи јесте да су на буњевачком језику штампана гласила махом политичке садржине, међутим, значајна су због других, разнородних прилога и понајпре су значајна јер су писана према матерњем говору Буњеваца, те стога представљају сведочанство о једној специфичној националној култури. Наиме, управо штампана периодика и јесте један део културне баштине Буњеваца и представља, свакако, један од темеља националног идентитета овога народа.

Важно је напоменути да је приређивач имао непосредан увид у примарне изворе, те да је из тих и таквих материјала за изучавање, односно сачуваних примерака листова, али и дигитализованог садржаја, сачинио овај језгровити преглед историјата и садржаја штампе о којој је реч.

Буњевац: лист обће наобразбе и напридка

Испрва се појавио општеобразовни недељник под називом *Буњевац: лист обће наобразбе и напридка* 1882. год., док је година престанка излажења непозната, барем према нашим сазнањима али и према списима г. Радивоја Стоканова који је провео читав радни век при завичајном одељењу сомборске библиотеке. Излазио је пред читаоце сваког петка а доносио је обраћање уредника, дописе, осврте и књижевне прилоге редовно, затим путописе, корисне савете из виноградарства, пчеларства, пољипривреде. Веома упечатљиво је, да су се на страницама овог недељника могле пронаћи веома често препоруке за образовање и васпитање младих. Овде

издвајамо део чланка из трећег броја, са прве стране, из наставка рубрике *О одјојивању*:

„...Шта вам вриди сад, што вам је ђак научио природопис, словницу, догодовштину итд., кад није научио законе кршћанске, у којима би – међу другим – и то научио био: Поштуј отца и матер!

Научио вам ђак по свитовним обичају: да новац, богатство управља свит (*Geld regiert die Welt*) заото у родитељима воли богатство, и извано их штуче, док му добро своје не припишу – а осим тога су родитељи досадни.”

Дакле, лист Буњевац личи донекле, узето према одређеним садржајним сегментима на *Домаћи листи*, који је такође излазио у Сомбору, и доносио је сличне прилоге, али нешто кохерентније него недељник *Буњевац*. Наиме, лист је декларативно био усмерен ка општем образовању, обавештавању и напретку, како је наведено. Уредник је био Иван Батори, штампан је код Фердинанда Битермана у Сомбору, формат листа је био 28 са 39,3 цм, на 4 стране, и мада није познато када је престао са излажењем, претпостављамо да није излазио ни пуну годину, иако може бити случај да негде при другим фондовима ван сомборског одељења периодике има других бројева, што је мало вероватно. Као сарадник, при дну завршног ступца свакога броја, наведен је Иван Палић. У овом гласилу могли су бити прочитани спомени за преминуле знамените особе, али, назовимо то, и лирским некролозима попут оних стихова, међу којима можемо издвојити песму *Ойрашићање на смрти*, коју је написао Отац Роберт Каук, а пева о суочавању са смрћу. Међутим, за потребе овога рада ипак неће бити места и за саме цитате и одломке.

Редовне рубрике у листу *Буњевац* носиле су називе: *Стиаровина*, *Изјављење*, *Свашишце*, *Кришика* и *кришичари*, *Кадјод* и *сад*, *О Одјојивању* и то су оне рубрике за које је јасно да су биле присутне у свим доступним бројевима. Без обзира што овај лист није потрајао, остао је забележен као најстарије штампано гласило Буњеваца које је излазило у Сомбору.

Невен: забавни и поучни мисечник

Наредни лист је лист дугога века трајања, *Невен: буњевачко-шокачки листи*, који је излазио у једном периоду и у Сомбору, пре тога у Баји, а после сомборског периода у Суботици. Од 1884. испрва је под уредништвом Мије Мандића, да би се у току дугог низа година мењали уредници. Лист, под тим називом, излазио је, уз прекиде, све до 1940. године. Неко време *Невен: буњевачко-шокачки листи* био је дневни лист, али био је и месечник,

политичке оријентације су варирале, садржај и рубрике се мењале као и сам изглед новина. У време излагања у Сомбору штампан је у Брзотиску Мужика и Партлића у Сомбору, и то за прво годиште на 192 стране, али тек од бр. 7–12, затим у другом годишту 1885. године од бр. 1–12. Наредно, треће годиште, такође је у потпуности штампано у Сомбору у истој штампарији, да би пре пресељења за Суботицу у четвртој години, према томе већ 1887, у Сомбору били одштампани бројеви 1–5.

Занимљиви тесктови су нашли места у *Невену*. Овде издвајамо одломак прилога *Штојод о ракији*, који је написао фратар чији су иницијали били С. М.-ћ, и који започиње краћим стихом:

„Није добро њији ракију
Од ње људи рано мрију
Лији суши, зими јуши
Паметиан се њом неслужу.

Крунослав.

У предзадњем броју нашег *мезимчеџа* спомену штовани писац С-у свом *Шокачком џисму Невена* онај отров, који већ по више столића грозовито тресе нашим народом, а тај се, без двојбе, отровна капљица, или правим именом ракија називље. – Да већма подкрипим основу г. писца С..., а и властитој жељи задовољим, одлучио сам губимцем ракије свеобће одкрити мане тога пића и тиме, по могућности доказати, да ракија трује живот, и приправља човику рану смрт. У ту сврху подлогом ми служи књижица, немачкога писца, Албана Штолца, кој нас обће позивља, да чешће држимо *лов на џијанце*.”

И мада дуговечан и значајан, те повезан и уврштен и у сомборску периодику, лист је излазио најдужи период у Суботици. У првом броју који је изашао у Сомбору уредник Мијо Мандић у броју 7, на насловној страни текстом *Друјо џолујодишије* обраћа се читаоцима речима:

„Овим бројем настаје друго полугодиште нашег мезимчета *Невена*.

Околности су нам се тако проминуле, да се је *Невен* из Баје, под пријазније поднебље – у Зомбор примистити морао. Хвала Богу на милости, да смо и ову промину без икакве веће неприлике учинити могли. А ово само користити може *Невену*.

Пол године је истом ево, одкада смо – из родо, – и домољубне љубави – овај мисичник и покренули. Доста кратак вик, дакако, на пољу књижевном, ал довољан на то: да велику потребићу овога мисечника још већма упознамо.”

Невен је био, по скромном мишљену приређивача овог приказа, најцеловитији, најсврсисходнији и најбоље арикулисан, свакако најдуготечнији лист на језику Буњеваца, за који знамо са потпуном сигурношћу да је излазио у Граду Сомбору. Ова тврдња ни у чему не умањује претходећи или долазеће листове о којима пишемо, али стоји као констатација на здраворазумским основама, поткрепљена евидентним чињеницама. *Невен* је садржавао бројне књижевне прилоге међу којима вреди поменути песму из прве године са 99. стране, коју је потписао П. Р. К. под називом *У њољу*.⁹

Војводина: политички лист Буњевачко-шокачке странке

Након *Невена* уследила је прилична пауза када је реч о сомборској буњевачкој штампи и објављивању. За време Краљевине Југославије 1927. г. излази недељник *Војводина*, чији је и власник и главни уредник био Ернест Бошњак. Војводина је била политички лист ондашње Буњевачко-шокачке странке.

Приликом посете књижњичара из Националне и свеучилишне књижнице у Загребу 2015. године сомборској библиотеци, посредством колега из Суботице, успели смо обезбедити сва доступна дигитализована издања, дакле дигитализоване бројеве ових новина, које се од тада чувају и при Завичајном одељењу сомборске библиотеке.

У првом броју уредник Ернест Бошњак наводи разлоге покретања новина:

„Под овим насловом, на молбу и захтив наших пријатеља и знацаца покренули смо лист Буњевачке и Шокачке Странке у Сомбору.

Ова Буњевачка и Шокачка Странка је она странка, која хоће да уз помоћ Божју води такву политику, која нас Буњеваца-Шокаца и осталих народности у Војводини може сигурно и без потреса водити у бољу и срићнију будућност.

Она је основана још године 1919. Програм јој је стари: равноправност и слобода у свим гранама државног живота.

Нарочито тражи да су сви држављани прид законом једнаки без вире и народности.”

Када говоримо о листу *Војводина*, морамо истаћи да је то лист који садржи текстове пропагандне садржине, али и да се у, рецимо, једној ру-

⁹ Када буде објављена књига о буњевачкој периодици у њој ће се наћи и ова песма као и други бројни књижевни прилози.

брици, названој *Којешџа*, јављају кратке приче, писма читалаца, вести различне, и оно што можемо разумети као некакву локалну хронику. Па, ипак, пре свега ове новине служиле су информисању о политичким догађајима, изборним радњама, извештајима са скуштинских седница, различитих скупова и конференција, објављиване су тржишне цене производа итд. У *Војводини* се оглашавало, лист је доносио новости из привреде и економије и, наравно, временску прогнозу. Приметно је да су многи од текстова преведени на мађарски језик, односно део сваког броја јесте на мађарском језику. Готово да је лист у потпуности двојезичан од првог до последњег објављеног броја, али морамо приметити да нису сви чланци превођени на мађарски језик. У броју од 14. 8. 1927. на страни 4 налази се песма *Војвођанима!*, односно политичка парола у рими, написана од стране Јозе Новоселца из Барање. Управо овакав један пример одлично илуструје политичку оријентацију листа.

Памфлети, програми странке, листе кандидата, агитација, вести о активности Хрватске сељачке странке, предизборна кампања јесу одреднице које овај лист чине пропагандним медијем Буњевачко-шокачке странке, а кулминацију свега објављиваног понајвише илуструје парола у каснијим бројевима листа:

„Који љуби војвођанску Аутономију нека гласа у девету кутију.”

Даница: независни информативни лист

Потом, доласком тридесетих година двадесетог века, а онда и ратних година, мислимо на Други светски рат, штампа у Сомбору не замире, па ни на буњевачком језику, и ту се појављују *Наше новине*, као својеврсни куриозитет, верујемо садржајем занимљив за проучавање историчарима. (Истоименог наслова тридесет и више година раније излази недељни лист у Суботици, те ова два листа никако не треба мешати.)

Уредник Грго Вуковић, родом из Чонопље, раније је, још као члан ХСС (Хрватске сељачке странке) и Војвођанског покрета, прво писао за *Даницу: независни информативни лист*, а потом од броја 4 и уређивао лист, који је излазио 1934, у време Шестојануарске диктатуре у Сомбору, од 1. фебруара до 31. августа те године. *Даница: независни информативни лист* био је у власништву Стипана Дујмовића, излазио је у формату од 46 цм, једном недељно и то четвртком. Како се наводи у самом листу, циљ објављивања је било национално и културно просвећивање Буњеваца и Шокаца. У Народној библиотеци Србије налазе се сви бројеви, у фонду

периодике, уведени су у систем COBISS и чекају заинтересованог истраживача да их прочита, сачини приказ и евентуално библиографију. Уосталом, свако истраживање периодике јесте плодотворно, иако веома захтевно, како због теже приступачности изворима, тако и често због делимично сачуваних извора, а овде имамо још један, слабо истражен, материјални доказ постојања штампаног медија на буњевачком језику.

У првом броју на страни 3 *Даница* доноси списак нових чланова Владе Краљевине Југославије, стубац у којем се наводе подаци у вези са подизањем модерне градске болнице у Сомбору, али и причу *Ойклада*, аутора потписаног иницијалима Б. М.ић у рубрици *Прича Данице*. На првој, насловној, страни првог броја уредништво се обраћа читаоцима наводећи поводе, разлоге и мотиве за покретање листа, као и тенденције ка којима је овај лист оријентисан, а о чему сведочи и наредни одломак:

„Имали смо листова можда и више него што нам је трибало, али су ти листови били већином у служи разних политичких партија, који нису водили рачуна о културним, просвитним и економским потребама Буњеваца и Шокаца, нису имали за циљ да буду тумачи наших жеља и осићаја, нису настојавали, да међу нама шире националну свист и културу, већ су једино излазили ради тога, да својим господарима врбују гласаче.”

Унутар нашироко познатог сомборског венца у Париској улици на броју 7, налазило се уредништво и администрација и то је била адреса на коју су се могли одазвати писаним путем, или лично, сви они које уредништво јавно позива на сарадњу како би помогли у представљеном науму. Страна са огласима и објавама продаваца, трговаца и занатлија је редовна, а чини се да је у позиву на претплату за лист постојао и одређен попуст на пружане услуге и робу. Цена годишње претплате је била 52 динара, док је поједначни број коштао 1 динар. Из овога можемо претпоставити да је планирано да лист траје дуже. Међутим, јасно је утврђено да је последњи број изашао августа исте 1934. године, када се појављује и први број листа *Даница*.

Када је реч о садржају, морамо споменути рубрику *Разне висти са свих страна* која је обиловала кратким информативним новинским чланцима са разним новостима из света. Нећемо заборавити ни то да је уредништво штампало вести које су се тицале ширег подручја, на којем живи буњевачка и шокачка популација, о чему нам говори, као пример, вест о *Борби око електиричне струге у Бајмоку* или стубац о *Раду сомборске Пољопривредне берзе у йрошлој йодини* итд. Овај лист кратко је трајао, више од деценије је протекло до наредне појаве једног листа који се обраћао Буњевцима и Шокцима.

Наше новине: политички, господарски и друштвени лист

Током окупације Бачке од стране мађарских фашистичких трупа поменути Грго Вуковић уређивао је *Наше новине: њолийички, њривредни и друшћивени листи*, који је излазио у Сомбору од 2. априла 1943. до 6. октобра 1944. године. Издавач и одговорни уредник овог листа био је адвокат и народни заступник у будимпештанском парламенту. Лист је био штампан латиницом, у ротационој штампарији Јосипа Бошњака на истој адреси где се налазило и уредништво, и био је намењен Буњевцима и Шокцима. Имао је тираж од 5.000 примерака. Штампан је на осам страна и садржавао је илустрације.

На страницама је доносио сталне рубрике: *Преїлед вањске ситјуације, Полийичке висџи, Госїодарсїво, Сїорїи...* У сваком броју поред рубрике *Занимљивосїи* доносио је прозне и лирске текстове, стално позивајући на сарадњу младе таленте. Од сталних сарадника треба споменути Антуна Карагића, Магију Колара, Ивана Димића, Петра Царева, једног од уредника листа и Ивана Мироницког. Грго Вуковић је у уводнику првог броја између осталог написао:

„Покретајући овај лист, дајемо му наслов *Наше новине* са искреном жељом, да то буду одиста наше новине са надом и увирењем да ће *Наше новине* бити новине свију нас и за све нас, који припадамо буњевачком и шокачком пуку...”

Поред пропагандне црте која готово у потпуности обележава *Наше новине*, као лист подржан од стране мађарских окупационих власти, овај лист заиста јесте садржавао и бројне друге прилоге, чак и књижевне сегменте, те га овом приликом само и помињемо, без навођења кључних индикација и ипак главних обележја листа који излази у ратно доба и представља надасве још један алат у служби фашистичких савезника у Бачкој. Међутим, поред целокупне посвећености листа актуелностима, ратним дешавањима, политици, преношењу наредби и обавештења окупационих власти, у њему су место нашле и песме,¹⁰ кратке приче, одломци, разни савети, чак и басне.

¹⁰ У броју од 16. 4. 1943. на страни 8 објављена је песма детета, Марије Вујковић-Ломић, *Пролићу се веселимо!*, за коју уредник испод стихова песме наводи да је салашарско дете из околине Суботице, које је радост пронашло у природи након пресељења породице у град, те је жал за природом потакнула младу Буњевку да пева стихове.

Рубрике *Прича наших новина*, *Роман наших новина*, забавне рубрике, бајке за најмлађе или текстови из научних области попут онога о Рентеновом уређају или новим археолошким открићима у Данској, рецимо, у случају једног чланка, заиста чине разноврсним овај лист и из броја у број, а након прве три или четири обавезне стране, лист као да доживљава трансформацију, прелази у сасвим другу стварност и отвара врата садржајима неvezаним за рат, страдања, политику и тешко доба уопште.¹¹ Уредник се браћа бројним сарадницима који пишу, позива на сарадњу, када год има прилику, пласира поруке, приче из историје, или штампа поучне текстове и савете, често и путем објављивања текстова верске садржине.

Приликом сумирања ипак није могуће отети се утиску да покретач и главни уредник листа др Грго Вуковић ипак чини озбиљну политичку агитацију, а што је евидентно у сваком наредном броју листа, и то такву пропаганду која иде на корист фашистичким окупаторима и њиховим сарадницима. Према свему доступном, лист је превалентно политички, послушнички, а затим заиста и забавни, едукативни и пропратно књижевни, упркос наводима самог уредника које цитирамо:

„Поздрављајући са овим мислима наше драге читаоце, желимо истаћи, да ће *Наше новине* за време овог свитског рата са овим редцима и завршити политизирање. Данашња времена нису за политику, нису за политичка расправљања, јер она могу врло лако да створе раздор међу људима, док је наш циљ да Буњевци и Шокци буду сложни, јер само слогом ћемо моћи постићи наше жеље.”

Закључак

Пред сам завршетак приказа буњевачке периодике у Сомбору у периоду од 1882. до 1944. године, уместо закључка, да се подсетимо да је Сомбор друге половине деветнаестог и прве половине двадесетог века плодно тле за богато издаваштво, нарочито периодичних издања, листова и новина на српском, мађарском, немачком и буњевачком језику. Поводом 150 година од објављивања листа *Ийар*, прве штампане периодике у Сомбору, у Градској библиотеци Карло Бијелицки, 28. децембра 2015. године отворена је изложба *150 година сомборске ѱериодике* на којој су говориле ауторке

¹¹ Како је немогуће у краћем осврту на свих пет листова представити све оно што се у њима штампало, овде ћемо ипак, за сам крај, издвојити као пример, чланак *Десет буњевачких ѱословица* у броју од 7. 5. 1943. са стране 8.

изложбе Горана Копоран и Наташа Плавшић. Изложба је стална поставка и на паноима пружа кратак опис и изглед бројне периодике, тако карактеристичне за једну високо развијену грађанску средину. Захваљујући пре свега истраживању Радивоја Стоканова, изучавању овог дела фонда у установи, потом залагањем ауторки поменуте изложбе при осмишљавању паноа, понеки случајан посетилац би могао каквом приликом постати заинтересован и узети, прелистати неке од страница заиста пребогате сомборске штампе у којој значајно место, неизоставно и непорециво, припада периодици на буњевачком језику. Тако и овај рад има ту латентну функцију: да привуче пажњу, потакне интересовање за ову тематику; не само да пружи преглед штампе. Актуелизација буњевачке штампе требало би да охрабри заинтересоване да истражују ове прилично заборављене историјске изворе.

Све до сада наведено јесте покушај сажетог систематичног приказа штампе на буњевачком језику која је или излазила у Сомбору или је само одређени период, као што је то случај са листом *Невен*, Сомбор био место излажења. Напокон, овај рад део је веће целине планиране за објављивање у којој ће читалац моћи да чита изабране аутентичне пасусе новина које су историјско сведочанство активности буњевачког грађанског слоја у циљу очувања свог националног идентитета на територији Града Сомбора, или још шире, на подручју Бачке. Како су права на национално одређење тек релативно недавно поново омогућена Буњевцима, у склопу активности које доприносе ревитализацији свести о њиховој народности, и овај чланак, надамо се, имаће своје место, не само у ретроспективи историје Буњеваца, већ и као неизоставни део историје Града Сомбора.

Literatura:

1. *Bunjevac: list obće naobrazbe i napridka*. Sombor: Ivan Batori, 1882.
2. *Danica: nezavisni informativni list*. Sombor: Stipan Dujmović, 1934.
3. Stevan Vasiljević. *Znameniti Somborci*. Novi Sad: Slavija, 1989. (na ćirilici)
4. Miloš Petrović i Vladimir Jerković, *Alternativa-Povelja-Statut: normativni akti somborske lokalne samouprave u periodu 1749–1918*. Sombor: Gradska biblioteka Karlo Bijelicki u Somboru, 2016. (na ćirilici)
5. Miloš Petrović i Vladimir Jerković. *Istorija Sombora – grad kroz vekove*. Sombor: Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki”, 2018. (na ćirilici)
6. Nataša Plavšić i Gorana Koporan. *150 godina somborske periodike, katalog izložbe*. Sombor: Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki”, 2016. (na ćirilici)
7. *Naše novine: politički, gospodarski i društveni list*. Sombor: Grgo Vuković, 1943–1944.
8. *Neven: zabavni i poučni mesečnik*. Sombor: Mijo Mandić, 1884–1887.
9. Vojvodina: *politički list Bunjevačko-šokačke stranke*. Sombor: Ernest Bošnja, 1927.

Vladimir Jerković

Sombor

vladimirjerkovic@yahoo.com

PERIODICALS PUBLISHED IN THE BUNJEVAC LANGUAGE IN SOMBOR IN THE PERIOD 1882–1944

Abstract: This paper represents an attempt to achieve a systematic and abbreviated review of the periodicals published in the Bunjevac language in Sombor or, as in the case of *Neven*, this town was the place of publication only for a certain period of time. Namely, this paper represents a version of a historiographical documenting, summarizing all the necessary records within a single article and comprising the segments of the content, as well as indices and portrayals considering the retrospective on the cultural heritage accomplished by the urban activities of Bunjevac population. There are five periodicals described. Finally, this paper contains a specific literature history that provides readers with all the generalities and peculiarities accompanied with direct insight and introduction regarding the selected articles and columns of the papers that build the firm evidence for the authentic activities of Bunjevac citizens aimed to preserve their national identity both in Sombor and Bačka region. Five newspapers were published in Sombor in the period 1882–1944: *Bunjevac: list obće naobrazbe i napridka*, *Neven: zabavni i poučni misečnik*, *Vojvodina: politički list Bunjevačko-šokačke stranke*, *Danica: nezavisni informativni list* and *Naše novine: politički, gospodarski i društveni list*.

Keywords: periodicals, Bunjevac language, Sombor, Bunjevci, literature, politics.

Примљено: 3. септембра 2018.

Исправке: 17. октобра 2018.

Прихваћено: 1. новембра 2018.

Прикази

Татјана Брзуловић Станисављевић

Универзитетска библиотека

„Светозар Марковић”, Београд

tatjana.stanisavljevic@gmail.com

ИЗДАЊА БИБЛИОТЕКАРСКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ

Приказ библиографије: Тамара Јанковић, Емина Чано-Томић, Тијана Бежанић и Богдан Трифуновић. *Библиографија њревода америчке књижевности на српски језик. Књије: 2015–2018*. Библиотекарско друштво Србије, 2018, 211 стр.

Приказ каталога изложбе: Богдан Трифуновић, Марија Радуловић и Александар Вукајловић. *Књије њовезују људе: каталој изложбе њреведене америчке књижевности на српски језик 2015–2018 Books = Connecting People: catalog of the exhibition of U.S. literature translated in Serbian 2015–2018*. Библиотекарско друштво Србије, 2018, 44 стр.

Поводом 63. Сајма књига у Београду Библиотекарско друштво Србије обрадовало је библиотечку јавност новим издањима реализованим у оквиру пројекта друштва „Књиге повезују људе” а подржаног од Америчке амбасаде у Београду. Реч је о монографији *Библиографија њревода америчке књижевности на српски језик* и каталогу *Књије њовезују људе: каталој изложбе њреведене америчке књижевности на српски језик 2015–2018*. Штампане обе публикације подржала је Амбасада САД у Београду.

Библиографија њревода америчке књижевности на српски језик резултат је тимског рада колега из Народне библиотеке Србије и Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” из Чачка: Тамаре Јанковић, Емине Чано-Томић, Тијане Бежанић и Богдана Трифуновића. Монографија има 211 страна и подељена је у три сегмента: *Увод, библиографију и рејистре*.

Уводни текст веома концизно објашњава како и зашто је настала ова монографије, који је био покретач да се Библиотекарско друштво Србије (у даљем тексту БДС) упусти у овај подухват. Наиме, БДС је предложио је Амбасди Сједињених Америчких Држава у Београду (у даљем тексту

Амбасада САД) пројекат „Књиге повезују људе” аутора др Богдана Трифуновића, председника БДС, (на енглеском „Books Connecting People”). Пројектом је предложено низ активности, као и заједнички наступ два партнера на 63. Међународном београдском сајму књига у Београду. Амбасада САД подржала је пројекат нашег Друштва кроз програм подршке пројеката из области културе.

Идеја овог пројекта „Књиге повезују људе” настала је првенствено из жеље БДС да одговори на потребу већег присуства библиотечко-информационе делатности на највећем регионалном сајму књига у Југоисточној Европи, имајући у виду да књиге и књижевност представљају неизоставни сегмент рада и фокус интересовања библиотека у целом свету. Будући да је књига истовремено и предмет и чувар културног наслеђа, зближава људе без обзира на културолошке, језичке или религијске разлике. У том смислу преводилачка делатност је основна спона између различитих култура, посредник између међусобно неразумљивих језика и лингвистичка активност која поред бољег разумевања других доприноси размени идеја и знања.

Као један од важних циљева поменутог пројекта свакако треба истаћи и чињеницу да објављивање библиографије преведене америчке књижевности за 63. Сајам књига омогућава увид у број и структуру превода у последње три године и кроз доступност у библиотекама Србије. Додатна вредност овог издања је могућност коришћења од стране читалаца и стручњака заинтересованих за америчку књижевност, културу и уметност, енглески језик, историју књижевности, библиографију и друге научне дисциплине.

Када је БДС кренуо у реализацију пројекта, имао је пред собом модел колега из Народне библиотеке Србије. Они су сличан пројекат реализовали 2006. године поводом тога што су Сједињене Америчке Државе те године биле почасни гост Сајма књига. Тада је објављена монографија *Библиографија америчких књига преведених у Србији и Црној Гори од 2000. до 2005. године* (аутори Весна Ињац и Милорад Вучковић).

Објављивањем *Библиографије превода америчке књижевности на српски језик* омогућава се корисна компаративна анализа о заступљености америчке књижевности код издавача и преводилаца у Србији у првој и другој деценији 21. века, као и дубља анализа заснована на структури објављених књига, заступљених аутора или књижевних жанрова који су били најприсутнији на тржишту Србије у обрађеним периодима. На пример, поређењем података ове и *Библиографије* из 2006. године уочљиво је да је дошло до пада броја превода америчке књижевности на српски језик у периоду 2015–2018. година, имајући у виду да је прва библиографија књига а друга библиографија превода америчке књижевности.

Други део ове монографије чини библиографија преведених дела америчке књижевности објављене у Србији од 2015. до септембра 2018. Библиографија садржи 1.096 библиографских јединица које су сређене абecedно, по презименима аутора у транскрибованом облику. За опис публикација коришћен је међународни стандард за библиографски опис ИСБД(М), са следећим елементима библиографског описа: аутор, наслов, податак о преводиоцу, место издања, издавач, година издања, место штампања, штампарија, материјални опис публикације, податак о колекцији, подаци о преведеном делу (оригинални наслов и име аутора на енглеском језику), тираж, ISBN број и ID број у електронском каталогу Народне библиотеке Србије

Библиографија није рађена *de visu*, што је недостатак или мањкавост, али ако узмемо у обзир кратак временски рок за њену израду, онда то и није нека мањкавост. Емина Чано-Томић је припремила сву грађу за ову специјалну библиографију. Користила је исписе из узајамног електронског каталога Виртуелне библиотеке Србије коју одржава НБС. Основу за испис чинио је додељени УДК број за америчку књижевност, 821.111(73), врста грађе монографске публикације (књиге), временски опсег 1. јануар 2015 – 25. септембар 2018 (датум исписа из базе), док су серијске публикације, чланци, некњижна грађа искључени из исписа. Сређивање целокупног исписа из узајамне базе и његову припрему за *Библиографију* урадила је Тамара Јанковић, запослена у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис” Чачак. Тај нимало лак посао захтевао је брисање јединица које су се односиле на серијске публикације, чланке и некњижну грађу, потом детаљну проверу наслова и аутора, израду регистара и проверу библиографских јединица. Израду именског регистра на енглеском језику и проверу библиографских јединица са корекцијама урадила је Тијана Бежанић из Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” Чачак.

Библиографију *превода америчке књижевности на српски језик* прате следећи регистри: Регистар наслова на српском језику, Регистар наслова на енглеском језику, Регистар аутора на српском језику, Регистар аутора на енглеском језику и Регистар преводаца. Уз све регистре налазе се одговарајући бројеви библиографских јединица у којима се наслови и имена појављују. У *Регистру наслова на српском* пописани су сви преведени наслови књига на српском. У *Регистру наслова на енглеском* пописани су сви оригинални наслови публикација.

Регистар аутора на српском језику обухвата имена свих аутора у *Библиографији* без обзира на врсту ауторства, примарног или секундарног (аутор, коаутор, аутор додатног текста, уредник, прерађивач, приређивач, сакупљач, библиографски претходник, фотограф, илустратор). Регистар

поседује упутнице од правог имена аутора ка псеудониму под којим аутор објављује дела и упутнице за ауторе са двојним презименима. У овом регистру не налазе се имена преводилаца.

Регистар аутора на енглеском језику обухвата само имена аутора књига у оригиналном облику. Регистар садржи упутнице од стварних имена аутора ка псеудониму под којим аутор објављује дела.

Регистар преводилаца садржи имена свих преводилаца наведених у Библиографији. У случају да је превод публикације заједнички рад више преводилаца наведена су сва њихова имена. Овај регистар садржи упутнице за преводиоце са двојним презименом.

Објављивање библиографије преведених америчких писаца допуњено је и објављивањем каталога. *Каталог изложбе преведене америчке књижевности* доноси нам избор преведених америчких аутора представљених кроз изложбу изабраних наслова преведене америчке књижевности од 2015. до септембра 2018. године коју је библиотечка јавност имала прилику да види на овогодишњем сајму књига. У каталогу који је прелепо илустриран на 44 стране могу се видети 143 наслова преведених дела америчких аутора. Избор укључује класике америчке књижевности али и неке новије романе преведене на српски језик у овом периоду.

Издавачки подухват Библиотекарског друштва Србије вредан је пажње библиотечке јавности и заслужује све похвале и честитке, у првом реду због мотивисаности аутора и посвећености струци, потребе да се у кратком временском року испуне циљеви пројекта. Ова издања омогућавају библиотечкој јавности увид у тржиште српских издавача и читалачки укус Србије тј. у то који се аутори најчешће преводе и читају у Србији. Присуство наших издања на овогодишњем сајму књига је изузетно значајно у професионалном смислу, како због струке тако и због нашег јединог струковног удружења. Осим тога и наше присуство на глобалном небу библиотечке струке је итекако важно јер се повећава и видљивост библиотекара Србије и БДС на глобалном нивоу.

БИБЛИОТЕКАР: часопис за теорију и праксу библиотекарства
М53, научни часопис од 2010. године

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ ПРИЛОГА

Часопис *Библиоџекар* покренут је 1948. године, само годину дана по оснивању Библиотекарског друштва Србије (БДС). У периоду од 1948. до 1997. године изашло је укупно 210 бројева, после чега је настала више-годишња пауза. Излажење *Библиоџекара* обновљено је 2006. године захваљујући финансијској подршци Министарства културе Републике Србије.

Матични научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој је часопису *Библиоџекар* доделио **категорију М53 (научни часопис)** 2010. године. Према најновијој категоризацији часописа за 2017. годину часопис је задржао категорију М53.

Ово Упутство усклађено је са *Акџом о уређивању научних часописа* Министарства за науку и технолошки развој од 9. јула 2009. године и њиме се уређује начин обликовања и достављања научних и стручних прилога редакцији *Библиоџекара*.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у *Уређивачкој џолиџиџиџи часописа*, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа *Библиоџекар*, то јест на Библиотекарско друштво Србије. БДС ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи и сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција *Библиоџекара* ће аутора обавестити уколико је текст прихваћен у року од највише два месеца од пријема рада, али задржава дискреционо право да радове процени и да их не објави уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима.

Редакција се залаже за отворен приступ информацијама и објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају своје идеје. Не врши идеолошку или било какву другу цензуру, али се ограђује од ставова својих сарадника.

Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани. Часопис *Библиотекар* има следеће рубрике: *Тема* (у којој се објављују радови написани по позиву), *Пракса*, *Хроника*, *Прикази*, *Документи*.

Молимо сараднике да у циљу уједначавања формалне структуре прилога поштују **следећа правила**:

- Радови би требало да садрже од 10.000 до 30.000 карактера (са размацама), то јесте да не буду дужи од једног ауторског табака.
- Текстови би требало да буду писани на српском (ћирилицом) или енглеском језику, величина фонта за наслове је 16, за поднасловe 14, за основни текст 12, за сажетке и кључне речи 11, за напомене (фусноте) 10, а врсте фонтова су следеће: Times New Roman – Serbian – Cyrilic, односно Times New Roman – English. Пропед је 1,5.
- Текстови треба да се шаљу у doc формату програма Microsoft Word или неког другог едитора текста отвореног кода. Документ треба именовати на следећи начин: име и презиме аутора, наслов прилога, датум.
- У горњем левом углу прве стране наводе се: пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званичан) назив и седиште установе аутора (афилијација) и електронска адреса аутора. Пожељно је навести и годину рођења аутора због увида у његов научно-стручни рад у централној нормативној бази података Народне библиотеке Србије. Веома је пожељно да се наведу и средња слова аутора. Функција и звање аутора се не наводе.
- Наслов треба да што верније опише садржај чланка. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову придода поднаслов. Наслов се даје на српском и енглеском језику.
- Сажетак (апстракт) је кратак информативан приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. У интересу је аутора да сажетци садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака.
- Испод наслова на српском језику наводе се сажетак (100–250 речи) и кључне речи (2–8) на српском језику.

- На крају прилога наводи се листа референци (*Литература*). Како би часопис био индексан у светским базама, у литератури се све јединице наводе на латиници (не преводе се) уз напомену на *ћирилицу* за ћирилична издања. Референце се наводе абecedним редоследом.
- Испод листе референци следи: презиме и име (свих) аутора, назив и седиште установе аутора (афилијација) на енглеском језику, електронска адреса аутора, наслов рада на енглеском језику, сажетак и кључне речи на енглеском језику, евентуалне друге напомене о ауторским правима, преводиоцима и слично.
- Када се први пут наводи страна име у тексту, у загради треба да се стави име исписано у оригиналу; када се следећи пут помиње исто име, у наставку текста треба да буде доследно и истоветно транскрибовано без помињања у оригиналу.
- Код навођења страних израза, термина и скраћеница, превод израза и термина, као и развијен облик скраћеница треба да се ставе у одговарајуће напомене (фусноте).
- Табеларни и графички прикази треба да буду дати на једнообразан начин. Пожељно је да наслови свих приказа, а по могућству и текстуални садржај, буду дати двојезично, на српском и енглеском језику.
- Напомене (фусноте) дају се при дну стране на којој се налази коментарисани део текста, најобимније не би требало да прелазе 100 речи и нумеришу се арапским бројевима у континуитету у целом тексту. Напомене треба да се користе мање за коментаре, а више за навођење литературе.
- Напомене у раду наводе се језиком и писмом публикације.
- Стил цитирања и навођења напомена (фуснота) и израде листе референци (литературе, библиографије) на крају рада је Чикаго стил – Chicago Style (Humanities).

УПУТСТВО ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЧИКАГО СТИЛА БИБЛИОГРАФСКОГ ЦИТИРАЊА

** *Напомена*: Ово Упутство је превод делова оригиналног упутства *Chicago Style Citation Quick Guide* преузетог са веб адресе http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Наведени примери су **углавном** из домаће праксе.

Чикаго стил библиографског цитирања је најзаступљенији начин цитирања у хуманистичким научним дисциплинама. Његова популарност је велика јер је врло флексибилан и могуће је, без већих проблема, у правила укључити нове носиоце информација. Овим начином цитирања могуће је представити библиографске јединице у фуснотама/напоменама у дну текста, као и у библиографији/литератури наведеној на крају текста. За ове две врсте навођења важе засебна правила. У примерима који следе наведени су најчешћи облици докумената који се користе као цитати.

КЊИГЕ

БЕЗ АУТОРА

Напомена или фуснота (у даљем тексту **Ф**): редни број. *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. *EU i vi: kratak pregled dostignuća EU* (Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011), 39-40.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *EU i vi*, 17.

Библиографија (у даљем тексту **Б**): *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: *EU i vi : kratak pregled dostignuća EU*. Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011.

ЈЕДАН АУТОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vesna Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK* (Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK*, 19.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Bulajić, Vesna. *Književna nacionalnost i UDK*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007.

ДВА ИЛИ ТРИ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.¹

Ф. 1. Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, *Алфабетски каталоги монографских публикација: израда и формирање* (Београд: Народна библиотека Србије, 1985), 42.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Бабовић и Јанчић, *Алфабетски каталоги монографских публикација*, 49.

Б: Презиме, Име и Име и Презиме аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Babović, Mirjana i Svetlana Jančić. *Alfabetski katalog monografskih publikacija: izrada i formiranje*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1985. (na ćirilici)

ЧЕТИРИ ИЛИ ВИШЕ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и др. / et al., *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vladimir Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon* (Beograd: Nolit, 1984), 101.

¹ Код трећег аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon*, 98.

Б: Презиме, Име, Име и Презиме, Име и Презиме, Име и Презиме. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Jokanović, Vladimir, Fahrudin Kalender, Emil Popović, Miloš Stojanović. *Bibliotekarski leksikon*. Beograd: Nolit, 1984.

КОЛЕКТИВНО ТЕЛО КАО АУТОР

Ф: редни број, Назив колективног тела, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Српска православна богословија у Призрену, *Извештај за школску 1932/33 годину* (Сарајево: М. Јовановић, 1933), 14.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Извештај за школску 1932/33 годину, 15–16.

Б: Назив колективног тела, *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Srpska pravoslavna bogoslovija u Prizrenu, *Izveštaj za školsku 1932/33 godinu*. Sarajevo: M. Jovanović, 1933. (na ćirilici)

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ДВА ИЗДАВАЧА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Shialy Ramamrita Ranganathan, *The Five Laws of Library Science* (Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931), 35.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Ranganathan, *The Five Laws of Library Science*, 27.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година.

Б. Ranganathan, Shialy Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931.

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ЈЕДНИМ ИЗДАВАЧЕМ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Harald Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe* (Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe*, 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година.

Б. Haarmann, Harald. *Early Civilisation and Literacy in Europe*. Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996.

ПРИМАРНА ОДГОВОРНОСТ УРЕДНИКА, ПРЕВОДИОЦА ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧА (АУТОР НИЈЕ НАВЕДЕН)

Ф: редни број. Име и Презиме, ур. / гл и одг. ур. / прев./прир., *Наслов књије*, (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Станислав Препрек, прев., *Еп о Гилгамешу* (Пожега: Епоха, 2004), 91–92.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Препрек, *Еп о Гилгамешу*, 78.

Б: Презиме, Име, ур./гл и одг. ур./прев./прир. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Preprek, Stanisav, prev. *Ep o Gilgamešu*. Požega: Epora, 2004. (na ćirilici)

СЕКУНДАРНА ОДГОВОРНОСТ (УРЕДНИК, ПРЕВОДИЛАЦ ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧ УЗ АУТОРА)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије*, ур. / гл. и одг. ур. / прев./прир. Име и Презиме² (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, prev. Sergej Macura (Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007), 44.

² Уколико има више лица које носе секундарну одговорност, наводе се сва.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 32.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Уредник / Главни и одговорни уредник, Превео/Приредио Име и Презиме. Место издавања: Издавач, година.

Б. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti*. Preveo Sergej Macura. Beograd: Fилолошки факултет Универзитета, 2007.

ПОГЛАВЉЕ ИЛИ НЕКИ ДРУГИ ДЕО КЊИГЕ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Борјана Христова, „Неколико речи о академику проф. др Александру Младеновићу”, у *Библиотечке услуге: зборник радова*, главни и одговорни уредник Сретен Угричић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008), 193-200.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Христова, „Неколико речи о ...”, 198.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Hristova, Borjana. „Nekoliko reči o akademiku prof. dr Aleksandru Mladenoviću”. u *Bibliotečke usluge: zbornik radova*, urednik Sreten Ugričić, 193–200. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

ПОГЛАВЉЕ ПРИРЕЂЕНОГ ТОМА КЊИГЕ

(У ОДНОСУ НА ПРИМАРНЕ ИЗВОРЕ)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и Презиме, том *Наслова књије* ур. Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Dmtitar Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”, u *Balkanski pakt 1953/1954*, ur. Milan Terzić, tom 2 *Zbornik radova* ur. Nemanja Milošević (Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008), 226–236.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i ...”, 231.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и Презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и Презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.

Б. Tasić, Dimitar. „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”. u *Balkanski pakt 1953/1954*, urednik Milan Terzić. Tom 2 *Zbornik radova*, urednik Nemanja Milošević, 226–236. Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008.

ПРЕДГОВОР, УВОДНИК, ПОГОВОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, предговор/уводник/поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме аутора (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Nebojša Kovačević, pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus (Beograd: Clio, 2007) 284–290.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 287.

Б: Презиме, Име аутора. Предговор/Уводник/Поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме утора, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Kovačević, Nebojša. Pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus, 284–290. Beograd: Clio, 2007.

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ

Ако је књига доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена, али се могу навести и други формати.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Zoran Đinđić, *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma* (Beograd: SSO, 1982), <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đinđić, *Subjektivnost i nasilje...*

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година, <http://adresa> (преузето датум). Такође доступно и у штампаном облику.

Б. Đinđić, Zoran. *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma*. Beograd: SSO, 1982. <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (preuzeto 28. 5. 2011). Takođe dostupno i u štampanom obliku.

ЧАСОПИСИ

ЧЛАНАК У ЧАСОПИСУ У ШТАМПАНОМ ОБЛИКУ

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год. излажења, бр., св. (година): страна/е.

Ф. 1. Селман Тртовац, „Е-књиге – прелиминарне информације за набавку”, *Инфојтека* год. 7, бр. 1/2 (2006): 81–87.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Тртовац „Е-књиге...”, 85.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год. излажења, бр., св., (година): страна/е.

Б. Trtovac, Selman. „E-knjige – preliminarne informacije za nabavku”. *Infoteka* god. 7, br. 1/2 (2006): 81–87. (na ćirilici)

ЧЛАНАК У ОНЛАЈН ЧАСОПИСУ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања), <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Ф. 1. Miroslav Vujović, „A newly-discovered Roman altar from Surčin”, *Starinar* br. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (преузето 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Vujović, „A newly-discovered Roman...”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања) <http://adresa> (преузето датум), DOI .

Б. Vujović, Miroslav. „A newly-discovered Roman altar from Surčin”. *Starinar* god. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (preuzeto 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

ЧЛАНАК У НОВИНАМА ИЛИ ПОПУЛАРНОМ ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/^е <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Nenad Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, *PC – personal computer*, 10. oktobar 1995, 81–94.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, 92.

2. N. Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”, *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/^е, <http://adresa> (преузето датум).

Б. 1. Batoćanin, Nenad. „Uvod u mrežno programiranje”, 10. oktobar 1995, 81–94.

2. Kovačević, N. „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”. *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (preuzeto 28. 5. 2011)

ПРИКАЗ ИЛИ РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ У ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов приказа или рецензије”, приказ *Наслов књиџе*, Име и Презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна/^е, <http://adresa> (преузето датум).

³ Ако се наводе чланци објављени у новинама које имају више дневних издања, податак о странама се изоставља због тога што исти чланак може бити на различитим странама сваког од издања, а чланак може изостати у неком од издања.

Ф. 1. Горана Стевановић, „Библиотеке старог света”, приказ *Библиоџе-ке сѣарої свеѣа*, Лајонел Карсон, *Гласник Народне библиотеке Србије*, 2005, 515–517, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (преузето 28. 5. 2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Стевановић, „Библиотеке старог света”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов приказа или рецензије”. Приказ *Наслов књије*, Име и Презиме аутора. *Наслов часоѣиса*, датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Stevanović, Gorana. „Biblioteke starog sveta“. Prikaz *Biblioteke starog sveta*. Lajonel Karson, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 2005, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

НЕОБЈАВЉЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ ИЛИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ф: редни број. Иницијал имена. Презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

Ф. 1. М. Seljak, „Uloga bibliotećkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem” (doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005), 61.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Seljak, „Uloga bibliotećkih mreža...”, 38.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Б. Seljak, М. „Uloga bibliotećkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem“. Doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005.

РАД ИЗЛОЖЕН НА СТРУЧНОМ СКУПУ ИЛИ КОНФЕРЕНЦИЈИ

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

Ф. 1. Небојша Васиљевић, „Закон о електронском документу” (рад представљен на Е-трговина, Палић, Србија, 20–22. април 2009).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Васиљевић, „Закон о електронском документу”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Б. Vasiljević, Nebojša. „Zakon o elektronskom dokumentu”. Rad predstavljen na E- trgovina, Palić, Srbija, 20–22. april 2009. (na ćirilici)

ВЕБ САЈТОВИ

За навођење веб сајтова важи правило да се наведу сви расположиви подаци везани за тај сајт.

С обзиром на то да подаци варирају и подложни су променама, обавезно је навести датум преузимања.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Панчевачко читалиште, „Судбина штампане речи”, Градска библиотека Панчево, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:
„Панчевачко читалиште”.

Б: Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Pančevačko čitalište, „Sudbina štampane reči”, Gradska biblioteka Pančevo, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

БЛОГ ЗАПИС ИЛИ КОМЕНТАР НА БЛОГУ

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Блог:

Ф: редни број. Име и презиме аутора блога, „Наслов текста”, Назив блога, датум, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“.

Коментар на блогу:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста“, име блога, коментар послат датума, година, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, (17,34h) <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati...“

ЕЛЕКТРОНСКА ИЛИ ТЕКСТУАЛНА ПОРУКА

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти и никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презима пошиљаоца, e-mail порука примаоцу, датум.

Ф. 1. Petar Petrović, e-mail poruka Mileni Ranković, 15. 2. 2011.

БИБЛИОГРАФСКА ЈЕДИНИЦА ИЗ КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

Јединицама које се преузимају из комерцијалних база података потребно је додати назив базе података, као и приступни број који треба унети након библиографских података јединице.

Б. Choi, Mihwa. „Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty.“ doktorska disert., University of Chicago, 2008. ProQuest (AAT 3300426).

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Библиоџекар* посвећен је темама из области библиотекарства.

Друштво библиотекара Србије издало је први број часописа 1948. године; није излазио од 1997. до 2006; обновљен је 2006. од када излази у континуитету. Објављивање часописа подржава Министарство културе, а од 2009. године Министарство науке му даје научни статус (М53).

Часопис *Библиоџекар* објављује оригиналне, претходно необјављене радове: оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе књига, документа из области библиотекарства...

Радови морају бити написани на српском или енглеском језику језику, са резимеима на енглеском (за радове на српском), односно српском језику (за радове на енглеском).

Часопис излази двапут годишње.

ОБАВЕЗЕ УРЕДНИКА И РЕДАКЦИЈЕ

Главни уредник часописа *Библиоџекар* доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Приликом доношења одлуке главни уредник и чланови редакције руководе се уређивачком политиком водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Главни уредник задржава дискреционо право да примљене рукописе процени и не објави, уколико утврди да не одговарају прописаним садржинским и формалним критеријумима. У редовним околностима, редакција обавештава аутора о томе да ли је прихватила текст најкасније у року од месец дана од датума истека за пријем рукописа.

Главни уредник и чланови редакције не смеју имати било какав сукоб интереса у вези са рукописима које разматрају. Ако сукоб интереса постоји код једног или више чланова редакције, ти чланови се искључују из поступка избора рецензената и одлучивања о судбини рукописа. Уредник и чланови редакције су дужни да благовремено пријаве постојање сукоба интереса.

Главни уредник и чланови редакције су дужни да суд о рукопису доносе на основу његовог садржаја, без расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда.

Уредник и чланови редакције не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

Уредник и чланови редакције дужни су да предузму све разумне мере како би идентитет рецензента остао непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије и како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

ОБАВЕЗЕ АУТОРА

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда. Такав рукопис се моментално искључује из даљег разматрања.

Аутори такође гарантују да након објављивања у *Библиотекару* рукопис неће бити објављен у другој публикацији на било ком језику без сагласности издавача.

У случају да је послати рукопис резултат научноистраживачког пројекта или да је, у претходној верзији, био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), детаљнији подаци о пројекту, конференцији и слично наводе се у фусноти на почетку текста. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Библиотекару*.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Аутори гарантују и да рукопис не садржи неосноване или незаконите тврдње и не крши права других. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Садржај рада

Рад треба да садржи довољно детаља и референци како би се рецензентима, а потом и читаоцима омогућило да провере тврдње које су у њему изнесене. Прикази и стручни чланци морају бити прецизни и објективни.

Намерно изношење нетачних тврдњи представља кршење етичких стандарда.

Аутори носе сву одговорност за садржај предатих рукописа и дужни су да, ако је то потребно, пре њиховог објављивања прибаве сагласност свих лица или институција које су непосредно учествовале у истраживању које је у рукопису представљено.

Аутори који желе да у рад укључе илустрације, табеле или друге материјале који су већ негде објављени дужни су да за то прибаве сагласност носилаца ауторских права. Материјал за који такви докази нису достављени сматраће се оригиналним делом аутора.

Ауторство

Аутори су дужни да као ауторе наведу само она лица која су значајно допринела садржају рукописа, односно дужни су да сва лица која су значајно допринела садржају рукописа наведу као ауторе. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица која нису аутори, њихов допринос треба поменути у напомени или захвалници.

Навођење извора

Аутори су дужни да исправно цитирају изворе који су битно утицали на садржај истраживања и рукописа. Информације које су добили у приватном разговору или кореспонденцији са трећим лицима, приликом рецензирања пријава пројеката или рукописа и слично, не смеју се користити без изричите писане дозволе извора.

Плагијаризам

Плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног израза и представљање као својих, представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагијат обухвата следеће:

- дословно или готово дословно преузимање или смишљено парафразирање (у циљу прикривања плагијата) делова текстова других аутора без јасног указивања на извор или обележавање копираних фрагмената (на пример, коришћењем наводника);
- копирање слика или табела из туђих радова без правилног навођења извора и/или без дозволе аутора или носилаца ауторских права.

Ако се установи да је рад који је објављен у часопису плагијат, рад ће бити повучен у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*, а ауторима ће бити трајно забрањено да објављују у *Библиоотекару*.

Сукоб интереса

Аутори су дужни да у раду укажу на финансијске или било које друге сукобе интереса који би могли да утичу на изнесене резултате и интерпретације.

Грешке у објављеним радовима

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте уредника или издавача и да са њима сарађују како би се рад повукао или исправио.

Предавањем рукописа редакцији *Библиоотекара* аутори се обавезују на поштовање наведених обавеза.

ОБАВЕЗЕ РЕЦЕНЗЕНАТА

Рецензенти су дужни да стручно, аргументовано, непристрасно и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне вредности рукописа.

Рецензенти евалуирају радове у односу на усклађеност теме рада са профилом часописа, релевантност истраживане области и примењених метода, оригиналност и научну релевантност података изнесених у рукопису, стил научног излагања и опремљеност текста научним апаратом.

Рецензент који има основане сумње или сазнања о кршењу етичких стандарда од стране аутора дужан је да о томе обавести уредника. Рецензент треба да препозна важне објављене радове које аутори нису цитирали. Он треба да упозори уредника и на битне сличности и подударности између рукописа који се разматра и било којег другог објављеног рада или рукописа који је у поступку рецензије у неком другом часопису, ако о томе има лична сазнања. Ако има сазнања да се исти рукопис разматра у више часописа у исто време, рецензент је дужан да о томе обавести уредника.

Рецензент не сме да буде у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико постоји сукоб интереса, рецензент је дужан да о томе моментално обавести уредника.

Рецензент који себе сматра некомпетентним за тему или област којом се рукопис бави дужан је да о томе обавести уредника.

Рецензија мора бити објективна. Коментари који се тичу личности аутора сматрају се непримереним. Суд рецензената мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рукописи који су послати рецензенту сматрају се поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

ПОСТУПАК РЕЦЕНЗИЈЕ

Примљени радови подлежу анонимној рецензији. Циљ рецензије је да уреднику помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити и да кроз процес комуникације са ауторима побољша квалитет рукописа.

Избор рецензената спада у дискрециона права уредника. Рецензенти морају да располажу релевантним знањима у вези са облашћу којом се рукопис бави и не смеју бити из исте институције као аутор, нити то смеју бити аутори који су у скорије време објављивали публикације заједно (као коаутори) са било којим од аутора поднесеног рада.

Рад пролази две рецензије, а рецензент је дужан да најкасније у року од месец дана од пријема рада пошаље попуњен рецензентски образац.

У главној фази рецензије главни уредник шаље поднесени рад стручњаку за научну област којом се рад бави. Рецензентски образац садржи низ питања на која треба одговорити, а која рецензентима указују који су то аспекти које треба обухватити како би се донела одлука о судбини једног рукописа. У завршном делу обрасца, рецензенти морају да наведу своја запажања и предлоге како да се поднесени рукопис побољша.

Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Ауторима се препоручује да приликом писања радова избегавају формулације које би могле открити њихов идентитет. Уредник гарантује да ће пре слања рукописа на рецензију из њега бити уклоњени лични подаци аутора (пре свега, име и афилијација) и да ће се предузети све разумне мере како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

Током читавог процеса, рецензенти делују независно једни од других. Рецензентима није познат идентитет других рецензената. Ако одлуке ре-

цензената нису исте (прихватити/одбити), главни уредник може да тражи мишљење других рецензената.

Током поступка рецензије уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације (укључујући и примарне податке), ако су оне потребне за доношење суда о научном доприносу рукописа. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их користити за стицање личне користи.

Редакција је дужна да обезбеди контролу квалитета рецензије. У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, редакција ће проверити да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ће тражити мишљење других рецензената.

РАЗРЕШАВАЊЕ СПОРНИХ СИТУАЦИЈА

Сваки појединац или институција могу у било ком тренутку да уреднику и/или редакцији пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе неопходне информације/доказе.

Провера изнесених навода и доказа

- Уредник ће у договору са редакцијом одлучити о покретању поступка који има за циљ проверу изнесених навода и доказа.
- Током тог поступка сви изнесени докази сматраће се поверљивим материјалом и биће предочени само оним лицима која су директно укључена у поступак.
- Лицима за која се сумња да су прекршила етичке стандарде биће дата могућност да одговоре на оптужбе изнесене против њих.
- Ако се установи да је заиста дошло до неправилности, процениће се да ли их треба окарактерисати као мањи прекршај или грубо кршење етичких стандарда.

Мањи прекршај

Ситуације окарактерисане као мањи прекршај решаваће се у директној комуникацији са лицима која су прекршај учинила, без укључивања трећих лица, нпр.:

- обавештавањем аутора/рецензената да је дошло до мањег прекршаја који је проистекао из неразумевања или погрешне примене академских стандарда;

- слањем писма упозорења аутору/рецензенту који је учинио мањи прекршај.

Грубо кршење етичких стандарда

Одлуке у вези са грубим кршењем етичких стандарда доноси уредник у сарадњи са редакцијом и, ако је то потребно, групом стручњака. Мере које ће предузети могу бити следеће (и могу се примењивати појединачно или истовремено):

- објављивање саопштења или уводника у ком се описује случај кршења етичких стандарда;
- слање службеног обавештења руководиоцима или послодавцима аутора/рецензента;
- повлачење објављеног рада у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*;
- ауторима ће бити забрањено да током одређеног периода шаљу радове у часопис;
- упознавање релевантних стручних организација или надлежних органа са случајем како би могли да предузму одговарајуће мере.

Приликом разрешавања спорних ситуација редакција часописа се руководи смерницама и препорукама Одбора за етику у издаваштву (Committee on Publication Ethics – COPE): <http://publicationethics.org/resources/>.

ПОВЛАЧЕЊЕ ВЕЋ ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или аутора, повреде професионалних етичких кодекса, тј. у случају слања истог рукописа у више часописа у исто време, лажне тврдње о ауторству, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре, као и у свим другим случајевима грубог кршења етичких стандарда, објављени рад се мора повући. У неким случајевима већ објављени рад се може повући и како би се исправиле накнадно уочене грешке.

Стандарди за разрешавање ситуација када мора доћи до повлачења рада дефинисани су од стране библиотека и научних тела, а иста пракса је усвојена и од стране часописа *Библиотекар*: у електронској верзији изворног чланка (оног који се повлачи) успоставља се веза (HTML линк) са обавештењем о повлачењу. Повучени чланак се чува у изворној форми, али

са воденим жигом на PDF документу, на свакој страници, који указује да је чланак повучен.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП

Часопис *Библиоџекар* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци, након објављивања у штампаном облику, налазе се на сајту Библиотекарског друштва Србије (bds.rs), у рубрици *Библиоџекар*. Објављени текстови могу се бесплатно преузети са сајта и користити у едукативне и некомерцијалне сврхе.

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;
- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;

- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електонских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб-страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Рецензенти (бр. 1 и бр. 2 за 2018. годину)

Љиљана Башић
Народна библиотека Србије

Сунчица Глишић
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” у Београду

др Бранка Драгосавац
Библиотека Правној факултету Универзитета у Београду

доц. др Гордана Ђоковић
*Катедра за библиотекарство и информатику Филолошкој факултету
Универзитета у Београду*

проф. др Бојан Ђорђевић
*Катедра за библиотекарство и информатику Филолошкој факултету
Универзитета у Београду*

мр Зоран Здравковић
Библиотека града Београда

Љиљана Клевернић
Библиотека Машице српске

доц. др Бојана Ласица
*Катедра за општу књижевност и библиотекарство Филозофској
факултету Пале, Универзитета у Источном Сарајеву*

др Александра Тртовац
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” у Београду

БИБЛИОТЕКАР
часопис за теорију и праксу библиотекарства
Год. LX св. 2 (2018)

Главни и одговорни уредник
доц. др Драгана Грујић

Класификација Дексцова по УДК
Народна библиотека Србије

Лектура
др Дејан Вукићевић

Редактура превода
Оливера Кривошић

Издавач
Библиотекарско друштво Србије
Београд, Скерлићева 1
Web: www.bds.rs

Email: sekretar@bds.rs

За издавача
др Богдан Трифуновић

Штампа
Атеље Јуреш
Чачак

Тираж
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02(497.11)

БИБЛИОТЕКАР : часопис за теорију и праксу
библиотекарства / главни и одговорни уредник
Драгана Грујић. – Год. 1, бр. 1 (1948/1949) – год. 47,
бр. 1/2 (1997) ; Год. 48, бр. 1/4 (2006) – . – Београд :
Библиотекарско друштво Србије, 1948/1949–1997;
2006 – (Чачак : Атеље „Јуреш”). – 24 cm

Полугодишње.

ISSN 0006-1816 = Библиотекар (Београд)

COBISS.SR-ID 427270